

ס פ ר

השקפה לברכה

מיוסד לבאר כל פרטי הדינים מדיני מצות ביעור ויודוי המעשר
שנצטוינו לקיים אפי' בזמן הזה

פנים הספר מסודר מלשון רבינו הרמב"ם ז"ל.

ומהרבה דינים חדשים

ומקורן יראה המעיין באר היטב בביאור הנקרא בשם

מקורות הברכה

חברתי בעזרה"ת החונן לאדם דעת

הק' יוסף צבי הלוי

אב"ד בעיה"ק יפו ת"א ת"ו

הוע' חכמים לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

יים תשס"ז

שנת ה'שקפה ממעון קדשך לפ"ק

ירושלם התר"צ

דפוס ידועבריי של יחיאל ורקר ירושלם

This Sefer has been made available by:

5314 13th Avenue
Brooklyn, NY 11219

TEL. (718) 972-0777

FAX. (718) 972-0178

A deluxe bound copy of this sefer is available at:

Biegeleisen Hebrew Book Store

4409 16th Avenue

Brooklyn, N.Y. 11204

(718) 436-1165

הספר הזה צולמה על ידי אחים גאלדענבערג

וניתן להשיג ממנו טופס מכורך, במחיר סביר, אצל:

בימ"ס ביגלאיזן

4409 16th Avenue

(718) 436-1165

יצא לאור פה ברוקלין נ"י.

שנת תשנ"ח

ע"י

אחים גאלדענבערג

ובסיוע מו"ה ר' יצחק בראד נ"י

* * * * *

נדפס אצל:

5022 13TH AVENUE, BROOKLYN, N.Y. 11219

TEL. (718) 972-0777

FAX. (718) 972-0178

מכירה הראשית אצל:

בימ"ס ביגלאייזן

4409 16th Ave.

Tel. (718) 436-1165

מחזיק נא טיבות א
לידידי הגביר הנכבד מר **יצחק רוקח** נ"י
מנהל הפרדס

שנדב סך מסוים להוצאות הדפסת הספר
לעילוי נשמת **אביו** המנוח
שה' מראשי עירנו ומוסדותיה והי' מסור לבנין הארץ
בכלל ובפרט
הוא ניהו מר **שמעון רוקח** זצ"ל
זכרון שמו הטוב יהי' לנצח

ברם זכור אותו האיש לטוב
הוא ניהו יד"נ מחותני
הרב המאוה"ג החור"ב ירא וחרד בכל המובן כש"ת
הרב **שמואל אידלזק** שליט"א
שבעזה"ת עזר לי עזרה חומרית
להוציא הדפסת ספרי החדש
"השקפה לברכה"
מכח אל הפועל.
הנותן התורה יברך אותו בכל הברכות הכתובות בתורה
המחבר.

הקדמה

אמר המחבר בשנת תרנ"א עליתי בחסדי השי"ת לארצנו הקדושה כד הוינא כבר שבע עשרה שנים עירנו עיה"ק יפו היתה אז עיר מצערה וקהלת ישראל בה מתי מספר מאז ועד עתה התקשרתי בגורל העיר הזאת ימים נוראים ומכאובים מרורים עברו עלי והתענתי בה בכל יצירתה מעיר מטנה לעיר גדולה לאלקים ואנשים כמו שהיא ב"ה עתה למראה עיני כל רואיה בגדולה והתפתחותה בכל עניניה החומריים והרוחניים. שמח אני מאד שת"ל בימי ולעיני נעשו הנפלאות האלה שמשטח חרב ושמם הרי חול עזובים נהפך למקום ישוב גדול ולעיר נהדרה ומפוארה גדולה ומרובה באוכלסיה מאחינו בני ישראל שעלו מארצות הגולה לישב את ארצנו הקדושה ולהפוך מדברה לעדן וערבה לנן אלקים שמח אני שגם לי יש ב"ה חלק בבנין עירנו ת"ו כי נשאתי את משא העם הזה בעיני הרוחניים מאז באי לאה"ק ועד היום. בלב בטוח הנני מחכה לקץ המגולה כדברי הנביא (יחזקאל לו): ואתם הרי ישראל ענפיתם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קדבו לבא: והרביתי עליכם אדם כל בית ישראל כולה ונושבו הערים והחרבות תבנינה ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מן הארצות והבאתי אתכם אל אדמתם וישבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה. וכל תאמר אפס כי עז העם היושב בארץ..... ומי יוכל לעמוד כנגד אלו כל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו לו כמו שאמרו חכמינו ז"ל: וכן אתה מוצא כשיצאו ישראל ממצרים ראה מה עשה פרעה לקח שש מאות דרכ בחור וגו' שלשים איש יצאו על כל אחד ואחד מיראל ראה כמה אוכלסין יצאו עם פרעה כשראו ישראל כך נבהלו מפניהם מה כתיב ויסע מלאך האלקים וגו' ויראל אומרים כי מי יוכל לעמוד כנגד אלו אמר להם הקב"ה חייכם כל אלו חשובים לפני כאיש אחד שנאמר כי בא סוס פרעה וגו' וכולך מתו בנשימה אחת. וכן עתידין גוג ומגוג לבא על ישראל וגם הם! ישרפו כולם בשריפה. שנאמר ונשפטי אתו בדבר ובדם ובגשם שוטף לעיני גוים רבים כמו שאמרו חז"ל על הפסוק כי יכרית גו: אמר ד"ל משל למה הדבר דומה למלך שנטע כרם בתוך שדהו והי' בתוכו ארזים גדולים וקוצים והלך המלך וקצץ את הארזים והניח את הקוצים אמרו לו עכדיו וב"ב אדוננו

המלך הקוצים שאוחזים בבגדנו וקורעין אותן הנחת וקצצת את הארזים אמר להם אלו קצצתי את הקוצים והנחתי את הארזים במה הייתי גורר את כרמי אלא יפה עשיתי יעמוד הכרם על עמדו ואני מצית בהן את האור וכך ישראל הם כרמו של הקב"ה שנאמר כי כרם ד' צבאות בית ישראל והכניס לישראל לארץ וקצץ את הארזים שבה ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כנובה ארזים גבהו וגו'. אולם להגשמת התקוה עלינו לשמור להשתמש בסוד הסגולה שלנו כמו שאמרו חז"ל על הפסוק קוה אל ד' ושמור דרכו שהיו סבורין לכנוס לארץ מיד אמר להם אתם סבורין לירש את ארצם שמרו דרכו של הקב"ה שנאמר קוה אל ד' ושמור דרכו וירוממך לרשת ארץ בהכרת רשעים תראה ובקיום התנאי התקיים נתינת הארץ לנו הוא מה שמשא אמר כי יכרית על תנאי הוא שאם ישמרו את התורה יכנסו לארץ (עיי' בתנחומא ראה) ועיקר הסגולה שבגללה זוכים לרשת ארצנו שמירה וקיום תורת ארץ ישראל שאין חורה כתורת ארץ ישראל שחיא מצות קיום מצות התלויות בארץ שבשביל קיום מצות התלויות בארץ נתן הקב"ה את הארץ ולכן לא נתן לנו לפני קבלת התורה כמאמר חז"ל על הפסוק ולא נחם אלקים וגו': משל למלך שהיה לו בן והיה מבקש לתן לו ירושה ואומר אם נותנה לו אני עכשיו עדיין קטן הוא ואינו יורע לשמרה אלא עד שילמוד בני כתבין ויעמוד על עמקן ואח"כ אני נותנה לו כך אמר הקב"ה אם אני מכניס ישראל לארץ עדיין לא נתעסק במצות ואינם יודעים עסקי תרומות ומעשרות אלא אתן להם את התורה ואח"כ אכניסם לארץ (עיי' בספרי עשר תעשר). הרבנות המקומות שבכל אתר ואתר משתדלים להזהיר ולהודיע על מצות התלויות בארץ ואף פעם לא שמעתי ששקדו לתקן להודיע ולהזהיר לקיום מצות בייעור ויודי המעשרות כמו שהיא מצוה אשר לא כתובה בתורה דק בזמן שעלה אליהו לארץ הקדושה הוא ניהו הרב הגאון הגדול האדר"ת זצ"ל ונתקבל לרב בעיה"ק ירושלים ת"ו הדפיס מורעות ואזהרות בשנת השמיטה תרס"ג (שאו הי' חל מצות בייעור ערב פסח) לקיים מצות בייעור ויודי המעשר כמו שכתוב בתורה ושלח אלי המודעות ואזהרות הנו' להפיצים בכל המושבות למען ידעו לקיים בפועל וגם חידש חרושים רבים במקצוע זו ופטר הרבה ספיקות בריני בייעור ויודי כמו שיראה המעיין בספרי החדש הנוכחי שהבאתי דבריו הקרושים והגני נושא ונותן בהם בארוכה לברר הלכת. והיות שמאז ועד עתה נשתקע הרבר ואין קול ואין אומר ואין דברים להזהיר ולהודיע על חובת מצות בייעור ויודי שנוהגות גם בזמן הזה לכן מצאתי הובה בנפשי לסדר הספר הנוכחי שהוא מיוחד למצות בייעור ויודי בכל פריטהן כמו שיראה המעיין בעזיה"ת.

קראתי את שם פנים הספר השקפה לברכה ע"ש מה שכתוב בתורה בקריאת פרשת היודי השקיפה ממעון קרשך מן השמים ואמר ר' אלכסנדר גדול כהן של

מוציא מעשרות שהן הופכין את הקללה לברכה אתה מוצא כל מקום שכתוב בתורה השקיפה לשון צער הוא כמ"א וישקף ד' על פני סדום חוץ מזו מכאן לומדין שגדול כחן של מוציא מעשרות שהם הופכין דבר ארודה לברכה שנאמר השקיפה ממעון קדשך מן השמים ובדרך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו. וגם קראתי את הבאור שמסביב הפנים בשם מקודות הברכה כי הוא מראה כל המקודות של כל הדינים שנוכדים בהשקפה לברכה אין לשער גודל הערך והתועלת של הספר הנוכחי כי הוא מביא לידי קיום מעשה כל המצות התלויות בארץ דאיך יאמר לפני ד' ככל מצותיך אשר צויתני גו' עשיתי ככל אשר צויתני והוא לא עשה ככה וכתוב דובר שקדים לא יכון לנגד עיני. תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה שנת גאולה וישועה ויקיים בנו תפלת השקיפה גו' ויברך את עמו ישראל ואת האדמה אשר נתן לנו כאשר נשבע לאבותינו לתת לנו וחבנה את בית הבחירה על מכונה לקיים מצות הוידי בבית המקדש ויקיים בשנה הבאה דברי הנביא מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלוקיך קול צפיך נשאו קול יחדיו ידננו כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון פצחו רננו יחדיו חרבות ירושלם כי נחם ד' עמו גאל ירושלים חשף ד' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו כי נחם ד' ציון נחם כל חרבתייה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ד' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה. כנפש המחכה והמצפה לישועת ד' בשנה הבאה לטובה כמקובל מפי חז"ל מוצאי שביעית בן רוד בא והחותם בתשעה עשר להודש אלול תר"ץ פעה"ק יפו ת"א.

נאם הק' **יוסף צבי הלוי** בן לא"ה הרב המופלג בתורה ויראה מו"ה אברהם הלוי זצ"ל בעהמ"ס בכורי ציון הודאות שעה טיב קידושון אב"ד בעיה"ק יפו ת"א ת"י.

קכו	ב"ב	קמו	ה	תמורה	רד	ריש בכורות פא	רכת ירשא בכ"הד	כא הל' בכ"ו פכ קו
קלא	קלה	ק"ה	כג	ע	כז	כז פרה פיא	רל ירו' בכ"ו	קיד הל' בכ"ו הב
יא	סנהדר' יב	ק"ב	לג	קא	קא	צ תוספ' פאח פד	נג ירושלמי פג הז	היב רא
יא	קא	ק"א	לג	עח	עח	קיו תוס' שביע' פו	קפו ירו' שבת פפו	פר היג
יא	קו	ק"ו	לד	קא	קא	ריו	הרמב"ם	הט
יא	ענד	ק"ד	לד	עט	עט	כג תוס' תרום' פה	הל' תשובה פא הה	לה הלכות שמיטה
יב	קצ	ק"צ	כה	ערכין קל"ח	קל"ח	צג	ג	פא היב
עו	רו	ק"ו	כה	רלח	רלח	לה תוס' מע"ש פה	סר הל' ברכ' פא הז	יש הלכות שמיטה
עז	עו	ק"ז	לג	רלו	רלו	עט	שח' פא הה	פר הא והכבוכד
ק"ב	ק"א	ק"א	ו	נדה קצג	קצג	צט	פ	הט
ק"ב	קצב	ק"ב	לב	כז	כז	פה	לז הל' תפלה פא	יש פג היא
ק"ב	ק"ב	ק"ב	לב	קנא	קנא	פה	הל' תפ' פג' עמ' ל"ח	קו פז הג
לא	שבועות נד	ק"ד	קפז	ספרא תזריע	קפז	רל	ש הל' שבת פכד	רמא פיג היא
כ"ט	ק"ט	ק"ט	קט	" בחקותי	קט	רלה	ש הל' שבת פכד	קל"ט הל' ערבין
לח	מט	ק"מ	כה	" אמור	ק"מ	ד	סו	פו היא
יג	מכות רלו	ק"כ	כג	ספרי נשא	ק"כ	כא	קת הל' המעין ומצה	קפת הל' פסולי
יג	קפח	ק"ח	קט	" קרה	ק"ח	כב תוס' בכ"ו פכ	פג היא	המוקדשין היב
יד	קסד	ק"ג	כג	" קרה	ק"ג	כב תוס' שבת פט	קפז	קפת הל' שומאת
פז	רשז	ק"ח	רל"ח	" קעב	ק"ח	רכת נדרים פכ	מד הלכות לולב	אובלין היב
יש	רכש	ק"ח	פה	" ראה	ק"ח	סיר' ברכ' פא הא	פז היג	קפו הל' כלים
יש	ע	ק"ב	לב	" "	ק"ב	כו ירו' דמ' פא הב	מא	פו הא
יש	קז	ק"ז	א	" תבוא	ק"ז	קיד	קפ"ט פת הב	קלג הל' שכירות
יש	מא	ק"י	יב	" "	ק"י	קמ	מט הל' מוטה פג	פא הה
יש	יב	ק"י	יב	" "	ק"י	קמ	הז	קל"ד הל' מכירה
נו	ע"ז	ק"י	קסז	פה	ק"י	קמ	עב	פג הז
סב	קב	ק"ב	פד	רלג ירו' פאה פג	ק"ב	קמ	צח הל' מאכלות	קל"ד
סח	קא	ק"א	צט	קס ירו' תרו' פג הב	ק"א	קמ	אסורות פי היג	קל"ד
יד	זבחים קפה	ק"ה	רמ	ספרי זאת הב'	ק"ה	קמ	קה	קל"ח הל' גניבה
לג	קצח	ק"ח	קעג	פאה פר מח	ק"ח	קמ	קנה הל' מתנות	פב הה
ג	ע	ק"ע	פה	פת	ק"ע	קמ	עניים הי היג	ב ספר הסצות
עד	קמג	ק"ג	קש	רמאי פא מב	ק"ג	קמ	פח הל' מתנות	קלא
ק	כא	ק"א	קעג	פא מד	ק"א	קמ	עניים הז פא	ח
ק"ו	רי	ק"ו	כה	תרו' פא מח	ק"ו	קמ	עניים הז פא	קמה ס"ה שורש
קא	רי	ק"ו	קז	פז פז	ק"ו	קמ	קסג הל' מתנות	עג
קא	מנחות עז	ק"ז	קנה	פז מח	ק"ז	קמ	עניים פז הבג	קעט
כא	ע	ק"ז	כה	פז מד	ק"ז	קמ	ק"ב הל' תרומות	המשניות פה
נח	סז	ק"ז	כה	פז פז	ק"ז	קמ	פא המז	מע"ש מט
גח	רא	ק"ח	כה	פז מג	ק"ח	קמ	קסג פב היב	
עא	לז	ק"ח	צג	פיא מח	ק"ח	קמ	קסה פג חכג	
פ	ע	ק"ח	קיו	שביעית פז פז	ק"ח	קמ	קפה פב היד	
ב	הולין	ק"ח	קצה	מע"ש פב	ק"ח	קמ	כא	
ד	לא	ק"ח	פה	פז מג	ק"ח	קמ	כד	
יב	כד	ק"ח	קיו	פה פז	ק"ח	קמ	כז הל'	
לא	קצב	ק"ח	פד	פה פז	ק"ח	קמ	קב	
לו	כא	ק"ח	מא	פה פז	ק"ח	קמ	ק"ל	
לז	קפה	ק"ח	קנט	פה פז	ק"ח	קמ	קעה ירו' מע"ש פה	
פז	קסה	ק"ח	קנט	פה פז	ק"ח	קמ	קעט	
קב	לב	ק"ח	קכ	פה פז	ק"ח	קמ	קו	
קכ	פז	ק"ח	קג	פג פז	ק"ח	קמ	פג ירו' מע"ש פה	
קלא	פח	ק"ח	קכה	פה פז	ק"ח	קמ	פה פז	
קלא	קט	ק"ח	קנט	פה פז	ק"ח	קמ	יב	
קלא	קמ	ק"ח	קנט	פה פז	ק"ח	קמ	יב	
ס	בכורות קצב	ק"ח	ו	פה פז	ק"ח	קמ	לד	
יא	קצב	ק"ח	קז	פה פז	ק"ח	קמ	כב ירו' שביע' פה	
יב	כ	ק"ח	ריח	פה פז	ק"ח	קמ	קסב חלת פא הז	
כ	כה	ק"ח	רוח	שביע' פח מב	ק"ח	קמ	כג חלת פג	
נדר	ל	ק"ח	קעג	חלה פז מד	ק"ח	קמ	ד	
גד	ל	ק"ח	רכז	בכורים פא	ק"ח	קמ	רב	
גז	יח	ק"ח	פז	פז מב	ק"ח	קמ	רג	
ד	תמורה קעד	ק"ח	רכש	פא מד	ק"ח	קמ	קצד	
ד	קסז	ק"ח	רכז	פא מה	ק"ח	קמ	קיד	
ד	קסד	ק"ח	יש	פא פז	ק"ח	קמ	קנא	
ד	קסה	ק"ח	ד	פז מב	ק"ח	קמ	פג	

כא הל' בכ"ו פכ קו
 קיד הל' בכ"ו הב
 היב רא
 פר היג
 הט
 לה הלכות שמיטה
 פא היב
 יש הלכות שמיטה
 פר הא והכבוכד
 הט
 יש
 פג היא
 קו פז הג
 רמא פיג היא
 קל"ט הל' ערבין
 פז היא
 קפת הל' פסולי
 המוקדשין היב
 קפת הל' שומאת
 אובלין היב
 קפו הל' כלים
 פז הא
 קלג הל' שכירות
 פא הה
 קל"ד הל' מכירה
 פג הז
 קל"ד
 פכט הי
 קל"ח הל' גניבה
 פב הה
 ב ספר הסצות
 קלא
 ח
 קמה ס"ה שורש
 עג
 קעט
 פי
 המשניות פה
 מע"ש מט

קכו
 קלא
 יא
 יא
 יא
 יא
 יב
 עו
 עז
 ק"ב
 ק"ב
 ק"ב
 לא
 כ"ט
 לח
 יג
 יג
 יד
 פז
 יש
 יש
 יש
 יש
 נו
 סב
 סח
 יד
 לג
 ג
 עד
 ק
 ק"ו
 קא
 כא
 כא
 נח
 גח
 עא
 פ
 ב
 ד
 יב
 לא
 לו
 פז
 קב
 קכ
 קלא
 קלא
 קלא
 ס
 יא
 יב
 כ
 נדר
 גז
 ד
 ד
 ד
 ד

השקפה לברכה

הלכות מצות וידוי מעשר. שנצטוינו בתוה"ק לקיימה בכלות שלשת שנות המעשרות פעמים בכל שבוע בשנה הרביעית והשביעית כדת של תורה לפי קבלת חז"ל בכל פרטין המצות יחלק והיה לשבע עשרה הלכות גדולות בכל פרטיהן וביאוריהן אשר יעשה אותם האדם

מקורות הברכה

הלכה א

מקור ראשון

מצות עשה להתודות לפני ה' אתר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ וזהו הנקרא (א) וידוי מעשר. קודם שמתודה הוידוי מעשר עליו להתבונן היטב ולעשות חשבון מדויק לעצמו שבטוח במעשיו אשר עשה כדי שלא ישקר ח"ו לומר ככל מצותך אשר צויתנו גו' לא עברתי ממצותיך וגו' עשיתי ככל אשר צויתני ולא עשה ככה ו"א דמלבד מצות קריאת הפרשה הכתובה בתורה חייב להתודות קודם על שבחטאנו ובעונות אבותינו הוצרכנו לבער הקדש מן הבית לבלתי לתת אותם לבכורים. שהיו ראויים לתרומות ומעשרות וי"א שמתודה קודם ולבקש מה' שיתכפר על מה ששהה מעשרות, של השלש שנים ולא נתן לבעליהם עד עכשיו. וי"א שקודם וידוי המעשר מתודה על כל עבירות שבתורה. ונראה דאין לברך על מצות וידוי מעשר (עיין במקור א)

(א) הנקרא וידוי כו' איתא בספרי פ' תבוא על הפסוק: ואמרת לפני ה' אלהיך: זה וידוי מעשר עכ"ל. ורש"י על התורה כתב על הפסוק הנ"ל: התודה שנתת מעשרותיך עכ"ל. וכיאר השפתי חכמים דברי רש"י וז"ל: כלומר התודה אל לבך דאל"כ הו"ל לומר ואמרת לה' אלהיך סאי לפני כסוד רכתיב לעיל גבי הבאת בכורים דאי כמשמעו למה צריך לומר להקדוש ברוך הוא הא כבר גלוי וידוע לפני עכ"ל. פי' לפירושו דסל כענת רכינו הרמב"ם דמצות וידוי המעשר נהג אפי' כסן הזה דליכא מקדש א"כ ליכא לסימר דמעמא דכתיב כוידוי המעשר לפני ה' חיינו לפני המזבח כבכורים דכתיב לפני ה' משום דבכורים בעינן: והניחו לפני מזבח ה' ולמה לא כתוב בוידוי מעשר ואמרת לה' אלהיך לצמד דבעינן לקיים מצות הוידוי שיתודה לפני ה' כלומר התודה אל לבך

שרק לפני ה' גלוי סה שבכבו התועלת עצום שבעבורו ישתדל

וישתדל כל אדם לקיים מצוות תרומות ומעשרות כמצווה עליהם בתורת ה' כדי שיוכל
 להתודות עליהם בדבריו אמת בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו וגו' ולהתכוננת
 זו אמרה התורה ואמרת לפני ה' פני' שתכונן לפני מי אתה עומד ולפני מי אתה
 מתודה לפני ה' שהוא ה' יודע ועד האמת לאמיתו ואין דבר נעלם ממנו ואין
 נסתר ממנו עיניו ואזתרה אמירה "לפני ה'" הוא זירזו לנתינת המעשרות כתורה
 כי יולצי זאת איננו יכול להתודות ונכון דבריו דש"י שהביא על הפסוק
 לפני ה' גוי המאמר התורה שנתת מעשרותיך פני' שתתורה שנתת מעשרותיך
 לפני ה' שיוודע מחשבות אדם ותחבולותיו ויודע ועד' לכן תתאספן לקיים מצות
 תומיע בשלימות בלי שום מנרעת כדי שתוכל לומר לפני ה' עשיתי ככל אשר צויתנו
 וכן כוונה הספרי שאמר על הפסוק לפני ה' זה יודיו מעשר כנ"ל ולמ"ד בירושלמי דכל
 מצוות שבתורה מעכבות את הוידוי. הא דכתיב ואמרת לפני ה' זירזו הוא לקיים כל
 המצוות שבתורה דאין גידל לפני הקב"ה עשיתי: ככל מצותך אשר צויתנו דהיינו כל
 מצוות התורה והוא עבר על הרבה מצוות התורה והחינוך במצוות תר"ו כתב דברים
 מתאימים לדברינו וז"ל: ובהיות ענין המעשרות ותרומות דבר גדול וגם בו תלויה סמית
 משרתי האל ה' מחסריו עלינו כדי שלא נחטא בהם להזהירנו עליהם להפריש אותן ושלא
 ליגע וליתנות בהן בפועל וגם שנעיד על עצמינו בפינו. כו' שלא שקדנו בהם ולא עכבנו
 דבר מהם וכי"כ כדי שזוהר מאד בענין מדיני המצוה עכ"ל. והתוס' י"ט בפ"ה מע"ש מ"י
 מביא בשם החכם שהר"ר עובדיה ספורנו ד"ה מתודין וז"ל: כתב החכם מהר"ר עובדיה
 ספורנו כפ' כי תבוא שהוידוי על שכתבנו ובעונות אבותינו הוצרכנו לבקר הקדש מן הבית
 לבלתי תת אותם לזכורות שהיו ראויים לתרומות ומעשרות ע"ש, הרי הוא מפרש וידוי
 פשוט שהוא מתודה על חטאים ועונות של אבותינו ולפי"ו ה' ראוי יותר לפרש וידוי
 על עונות של עצמו לפי"ש התוס' והרשב"א והר"ן ד"ה (ד) שמקשים על הא דקתני
 התם דכיון שעברו ג' דגלים עובר בכל תאחד הרי קבעה תורה להן' זמן ביעוד כדכתיב
 מקץ שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך ותירצו דאין הכי נמי דמקמי הכי עבר
 בכל תאחד אלא דכי ממו ג' שנים קאי בעשה יתירא ע"ש הרי ה' יכול לפרש דגם
 אחרי מצות ביעור בערב הפסח דשנה הדביעית יש לו להתודות על עון דכל תאחד אך
 באמת אי"ה לפרש הכי לפי מה דאיתא בהרי"א בסוטה (ל"ב) תניא רשב"י אומר אדם
 אומר שכתב בקול נמוך ונתנו בקול רם שכתו בקול נמוך וידוי המעשר גנותו אדם
 רם במקרא כבורים ע"ש, ולדברי הספורנו מה שאומר בערתי הקדש מן הבית הו"ל ג"כ
 גנות ולהספרי שרין וידוי מעשר יליף מפני ח"א ולא אמר על הפסוק בערתי הקדש זה
 וידוי מעשר כבו שאמר התנא בפ"ה מע"ש מ"י וז"ל כיצד ה' הוידוי בערתי הקדש מן
 הבית ע"ש. ועיין ברש"י ברכות (ס:) וכשבועות (ל"ט), לכן נראה דלפני היא הכוונה וידוי
 כלב שהוא דק לפני ה' שהוא ה' יודע תעלומות מעשה אדם ותחבולותיו ולפני הקב"ה
 יתודה או כמו שכתב ספורנו על חטאנו ועונות אבותינו שגרמנו לבקר הקדש מן הבית
 או כמ"ש על עונות שלו בעצמו שעבר בכל תאחד והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק מצוה קל"א
 שכתבו כולם בסגנון אחד מצות עשה להתודות לפני ה' אחר שמוציאין כל הסתנות
 שבועת האדן וזהו הנקרא וידוי מעשר וכאן אינו מביאר כמה הוא להתודות אם וידוי
 עונות או אמירה דבערתי וניס אם וידוי ואמירת בערתי הו"ל מצוה אחת או שתי מצוות
 ואמרת הו"ל מצוה אמירה דבערתי כפה ולפני ה' הו"ל מצוה וידוי כלבו וכמפר
 המצות להרמב"ם מצוה קל"א כתב וז"ל: שצונו להתודות לפנינו בהוצאות משפטי המעשרות
 והתרומות

והתדומות ולהתנקות מהם כמאמר ג"כ כמו שאנחנו נקיים מהחוקים בהם כפועל זהו הנקרא וירוי מעשר והציווי בזה באמרו ואמרת לפני ה' אלֶקֶךָ בערתי הקדש מן הבית ע"כ, הרי מפורש דמ"ל דוירוי ואמירה הכל תרא מצוה הוא וליכא בזה משום וירוי עונות כלל והיינו משום דמ"ל כתנא דמתניתין דפ"ח ממע"ש דמ"ל דהן הן וירוי והן הן אמירה דבערתי הקדש וכן הוא דעת הסמ"ג וסמ"ק דלא מנו וירוי ואמירה לשתי מצות והא דכתיב לפני ה' היינו לומר ע"י כמה שחייב למלאות תוכתיו המוטלים עליו לקיים בנוגע למקצוע של חיוב התוס'ע ומע"ש שעליו מוטל לדקדק בקיומם כדי שיוכל לומר לפני ה' עשיתי ככל מצותיך ולא עברתי ממצותיך ולא ישקר ח"ו לפני הקב"ה כי אין דבר נעלם ממנו ואין שכחה לפני כסא כבודו וצריך להתבונן לפני מי אתה עומד ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון אם ידבר מדמם והלכך נקרא וירוי דכמו דוירוי בעונות כתב הרמב"ם בפ"ב דהלכות תשובה הי"ב: ומה היא תשובה שיעזוב החוטא בו ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישיב לזה החטא לעולם בו ע"ש היה מה שאומר לפני ה' שקיים כל מצות התורה כחלק מצות תוס'ע עליו להתבונן לפני ה' הוא עומד ויגיד האמת ע"י שיעיד עליו יודע תעלומות שדובר אמת כלכבו וכדבריו ופועל יוצא מזה שקיים המצות הארץ ככל פרטיה ודקדוקיה והאברבנאל בפ"י תבא כתב: והי' תועלת עצום כוירוי הנה שבעבודו ישתדל כל אדם לקיים אותה המצוה כדי שיוכל להתודות עליה כדבריו אמת בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ולא ירע' עיניו כחתו אותו כשעדים כיון שעתה בעת הוירוי כירושלים ובית השי' התפרסם נדבתו וענתה בו צדקתו ויהלל בשעדים וכאלו הקדיכוהו לפני ה' ע"ש ודעת דש"י מבואר דמ"ל דוירוי המעשר הוא וירוי עונות דאיתא כיומא (ל"ו): וז"ל ומתורה בו ועל עולת עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני ע"ש, וכתב דש"י (שם) ד"ה ועל עולת בו: ולא גרסינן בה מעשר עני דהא יש לו וירוי וגם נתתיו ללווי זה מעשר ראשון ליתום ולאמננה זה מעשר עני ע"כ והתוס' ד"ה ומעשר עני משיב על דש"י וז"ל לא ידענא אמאי לא גרס ל"י דש"י דאע"ג דבתוספתא דמנחות ליתא דילמא ברייתא אחריתי היא ואי משום דיש לו וירוי כדכתיב וגם נתתיו ללווי לג' וגו' מ"ם כיון דאין לו וירוי בפ"ע אלא אנב מעשר שני בו להכי מתורה נמי עון מעשר עני על העולה ע"כ הרי גם התוס' ס"ל דוירוי המעשר הו"ל וירוי עונות אך מסוף דבריו התוס' נראה מבואר להיפך שכתבו וז"ל: ועוד דוירוי דהתם היינו כשעשה כדון והכא מתורה עון מעשר עני ע"כ. ועיין שם בתוספתא ושינוים שג"כ איכא מחלוקה כמ"ל ועיין בחסדי דוד על התוספתא דמנחות פ"י שהבין ג"כ דעת דש"י שכתב דלא גרסינן בה מעשר עני דמ"ל דוירוי מעשר הוא כמו וירוי על עונות להתכפר כן וירוי מעשר לכו ששהא מעשרותיו של ג' שנים הוא שמתורה שמתכפר לו שהייתו ע"י מאי דיהיב השתא ומשיח נקרא וירוי מעשר ע"ש ונראה דהא דאיתא כירושלמי פ"ה מע"ש: אית תניתנוי כל מצות שבתורה מעכבות את הוירוי ואמר ד"א. ב"פ בעי קומי ד"ו אפי' הקדים תפלה של ראש לתפלה של יד נמי א"ל אוף אנא סבר כן ע"ש פליגי אם וירוי מעשר הוא וירוי על עונות או הוראה על מעשיו שקיים כל התורה השיך לענין תרומות ומעשרות הכתובים בהפרשה דאיך יתכן לומר דגם המיד דכל מצות שבתורה מעכבות את הוירוי סובר דענין וירוי המעשר להתודות לפני ה' שקיים כל התורה ואומר עשיתי ככל מצותיך פשוטה כמשמעו שעומד לפני הקב"ה היודע הכל ומעיד על עצמו שקיים כל התורה כולה ואפי'. תפלה ראש לא הקדים לתפלה של יד מי מלאו לכו לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ח שלפניו נגלה הכל ויודע ועד ואין שכחה לפני

כסא כבודו שיאמר שעשיתי ככל מצותך וקיים כל התורה כולה ככל פרטיה ודקדוקיה שזה דחוק מן המציאות שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. אבל אם נימא דמי' ענין יודוי המעשר הוא ככל יודוי על עונות כלומר שמתורה לפני ה' על כל המצות שכתורה שעבר עליהם ויבקש מחילה ופליחה בכל לבו עד שיעיד הקב"ה הירוד האמת שעשה תשובה ככל לבו ומארכת ה' ותשובה מארכת זדונות נעשין לו כוכיות ואו יכול לומר לפני ה' עשיתי ככל מצותך כמי' ספרי מומר דהמצות שעושה הקב"ה מן העבירות ע"י תשובה נחשבין המצות יקרים יותר ממה שעושה אדם בעצמו ונקיים מכל מחשבות שהאדם עלול להכשל מהם, ומשמע מדברי הרמב"ם בספר המצות דוידוי המעשרות הוא בבחינת יודוי עונות לענין שמתנקה מהחובות המוטל עליו לסדר ולהתנקות מהם כגון בעל עונות מחויב לחזור בתשובה על העונות שכבר עשה ולהתודות לפני הקב"ה על כל חטא ולהיות מורה ועווב ויתחרט חרטה גמורה על העבר ויקבל לחבא בלי לעשותם עוד וכוה מתנקה מכל עון ומכל חטא, כן החובות המוטל על בעל הנחלה משעת הקצירה ובצירה ומסיקה ולקטפה משנה הראשונה עד ימיט האחרון של פסח בשנה הרביעית שהייב חובות שונות הנזכרים בפרשת היודוי ואמירת היודוי ככלל ועד שלא התורה באמירה בפועל פרשת היודוי לפני ה' עוד לא התנקה לסלק ממנו כל החובות המוטלים עליו לקיים במעשה ואפי' אם כבר קיים החובות כנגוע בהוצאות משפטי מהעשרות והתרומות עוד לא נתנקה מקיום מצות אמירה וכשקיים מצות אמירת הפרשה כמאמר ג"כ הרי הוא נתנקה ג"כ במאמר כמו שנתנקה מהחזוק בהם בפועל וזהו הנקרא יודוי המעשר שבאמירה נתנקה ג"כ מהחוב האחרון של החובות שבמשך השלש שנים ומפאת בחינה זו נקרא יודוי המעשר כלומר כשקיים גם מצות אמירת הפרשה: בערתי הקדש גוי לפני ה' או הוא מתנקה מכל החיובים המוטל עליו לקיים בצמח הארץ כמו שעיי יודוי העונות מתנקה מכל העונות. ותוס' אנשי שם פ"ה ממעש כתב הטעם דנקרא יודוי המעשר משום דכל המתודה ומורה מה שעשה הן טוב הן רע נקרא יודוי ע"ש ובקריאת פרשת הבכורים א"א לקרא הקריאה בשם יודוי הבכורים דבבכורים לא שייך אף טובן אחד ומכל המובנים הנזכרים והרמב"ם כפי' מה' בכורים הי' כתב וז"ל: מצות עשה להתודות במקדש על הבכורים בשעה שמביאים ע"ש כמגנון אחד כמו שכתב כאן בדין יודוי מעשר כפי"א מה' מע"ש ונמע רבעי אך כפי"א מה' מע"ש ונמ"ר מסיים וזהו הנקרא יודוי מעשר. ובבכורים לא מסיים כלל והיינו משום דהמובן של יודוי אינו שייך כלל בבכורים והמובן: להתודות כמובן של שבח והודאה שייך אפי' בבכורים ודברי היראים כמי' דמי' שכתב וז"ל: צוה בהביאך את הבכורים לעזרה שיקרא עליהם ויודוי לפני המקום ביה ע"ש. תמוה וכן ראיתי להטורי אבן על מגילה (כ): שכתב להקשות על הר"ן דגרס שם! ולוידוי בכורים הא לא מצינו בשום מקום שקרא למקרא בכורים ויודוי ע"ש. ויש לחקיר ע"ז מפ"ב דבכורים מ"ב דאמרינן התם: שהמעשר והבכורים מעונין הבאת מקום ומענינן ויודוי ע"ש ומיהו מהתם לאו קושי' דאיכא למיטר דאנכ מעשר נקט גם בבכורים לשון ויודוי אך מהתוספתא פ"א ביכורים איתא התם ר"י אוסר מע"ש מעון ויודוי ובכורים מעון ויודוי ע"ש, משמע דקריית פ' הבכורים נקרא ויודוי ואיתא בירושלמי פ"ב דבכורים ה"ב: תנינא כל אילין מיציא ר"ש פליג וגבי ויודוי לית ר"ש פלוג (ומשני) ויודוי זו קרייה ולית ר"ש פליג דכתיב וענית ואמרת ע"ש וכתב הגר"א בשנות אליהו כפי"ב דבכורים: דמי' דהאי ויודוי דקתני היינו ויודוי של מע"ש מעונה בכורים ג"כ וע"כ הוא משום דנלמד ממע"ש הקדש קדש עליון כו' וא"כ למה לא פליג ר"ש ג"כ כוז כמו על

הני דלעיל מינה ומשני דהאי וירוי דקתני לאו וירוי של מעיש הוא אלא הקריאה של בכורים דכתיב בה וענית ואמר ולא נלמד כלל מעיש כזה ולכן לא פליגי ריש עכ"ל ואם נימא דרי"י ס"ל הקדש קדש ראשון הרי גם בכורים טעון וירוי כמו במעיש הי"לכך שפיר קרי וירוי דהן הן וירוי המעשר והן הן וירוי בכורים וס"ל דגם על בכורים מתודים הירוי של מעיש ומודה דעל קריית פרשת הבכורים לא שייך שם וירוי ומה שהצריך ריש להשיב לדבריו ר"י מה למי"ש שטעון כיעור כ"ו תיפוק ל"י דהוא סוכר דבכורים אין טעון וירוי משום דלא דריש הקדש קדש ראשון היינו לדבריו ר"י קאמר אך קשה אם נימא דס"ל לר"י דבכורים טעון וירוי כמו מעיש הרי ע"כ ס"ל דדרשינן הקדש קדש ראשון אי"כ ל"ל למי"ף דבכורים טעון כיעור ממה שמצינו דטעון וירוי תיפוק ל"י דטעון כיעור דילפינן מהקדש קדש ראשון אלא ודאי דגם ר"י לא דריש הקדש קדש ראשון וירוי הוא קריית הפרשה שבכורים הי"לכך הצריך למי"ף דבכורים טעון כיעור ממה מצינו במעיש כיון ששניהם שוים בקריית הפרשה וע"ד אם קריית הפרשה נקראת וירוי הפרשה שבמעשר ככל מקום שזכר קריית הפרשה בשם וירוי יכונה תמיד מפני שבקריית הפרשה שבמעשר יש בה כל המוכנים שבידיו שבארנו עד כאן המקום על שם וירוי משאי"כ בקריית פרשת הבכורים פעם קורין בשם וירוי ופעם בשם מקרא בכורים דהיינו בפ"כ דבכורים בשם וירוי וכן בכל המקומות שהזכרנו ובסוטה פרק אלו נאמרים מזכיר קריית פרשת הבכורים בשם מקרא בכורים ע"ש והיינו משום דבכורים יש מוכן אחד בשם וירוי דהיינו לשון שבת והודאה ומטעם מוכן זה לא יכולין תמיד לכנות בשם וירוי דבהפרשה נאמר פסוקים דשבת דהיינו מהנה הבאתי גו' ויש ג"כ שאינם מתיחסים לשבת דהיינו הפסוקים מארמי אבד כו' והילכך אתי שפיר הא דביבמות (ע"ג) כתב רש"י ד"ה וטעונין וירוי: בערתו הקדש מן הבית (דברים כו') הנה הבאתי את ראשית בכורים עכ"ל, הרי מזכיר בירוי דבכורים הפסוק הנה הבאתי ובסוטה (שם) בריה מקרא בכורים. כתב וז"ל: שח"י קורא מארמי אבד אבי סוף כל הפרשה עכ"ל. והיינו משום כאשר קורא הפרשה בלשון וירוי מדגיש את הפסוקים המתחמים לענין וירוי בטובן לשון שבת והודאה וכאשר קורא בשם מקרא בכורים כל הפרשה בכלל הי"לכך מדגיש התחלת הפרשה שהוא מארמי אבד ובמקום שמזכיר בכורים בפ"ע יקרא הפרשה בשם מקרא בכורים סתם וכאשר מתיחס [בכורים למעיש בשם וירוי יקרא וזשפיר תמה המזרי אכן במגילה (שם) דלא מיירי בדברים ששזתה מעשר לבכורים ככה"ג לא מצינו בשום מקום להזכיר בשם וירוי אלא בשם מקרא בכורים ובוה נכון דברי הירושלמי בפ"כ דבכורים ה"ב: וטעונין וירוי דכתיב וענית ואמרת לפני ה"א עד כדון מעשר בכורים מניין כי דאמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי לעזר הקורש הקדש העליון במשמע עכ"ל הקושי גלוייה איך יליף דטעונין וירוי מהא דכתיב וענית ואמרת והאי קרא בבכורים כתב לכן נראה כוונת הירושלמי דמתחלה כשאמר וטעונין וירוי קאי על שניהם על בכורים ועל מעשרות דבשניהם אמר התנא במתניתין דטעונים וירוי כדאמר יש במעשר ובכורות כו' שהמעשר והבכורים טעונין ה"א את מקום וטעונין וירוי וס"ד דגם בירוי מעשר וגם הירוי דבכורים על קריית הפרשה של המעשר ופרשה של הבכורים הן הן הירוי שאמר התנא ע"ז אמר הירושלמי דילפינן מהא דכתיב וענית ואמרת גו' פי' מהא דכתיב בבכורים וענית ומהא דכתיב במעשר ואמרת ובשניהם כתיב לפני ה"א דמזה יליף הספדי דבעינן וירוי וכמו שבארנו לעיל ופריך עד כדון מעשר בכורים מניין פי' בשלמא קריית הפרשה דמעשר מתאים שם וירוי עפ"י כל המוכנים שבארנו משאי"כ בקריית הפרשה דבכורים איך מתאים שם וירוי על הקרייתתה ע"ז אמר כו' דאמר רב יעקב בר אחא

בשם ר' יצחק הקורש הקורש העליון במשמע פ"י לא כס"ד דוידוי תאמור במתניתין היינו קריית הפרשה ובכורים בכלל אלא וידוי בין דמעשר ובין דבכורים הידוי רשניהם אחת דהיינו קריאת הפרשה דביערת הקורש ונים לענין דאפי' אין לו אלא בכורים נמי מתורה וידוי המעשרות וקורא כל הפרשה מבקרתי הקדש מן הבית וגו' משום דילפינן מהקדש קדש עליון דהיינו בכורים נמי מעכב לידוי המעשרות כמו שנבאר בעזה"ה לקמן דין אחר כמע"ש כך בכורים לענין וידוי המעשר לס"ד דררשינן הקדש קדש עליון ועל סמך זה מהדר הירושלמי ופריך תנינא כל אילין מיליין ור"ש פליג וגבי וידוי לית ר"ש פליג פ"י כיון דעיקר היסוד גנם בכורים בכלל וידוי המעשר משום דררשינן הקדש קדש עליון איכ כיון דר"ש מודה דוידוי המעשר גנם בכורים בכלל הרי ס"ל דהקדש קדש עליון איכ גנם בכיקור הו"ל לחייב בכורים כמו במע"ש וגיכ לאומר באונן כמו במע"ש וכיון דר"ש ס"ל דמותר באונן ופמור מביעור הרי לא ס"ל דהקדש קדש עליון ולמה ביכורים בכלל וידוי המעשר ומשני דר"ש ס"ל דוידוי זו קרייה פ"י הא דמדרבא ביכורים למע"ש לענין וידוי לאו לענין דבשניהם וידוי אחת דזה אי"א דס"ל דבכורים לא שייך לידוי דמעשר ואם לא ה"י לו אלא בכורים אינו יכול להתודות וידוי מעשר ואיזה וידוי יש גנם בבכורים היינו וידוי זו קריית הפרשה של בכורים ולא כמובן של וידוי המעשר ואפי' מובן אחר מכל המובנים שבארנו אלא כמובן של שבה והודאה כמו דכתיב בהפרשה הנה הבאתי גו' ועוד איכא לסימור המובן של וידוי מעשר דמי לידוי עונות כמובן זה דוידוי עונות הוא חשבון עם הקב"ה ע"י העונות כמה הטאים ועונות ופשעים עבר לפניו וכמה הוא חייב וראוי לקבל עונש מרה כנגד מרה כמה המדה מלאה בעונות כמדה זו חייב לקבל עונש כך וידוי המעשר עושה חשבון עם הקב"ה כמה מצות מן המצות שחייב לקיים בזרע הארץ ישלם לו הקב"ה שכר לפי מדה המצות מדה כנגד מדה ומרובה מדה טובה מדרת פודעניות כי קל' דבעד כל מצוה אסור לנסות להקב"ה חוץ ממצות מעשר שרי לנסות להקב"ה ומותר לעשותם עמי' להתעשר כמו שכתוב בתורה עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר לכן הוא סונה והולך כל המצות שקיים במשך השלש שנים כדי לעשות חשבון ולפיקש מהקב"ה שישלם לו גמול ושכר בעדם ובגללם יכרך אותו הקב"ה בכל טוב ולפיכך אחרי אמירת הידוי מבקרתי הקדש וגו' ער עשיתי ככל אשר צויתני מתחיל תכף לבקש ברכה והצלחה ובתפלה לאומר: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וכמו שפירש מתניתין דפ"ה סמעי' מיני: עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל כו' ע"ש וכמו שנבאר בעזה"ה לקמן ועיין בפ"ה ויד' ס' רמ"ז ס"ק ב' מה שכתב המנחת חינוך במצוה תר"ז וז"ל: ודע דלהרמב"ם בפ"א מה' תרומות ומעשרות דכל ימי בית שני ה"י רק מדרבנן כיון שלא ה"י ביאת כולם כו' איכ הביעור שתי' אז גיכ אינו אלא דרבנן כמו שתקנו תוסיע' כן תקנו גיכ הביעור ותקנו רבנן כעין דאורייתא וכן הידוי ע"ש. נכון הוא ומ"ש: אך יוחנן כה"ג ביטל הידוי לגמרי ע"ש לענין דלא נכון לומר דביטל לגמרי ועיין מ"ש לקמן במקור כ"ח בענין זה והוכחתי דלא ביטל לגמרי ויש מקום עיון אם מצות וידוי המעשר הוא ככל המצות שבתורה שחייבין לברך על מצות וידוי המעשר כשם שפסברכין על כל המצות שבתורה וגם ברכת שהחנינו אם חייבין לברך דהא באה מוזן לזמן או לא במצות וידוי על העונות נ"ל דאיצ' ברכה אעפ"י שתשובה היא אחת ממצות עשין שבתורה דרמי' למצות שילוח הקן שכתב הרשב"א בתשובה ח"ס ס' י"ח דאין מברכין משום דהוי מצוה הבאה בעבירה שאסור ליקח את האם ואם לקח כרי לשלחה הו"ל מצוה הבאה בעבירה וכן כתב שם טעם זה אין מברכין

על מצות השבת הגזילה והחזרת הרביע ע"ש אי"כ תשובה על כל עבירות ג"כ הו"ל מצוה הבאה בעבירה ולפי"ז גם יודוי המעשרות לפי השני סוכנים שבארנו לפי המוכן שמתורה על מה ששהה ולא קיים מצות נחינה עד עכשיו או לפי דעת רע"ס שהוא יודוי על עונות אבותינו לא שייך ברכה ולפי המוכן השלישי כרי שהיה זהיר לקיים כל מצות האמורים כפרשה הודוי ג"כ אין שייך ברכה לפימ"ש הרשב"א בתשובה המיוחסת להרמב"ן סי' קפ"ט הטעם מה שאין מברכין על מצות יכוס שעיקרה אינה אלא משום מצוה אחרת כגון חליצה וייכוס שהעיקר משום פריה ורביה ע"ש אי"כ ה"ה בודוי המעשר להסוכין כדי לזרז לקיים המצות התלויות במצות הפרשה והנתינה הי"לכך לא שייך ברכה ובתשובת הרשב"א ח"א סי' י"ח הכי"א ג"כ אותו התשובה וגם בעל התשובה אשר שמו חתום על"י ומביא הסכרא הנ"ל בתוס' נופך קצת וז"ל: ואין מברכין על מצוה שעיקרה אינה מצוה כגון חליצה ויכוס שהעיקר משום פריה ורביה והיא אינה מצווה על פריה רביה ע"ש. ולפי ההוספה הנ"ל לא שייך הטעם בנידון הודוי אך באמת נראה דההוספה לא מעכבת להטעם דא"כ למה לא מזכיר כל"ל מההוספה בתשובה המיוחסת להרמב"ן ועפ"י הסכרא ג"כ נראה שההוספה לא מעלה ולא מוריד דאם כל"ל שכל פעולה שאין עיקרה מצוה ורק הכנה למצוה אחרת לא שייך על"י ברכה וחליצה ויכוס חמה מהם מה איכפת לי אם היא מצווה על פריה ורביה ועוד עצם הסכרא איננו מביין איך יתכן לומר על מצות יכוס שהיא איננה מצווה עקרית שתקרא שם מצוה לברך על"י הא לגדולה מענין ברכה נקראת מצוה דהא לענין דין עשה רוחה ל"ת אפי' ל"ת רכדת דחסידי היתה רוחה אי לאו דכתיב על"י לפי חשקלא ופריא שבגמרא דיבמות בסוג' דעליה וחליצה ו"א שהיא קודמת ליכוס ועוד ההוספה של תשובת הרשב"א שייך לומר בחליצה כי עיקר החליצה מיוסד להתיר להיבטח לעלמא ולאזיה מטרה ואזיה תוצאות יוצא מהתרתה לעלמא מצות פריה ורביה והא היא לא מצווה על פריה ורביה הי"לכך לא שייך ברכה משאי"כ ביכוס לא שייך ההוספה כל"ל דהא המצוה להקים לאחיו שם בישראל מומל על היכוס והוא מקיים ביכוס ובביאה ראשונה מקיים דהא אמרינן ביבמות (כ:) טעמא דאלמנה מן האירוסין לכה"ג תולצת ולא מתיבמת דגזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה אבל ביאה ראשונה אמרינן יבא עשה דיבמת יבא עליה וירחה ל"ת דאלמנה ע"ש הרי יכוס גוף המצוה הוא ונראה דמברת בעל התשובה הוא לומר כיון דמטרה של ייכוס כדי להקים לאחיו שם בישראל נחשבת כמו דעיקרה אינה מצוה כיון דהתכלית של המצוה לא מעשה הייכוס לכד אלא העיקר התוצאות הוא וכוה איכא למימר ג"כ הטעם דליכא ברכה במצות כתיבת ספר תורה משום דלא הכתיבה העיקר כדכתיב בתורה (דברים ל"א): ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמרה את בני ישראל שימה בפיהם גו' וכן בודוי המעשר שהסוכין שעיקרה לא התכלית אלא עיקר התכלית להביא התועלת שבעבורו ישתדל לקיים מצוות תרומות ומעשרות אין שייך ברכה ולימוד התורה דאע"פ דלא הלימוד עיקר אלא המעשה וגדול תלמוד שמביא לירי מעשה מ"ם עסק התורה עצמה מצוה בפעם שהוא מצוה עשה ודברת כם ולמרתם אתם וגוף לימוד התורה מצוה בפעם היא וההנהגה בתורה מקיים המצוה והגית בו. ועוד יודוי עונות אם שייך ברכה איכא לדמויי למה שכתב הבי"א לאו"ה סי' תל"ב טעם הדבר שתקנו חכמים לברך על בריקת חמץ שהוא דרכיהם ולא תקנו מפני לברך על הכיטול שהוא דאודיותא משום דכיטול הוא בלבד ואין מברכין על דברים שבלי ע"ש. והא תשובה מועיל אפי' בהרהור הלכ כדאי"תא בקידושין (מ"ט:) עמ"ז שאני צדיק אפי' רשע גמור מקודשת שמא

ח מקורות מקור ראשון הברכה

הרהר תשובה ברעתו ע"ש היל"כך לא שייך על וידוי העונות ברכה ולפי מה שאנו מחלקין בין *) תשובה לזירוי תשובה בלב וזירוי דוקא בכבוד בפה ותשובה לאו מצוה ממצות התורה הוא אלא רק רפואה היא ומיקוץ להנפש מה שנתקלקל ונשתחח מחמת העבירות שעבר ועשה מעשים אשר לא יעשו ומצד חיוב מצוה מה"ת וידוי בפה הוא העיקר כלומר מצות עשה מה"ת היא להתודות בפה על עונותיו ואחרי שישוב כתשובה לבנו חיוב להתודות בפה כמ"ש הרמב"ם בפ"א מה' תשובה ע"ש, ולפי"ז על תשובה בלא"ה לא שייך ברכה כיון דבלא"ה אינה מצוה חיובית כשאר כל המצוות שכתורה וכתור מצוה חיובית כגדר מצות עשה שכתורה הוא מצות וידוי בפה ובמצוה שכדבור ואין יוצאין בהרהור הלב ושפיר היה שייך ברכה כמו שסברתי לעסוק בכר"י תורה וז"ה בוודוי מעשר דכיון דשמה זירוי דומיא דזירוי העונות בעינן דדוקא בפה הוא דוהו החילוק בין תשובה לזירוי דתשובה בהרהור וזירוי בפה כמו שהארנו במקום אחר ואיכא למימר דלענין זה קורין וידוי דכמו בוודוי העונות כתב הרמב"ם בה' תשובה דחיוב וידוי הוא אחרי שישוב בלבו על כל העונות והוא כבר בטוח שקבל על עצמו שלא ישוב עוד לעבור ואז

*) דהרמב"ם בספר המצות מצוה ע"ג כתב ז"ל: הוא שצונו להתודות על העונות והחטאים שחטאנו לפני האל ולאמר אותם עם התשובה וזהו הוידוי וכוונתו שיאמר אנא השם חסאתי עייתי ופשעתי ועשיתי כך וכך ויארץ המאמר ויבקש המחילה בזה הענין לפי צחות לשונו ודע שאפי' החטאים שחייבין עליהן אלו המינים מהקרבנות הנזכרים שאמר שיקריבם ויתכפר לו לא יספיק עם הקרבנם בלתי הוידוי והוא אמרו דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל המצות האדם והתודו את חטאתם אשר עשו כו' שכל מיני העונות הגדולים והקטנים ואפי' מצות עשה חייבים להתודות עליהן ובעבור שבה זה הצווי שהוא להתודו עם חיוב הקרבן הי' עליה במחשבת שאין הוידוי לבדו מצוה בפני עצמה אבל הוא מדברים הנזכרים אחר הקרבן כו' יכול בזמן שהם מביאים הם מתודין וזמן שאין מביאים אין מתודין ת"ל דבר אל בני ישראל והתודו ועדיין אין משמע וידוי אלא בארץ מנין אף בגלות ת"ל והתודו את עונם ואת עון אבותם כו' הנה נתבאר לך כו' כי הוידוי טובה בפני' ותובה לחוטא על כל חטא שחטא כו' בין הביא קרבן בין לא הביא קרבן חיוב להתודות כמו שאמר והתודו את חטאתם ולשון ספרי והתודה זה וידוי דברים עכ"ל, הרי מבואר דענין וידוי לחוד וענין תשובה לחוד והמצות עשה וידוי הוא והתשובה היא המכשרת להביא את האדם לזירוי תשובה ולומר אנא השם כו' וזירוי תיבב שיאמר בפה ולא בהרהור הלב וכן כתב בספר חרדים פ"ד במצות עשה התלויות בפה אות כ"ה וז"ל: מ"ע שיתודה בפיו השב בתשובה ע"ש וכן מפורש ברמב"ם ה' תשובה פ"א ה"א: כל מצות שכתורה כו' אם עבר אדם על אחת מהן כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חיוב להתודות לפני כו' שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים ע"ש, ומנין דמצות וידוי תלו' בתנאי כשיעשה תשובה איכא למימר דילפינן ממה דכתבי: איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם גו' והתודו את חטאתם, פ"י אחרי התבוננות על מעשיו הכיר כי עשה מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ועשה תשובה בעיובת החשא חל עליו תכף מצות עשה: והתודו את חטאתם, וכ"ז שאיננו עושה תשובה דהיינו עזיבת החטא אינו חיוב במצות וידוי כי גדר הוידוי הוא היסוף הכפירה והכחשה והוא שמפרסם בפיו דבר ששבע בני אדם להעלימיהו עיין בתורה והמצוה, בייקרא על הספרא ש"ס ובשאינו שב בתשובה קודם חרי איננו מודה שהטא ולא שייך וידוי ותשובה דהיינו עזיבת החטא מספיק בהרהור הלב כראותא בקדושין (מ"ט): על מנת שאנו צדיק אפי' רשע גמור מקודשת שטא הרהר תשובה ברעתו עכ"ל, ומבואר דענין תשובה דהיינו עזיבת החטא מגולה לכפר על עונותיו

ואז הל' עליו מצות וירוי כפה כך וירוי מעשר אינו הל' עליו רק כשמתכוון קורם בלבו שלא חטא ולא עבר על אחר מהמצות הכתובים בפרשה ואז הל' עליו המצוה וירוי מעשר לומר כפה כל ענין הפרשה ואם וירוי מעשר יוצא כשהתורה כהרהור הלכ' ראיתי להגאון אדר"ת וי"ל בקונטרסו דבר אליהו אות ב' שכתב בזה: ונראה דכיון דילמינן גוי"ש מסומה אמירה אמירה כדאיתא בסומה (ל"ב:) צריך דוקא כפה ע"ש, לענין אין ראוי דהא רבינו הרמב"ם יליף לקמן כה"ה דירוי נאמר בכל לשון מרכתיב ואמרת לפני היא ככל לשון שאתה אומר כדאיתא בספרי ולא מגוי"ש בסומה וכדנבאר לקמן בעוה"ת אך איכא להוכיח דירוי אינו יוצא כהרהור הלכ' מהא לשון רבקינן קרא למילף דככל לשון מוכח דכהרהור לא מהני דאם הרהור מהני הרי הרהור איננו לשון הקרש כלל כדכתב הרשב"א והביאו הגאון האדר"ת (שם) בענין המחלוקת דר"י ור' יהודה ר' יוסי אוסר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא ור"י ס"ל ריוצא ומבאר שם הרשב"א דר' יוסי סובר דמריציטריך רחמנא למשרי כל לשון מביא שמעינן דצריך להשמיע לאזנו ור' יהודה דס"ל אין צריך להשמיע ס"ל דהא דריציטריך רחמנא למשרי כל לשון היינו משום דאע"ג דאין

למפרע וירוי שבא אח"כ היא מצוה פרטית כמצות סוכה לולב תפילין וכדומה ולא כפרה ואם איננו מתורה אחרי התשובה מיד חרי הוא עובר על מצות עשה בכל רגע וגם על ביטול מצות וירוי מחויב להתורות בפה וכוה' אנו מפרשים כוונת הידיו באמירת על חטא שהמאנו לפניך בוודי פה פי' על העבירה שביטל המצוה עשה וירוי פה גם ע"ז מתודים ויש להעיר ע"ז ממה שכתב הרמב"ם בפ"א מה' תשובה היא וז"ל: וכן בעלי תפלות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וירוי דבריהם ע"ש. הרי מוכח מכאן דס"ל דתשובה לבד לא וירוי אינו מספיק לכפר איכא למימר דהיינו דוקא בחיובי תפלות ואשמות או חיובי מלקות או חיובי מיתות גיד דאינו מתכפר אפי' בתשובה וירוי יחד בלי הבאת הקרבן או המיתה או החלוקת הילכך כל השלשה יחד דירוי הוא תנאי להקרבן דהקרבן אינו מכפר בלי וירוי וירוי תלוי בתנאי של התשובה הילכך כל השלשה מעבדין וא"ז משא"כ בעבירה דאינו חייב קרבן או מלקות ומיתה תשובה לבד מספיק לכפרה ולהגין מן היסורים כמו שכתוב בתורה בפ' ואתחנן: בצר לך ומצאוך גוי' ושבת עד היא' ושמעה בקולו ובנצבים: והי' כי יבאו עליך גוי' ושבת עד היא' ומ"ש הרמב"ם (שם) גם בדברים דליכא חיובים הנ"ל כגון החובל בחבירו והמזיק ממנו: אעפ"י ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתורה וישבו מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאת האדם עכ"ל איכא למימר דבחטא שבין אדם לחבירו שאני דבחטא שבין אדם לחבירו אם לא מתודה גם תשובה אינו מועיל דהא כתב הרמב"ם (שם ה"ה): ושבת גדול לשב שיתודה ברכים וירודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים כו' שנאמר מכסה פשעיו לא יצלח ע"ש והפטע כתב רש"י ביומא (פ): ד"ה עבירות שבין אדם לחבירו וז"ל: יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו עכ"ל ועיין בכ"מ (שם) הרי תכלית הידיו שיבא לירי מחילה ובעבירות שבין אדם לחבירו בלי מחילה ליכא כפרה כלל הילכך וירוי צורך כפרה להצטרף עם תשובה וכוה' נכון ג"כ דברי הכ"מ בפ"א מה' תשובה בריה וכן החובל וז"ל: משנה בב"ק סוף החובל (צב): אעפ"י שנותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה ע"ש ומר חותני הגאון המקובל רביה זצ"ל כתב בגליון הרמב"ם שלו על דברי הכ"מ הנ"ל: צ"ע דהא כאן תוירוי לפני די קאמר שוב מצאתי בשם הגאון ר"ז מוילנא ע"ל ולפי הנ"ל אתי שפיר דכיון דעוקר הידיו בחובל בחבירו ומויק ממנו צריך להיות ברכים פרי שיבא לירי מחילה והמחילה צורך תשובה הוא דברבדים שבין אדם לחבירו תשובה בלי מחילה מחבירו לא מהני הילכך שפיר מראה הכ"מ המקור ממשנה דסוף החובל דהא ורא' אתה היא' ובמקום אחר האריכו בה.

ראין צריך להשמיע לאזנו מי"ם צריך להוציא כשפתים ולא כהרהור לכד ומשיה איצטריך
 רחמנא למשרי כל לשון שהוא שומע עכ"ל. אי"כ אנו רפסקינן כי"ד יהודה איכא להוכיח
 לענינינו דוידוי דצריכין ללמוד מואמרת ולא כתיב כמו בככורים וענית ואמרת ילפינן
 בספרי מכאן דוידוי בכל לשון מוכח דבהרהור לא יצא אך הוכחת הרשבי"א מהרהור
 הלב דמהני בכל לשון לא שייך אלא למ"ד הרהור לאו כדבור דמי אי"כ ודאי הרהור לא
 הוי לשון הקדש אבר"א אלא כמי"ד דהרהור כדבור דמי אי"כ אלא כמי"ד דהרהור
 לשון קודש הול" כמו שמדבר בלשון הקדש בפה מלא אי"כ מאי ראי' מהא דמהני הרהור
 דיכול דבר בכל לשון דאיכא למימר דהרהור שאני דכבור בלשון הקודש דמי ובי"ם
 (מי"ג) גבי החושב לשלוח יד כפקדון הכיא השי"ם בשם הרמב"ן: וריש פ"י בשאמר או
 שחשב ואע"ג דכתיב דבר מחשבה ודיבור שוין הן כל זמן שלא עשה מעשה ע"ש, אך רוב
 ראשונים מפרשים דהאי החושב האומר בפני עדים ומשם יש לחלק דאי"א לידע לחייב
 אם לא יאמר בפני עדים אולם בעצם הענין אם הרהור כדבור פליגי רבינא ורי"ח כברכות
 (כ) רבינא ס"ל הרהור כדבור דמי ורי"ח ס"ל הרהור לאו כדבור דמי ע"ש והשי"ג בפרק
 ה"י קורא כתב בשם הרי"א"ז גבי הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו יצא ווי"ל: וגי"ל
 שאם הרהר בלבו ולא הוציא בשפתיו יצא עכ"ל הרי שכתב אפי' לא הוציא בשפתיו אלא
 שבידך בלבו נמי יצא שי"ם דס"ל הרהור כדבור דמי וכן והרמב"ם כתב בפ"ה מה' ברכות
 כל הברכות כולן צריך להשמיע לאזנו מה שהוא אומר ואם לא השמיע לאזנו יצא בין
 שהוציא בשפתו בין שבידך בלבו עכ"ל הרי שכתב אפי' לא הוציא בשפתיו אלא שבידך
 בלבו נמי יצא שי"ם דס"ל הרהור כדבור דמי והשאגת אר"י בס"י ק' מוכיח ממה
 שכתב הרמב"ם בפכ"ד מה' שבת: וכברתו מעשות חפציך ודבר דבר לפיכך
 אסור לאדם להלך בחפציו בשבת ואפי' לדבר בהן כגון שמדבר עם שותפו מה
 ימכר למחר או מה שיקנה או היאך יבנה בית זה או באיזה מחורה ילך למקום פלוני כ"ז
 וכיצא בו אסור שנאמר ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר עכ"ל אלמא הרהור לאו
 כדבור דמי לכן מוכיח דס"ל הרמב"ם דע"כ ל"פ ר"ח ורבינא אי הרהור כדבור דמי
 או לא אלא גבי קיש דכתיב בה לשון דיבור שנאמר וזכרת כם אלא דיבור בעי שהרי
 אמנתיהו דבעל קרי מהרהר בלבו דקיש קאי ועלה פליגי ומינה דייקי למילתייהו כמבואר
 כאותו סוג' אבר"א בשאר כל מצות דלא כתיב בהו דיבור אפי' ר"ח מודה דבהרהור נמי
 סגי להו הי"כך כה"ם דכתב רחמנא ואכלת ושבעת וברכת סתמא ולא נאמר בי דיבור
 כהרהור בעלמא מני ע"ש ולפי"ז כוידוי דכתיב ואמרת ואמירה כדבור דמי ולא הוי
 הרהור כדבור. אך הכ"ס בפ"ב דה' קיש הי"ח שהביא דה"ר מנוח כתב לפרש כוונת
 הרמב"ם שכתב וצריך להשמיע לאזנו כו' שיחתוך קריאתו בשפתיו לא שיקרא בלבו
 עכ"ל הרי ע"כ מ"ש הרמב"ם ואם לא השמיע לאזנו יצא היינו שקרא בלבו הרי לפי"ז
 ס"ל הרמב"ם דאפי' בקיש אמרינן דהרהור כדבור ומה שהקשה השי"א מדברי הרמב"ם
 בפכ"ד מה' שבת איכא למימר דהתם שאני דילפינן מהא דכתיב ודבר דבר דבור אסור
 הרהור מותר וכמו שכתבתי במקום אחר באריכות יותר דעיקר קרא ודבר דבר אתי
 להרהור מותר ומדבעינן קרא להכי דכשבת מותר הרהור מוכח דבעלמא אמרינן הרהור
 כדבור ואי לאו קרא הו"א דאסור דהתור וכספרי אור ציון כתבתי מעם אחר הא
 דבעינן קרא ודבר דבר להרהור מותר ועוד איכא לחלק בין הרהור דמצוה להרהור
 דעכירה במצוה אמרינן הרהור כדבור ועכירה הרהור לאו כדבור וכך היא המדה של
 הקביה מחשבה טובה הקביה מצרף למעשה ומחשבה רעה אין הקביה מצרף למעשה
 ובקצוה"ת

מקורות מקור ראשון הברכה יא

ובעוהיית לקמן במקור נכאר ענין זה כרחבה ועיד חיוב הברכה על מצות וידוי דאיתו כקונטרס אחרית השנים בסופו שמדבר ביחוד על חיוב הברכה למצות וידוי המעשר ומסיק דבזהו ודאי לא שייך ברכה ע"ש ודבריו אין להם שחר דמה נ"ם בין בזמניהו לזמן המקדש ראפ"י בזמניהו דאינו אלא דרכנן גם בדרכנן שייך ברכה כמו דאמרינן בפ"ב דשבת גבי נר הנזכה ועיין בנתיבות עולם על המסן ותבאתיו לקמן במקור בענין המחלוקת דהרמב"ם והראב"ד אם מצות וידוי דוקא במקדש ע"ש מאי איסורא איכא אם יתודה ושמו משום ברכה שאינה צריכה דעובר בלא תשא ע"ש משמע דאצלו פשוט דמברכין ברכה על מצות וידוי ומטעמים הנ"ל נלענ"ד דאין מברכין ולפ"מ שבארנו לעיל דעת רבינו הרמב"ם גדר התשובה וגדר הוידוי דתשובה בהרהור וודוי כפה דוקא ווידוי הוא המצות עשה שכתורה ואינו חל עליו המצוה של וידוי רק אחרי שמהרהר בתשובה באה המצוה של הוידוי וכ"ז שאינו מהרהר בתשובה. אינו חל עליו מצות וידוי כלל ה"ה בוידוי מעשר אינו חל עליו מצות וידוי מעשר אך ורק אחרי רב התבוננות הלכ בהרהור ואח"כ כשהוסכם בלבו ברוד מוחלט שקיים ככל אשר צוה ר' לקיים במצות מעשר או חל עליו מצות וידוי כפה וזהו טעם מספיק מה שקורין קריאת הפרשת המעשרות בשם וידוי משום שבוה רומה לוידוי עונות לפי דעת הרמב"ם ועוד איכא למימר טעם שקורין קריאת הפרשה של כיעור המעשרות בשם וידוי דרמיה לוידוי דכשם וידוי עונות מחויב להתודות כדכור הפה מטש דבזה הלוק וידוי בתשובה בהרהור ווידוי כפה דוקא דא"כ מה חילוק יש בין תשובה לוידוי וצד השוה שבוניהם דבין וידוי עונות ווידוי המעשר שניהם כפה דוקא ולא יוצא בהרהור כדנכתוב לקמן לענין אלם אם הוא חייב בוידוי מעשר ואם אפשר לו לקיים המצוה בהרהור עיין לקמן במקור שנים עשר מ"ש בענין זה עוד איכא למימר טעם על שם וידוי מעשר עפ"י מ"ש לקמן במקור כ"ז דאם הפדיש כרי שלא כרין כגון שהקרים מעשר לתרומה וכדומה דאינו מתורה ואם ח"י לו כרי אחרת שהפריש כרין אינו יכול להתודות על השני אלא אם שב בתשובה על הראשונה מתודה על השני ע"ש, איכא אינו יכול להתודות בלוי וידוי על העונות שעבר בהפרשת אחרת איכא כן דכלוי וידוי מעשר אינו יכול להתודות וידוי מעשר שפיר קורין לוידוי מעשר בשם וידוי.

י' מקורות הברכה

מקור שני

השקפה לברכה

הלכה ב

ואין מתודין וידוי זה ב) אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני שנאמר כי תכלת לעשר ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית. היינו בשנה הרביעית ושביעית בד"א בפירות ותבואות שהגיעו לעונות המעשרות בשנה השלישית או השישית משא"כ אם בשנה השלישית עוד לא הגיע לעונות המעשרות או כמו אתרוג וירק שנלקטו מר"ה עד הפסח דאזלינן בתר לקיטה אינו מתודה בשנה אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני אלא אם נלקטו בשנה הרביעית קודם הפסח י"א שהביעור בערב הפסח של שנה הרביעית והיודוי בשנה החמשית ואם התודה ברביעית אינו יוצא וי"א דכדיעבד יוצא וי"א דהביעור והיודוי דוקא בשביעית ואם רוצה יכול להתודות גם ברביעית ונראה דדוקא ברביעית דאזמן וידוי לכלולא בשנים אחרות לא לפניו ולא לאחריו

ב) אלא אחר השנה כו' בספרי פ' תבוא סי' י"ב ע"פ הפסוק כי תכלה לעשר איתא וז"ל: יכול כהנוכה נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ מה קץ האמור להלן רגל אף קץ האמור כאן רגל אי מה קץ האמור להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות ת"ל כי תכלה לעשר רגל שכלו בו מעשרות הוי אוסר זה פסח ע"ש, וכיון שאמרה תורה כי תכלה גו' ואמרת לפני ה'א, הרי מבואר בהדיא דתיוב היודוי אמור בפסח שבשנה הרביעית דהמאמר הנ"ל המשך הוא להמאמר של הספרי בפ' ראה סי' קט"ו ע"ל הפסוק: מקצה שלש שנים גו' וז"ל: יכול אפי' בחג ת"ל (דברים) כ"ו כי תכלה לעשר יכול כהנוכה ת"ל קץ כו' ע"ש ומ"ש רש"י ביבמות (ע"ג) ד"ה ותיבין בביעור ובסוטה (ל"ב:) ד"ה וידוי מעשר וב"מ (נ"ד) ד"ה ואין לו ביעור ובסנהדרין (י"א): ד"ה דזמן ביעורא מטא ור"ן למגילה

סי' הקורא בכל הנ"ל כתב רש"י וחוס' מכות (י"ט) ד"ה ולימא מצוה ז"ל: והיודוי מע"ש בשנה שלישית ע"ש היינו רק לישנא דקרא הוא כמו שכתוב בתורה: כי תכלה גו' בשנה השלישית גו' ואמרת גו' ולא אליבא דדינא כתבו הכי דמצד הרין זמן היודוי בפסח שבשנה הרביעית או שבשנה השביעית וק"יין בפ"י המשוניות דרבינו הרמב"ם בפיה מסע"ש ס"ו ע"ש, לפי היסוד של מאמרי הספרי הנ"ל וכן איתא בירושלמי פ"ה ממע"ש ה"ג: כתוב מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשערך ולנוסח הגמ"א: כתיב בשנה השלישית (דברים כ"ו). יכול פעם אחת לשבוע את חייב להוציא אחת בשבוע את חייב להוציא את המעשרות ת"ל מקצה שלש שנים אחת לשלש שנים ולא אחת לשבוע אלא שלישית וששית שני פעמים בשבוע או קורא אני ראש השנה יכול בראש השנה חייב את לבער את המעשרות ת"ל מקצה שלש שנים אין מקצה אלא בסוף שנה את מבער ואין את מבער בראש השנה אי. בסוף שנה יכול כיון בראש

כראשה של רביעית את חייב לבקר את המעשרות ולהוציא מעשר עני תלמוד לאמר כי תכלה לעשר את כל תבואתך כשתכלה לעשר את כל תפירות או כשתכלה לעשר את כל הפירות יכול אפי' בחנוכה נאמר כאן מקצה ונאמר להלן מקצה שבע שנים כמועד שנת השמיטה בחג הסוכות מה מקץ שנאמר להלן כמועד אף כאן כמועד אי מה מקץ שנאמר להלן בחג הסוכות אף כאן בחג הסוכות ת"ל כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך אימתי הוא תכלה לעשר את כל הפירות בפסח של רביעית בשנה ההיא את זקוק לבקר, ואין את זקוק לבקר ירק שיצא מר"ה עד הפסח עכ"ל ועיין בכיבוד הגר"א י"ד ס"י שלי"א ס"ק נ"ד שמעתיק נוסח הירושלמי כמו שהוא לפנינו ע"ש כאן נכ"ל השני מאמרים של הספרי יחד ואעפ"י דעיקר המאמרים הנ"ל מוכיחים על זמן הביעור שדוקא ברביעית זקוק לבקר או כשביעית ובנוגע למצות וידוי לא נגעו כלום אך מהמקורות האלה מובארים ממילא באר היטב זמן הוידוי דהא אחרי; כי תכלה לעשר את כל תבואתך ג' אמרה התורה ואמר לפני ה' אלהי בקרתי הקדש ג' וזהו כוונת רבינו הרמב"ם שמוכיח דומן הוידוי בשנה שאחר השנה שמפרישין בה מעשר עני משה שנאמר כי תכלה לעשר ואמרת לפני ה' אלהי בקרתי ג' פי' כיון דמכי תכלה ילפינן לזמן הביעור שהוא בפסח שבשנה הרביעית או כשביעית עפ"י הספרי והירושלמי הנ"ל וכמו שכתב בפירושו המשניות ע"ש ממילא ידעינן דהזמן של הוידוי מעשר בזמן אחד ניהו דבזמן כי תכלה אמרה התורה המצוה: ואמרת לפני ה' אלהי בקרתי ומ"ש רבינו הרמב"ם ואין מתודין כו' משמע דאסור להתודות בזמן אחר מחוץ משנה שאחר השנה שמפרישין בה מע"ש. אם התודה ברבעך אם קיים מצות וידוי או לא מובא בדברי הירושלמי הנ"ל: בשנה ההיא את זקוק לבקר ואין את זקוק לבקר ירק שיצא מראש השנה עד הפסח חכרייא אמרין שאין מתודה כרביעית אלא בחמישית א"ר הילא שאינו מעכב ודאי כרביעית אלא בחמישית מה נפק מכיניון עבר ונתודה על דעתיהון דחכרייא פסול על דעתיה דר' הילא כשר עכ"ל. ואיכא למימר דאם התודה בשנה השלישית עצמו על כל המעשרות סכ"ל השלש שנים או בשנה אחר שלא נקבע בו מצות וידוי לכ"ע פסול ולא פליגי אלא הירקות שיצא מראש השנה עד הפסח והתודה עליהם ביו"ט האחרון של פסח כיום שקבוע להתודות על כל המעשרות סכ"ל השלש שנים אמרינן מנן שהוא זמן לוידוי המעשר על הזרע ארסה של כל השלש שנה וזמן הוא ג"כ על הירקות שיצאו מראש השנה עד הפסח משאי"כ בזמן אחר שלא נקבע בו זמן לוידוי כלל לכ"ע לא יצא ומה דפליגי לענין שנת החמישית לגירסת הגר"א במקום חמישית גורם שביעית אבל בשנה אחרת שלא נקבע בו שום וידוי פסול לכ"ע אם מתודה בה וחייב לחזור ולהתודות בזמן שקבעה לה התורה ובאלו אמרו לא מקדימין ולא מאחרין יעיין לקמן במקוריד ולגירסת הפ"ם ופירושו יוצא דירק שיצא מר"ה עד הפסח מתודה בחמישית ובעבר ונתודה כרביעית לדעת ר' אילא כירושלמי כשר לפני משה מפרש המחלוקת דחכרייא ור' הילא אם המיעוט דבשנה ההיא את זקוק לבקר ואין אתה זקוק להתודות כרביעית או דגם בוידוי כרביעית וי"ל: חכרייא אמרי' דבשנה ההיא מיעוט על הוידוי באותה שנה כלומר בשנה ההיא אתה מקערו ואינו מתודה כרביעית אלא בחמישית י"ל כגון ירק שיצא מר"ה של רביעית עד הפסח הביעור כרביעית והוידוי בחמישית ואם התודה כרביעית פסול הוידוי ור' הילא כשר הוא אלא שאינו מעכב כרביעית ע"ש וכתב ה"יב"ז לדעת הגר"א י"ל: בשנה ההיא את זקוק לבקר ואי את זקוק לבקר ירק שיצא מר"ה עד הפסח ר"ל שאינו משלשה שנים הללו שאינו מתודה עליו בשעת הוידוי הזה ואלא אימתי הוא מתודה עליו ע"י חכרייא אמרינן שאינו מתודה כרביעית אלא כשביעית

ר"ל דאסור להתודות עליו ברביעית אלא בשביעית אמר ר"ה שאינו מעכב וידוי ברביעית אלא בשביעית ואם רוצה יכול להתודות עליו ברביעית ע"ש וא"כ פירות שלא הגיעו לעונות המעשרות בשנה השלישית או אתרוג שהולכין בתר לקיטה ג"כ תליא במחלוקת דחכרייא ור' הילא כנ"ל ונראה דכאן לא שייך להא דפליגי מקודם שבא ר"ע וליטור שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורין מן הביעור וקודם שבא ר"ע סברי דאפי' קודם שהגיע לעונת המעשרות ג"כ מעכבים את הוידוי לא דמי לכאן דהתם ענין הגיע לעונת המעשרות לא בהבאת שלישי אלא בנסר מלאכתן הוא דמיידי וכאן בהבאת שלישי מיירינן דאפי' קודם שבא ר"ע ג"כ מודים דאם לא הגיע לשלישי בשנה השלישית דאינו מתורה עליהם אפי' אם בשנה הרביעית קודם הפסח נתחייב ואינני מבין דברי רבינו הגר"א ז"ל כביאורו על הירושלמי שכתב בדיה ואין את זקוק לבער ירק שיצא מריה: פי' של רביעית ועד הפסח שאינו יבער אלא מה שהוציא בשנה השלישית אבל לא ברביעית אף שבא לעונת המעשרות קודם הביעור והוא דעת ר"ע במתניתין לקטן שאוסר שכל הפירות שלא בא לעונת המעשרות פי' בשנה השלישית אינן חייבים בביעור עכ"ל. מה ענין ירק שיצא מריה לענין הא דאמר ר"ע שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורין מן הביעור דהתם פי' לעונות המעשרות גמר מלאכה ובשעת הביעור כמיש הגר"א בשנות אליהו לעונת המעשרות פי' בזמן הביעור עכ"ל.

מקור שלישי

הלכה ג

ג) אימתי מתודין כמנחה כו
 בפ"ה דמע"ש ס"ו
 וז"ל: כמנחה כיו"ט האחרון
 היו מתודין ע"ש. וכתב התיו"ט:
 משום דאין זמן סאוחר כיו"ט
 אלא מנחה האחרון ואיחרתו
 ליו"ט כל עוד שיכולים לאחרו
 ותרכיזו היו כתב הטעם
 דמתודים כיו"ט אחרון כמנחה
 משום דאין מתודים עד שלא
 ישאר אצלו כלום והנה
 כירושלמי יש נוסח אחר: כמנחה
 כיו"ט היו מתודים ע"ש, ועפ"י
 נוסח זה כמשמע דכמנחה של
 יו"ט ראשון מתודין דלפי דבריו
 המסנה כה"ג דזמן ביעור הי'
 ערב יו"ט ראשון מסתבר לומר
 דזמן היודיו תה" בזמן מנחה
 של יו"ט ראשון דלמטה לאחר
 כי"כ הרבה מוזמן הביעור עד
 זמן היודיו מערב יו"ט הראשון
 עד זמן מנחה כיו"ט האחרון של
 פסח וכמשנה שלפנינו כמשניות
 מענין ביעור אמור דזמן הביעור
 בערב יו"ט הראשון של פסח
 כדאיתא כמ"ו וכמ"י אמור
 דכמנחה כיו"ט האחרון היו
 מתודין כאמת תמוה הוא וכנראה

א) אימתי מתודין במנחה ביום טוב
 האחרון של פסח של רביעית ושל
 שביעית ד) שנאמר כי תכלה לעשר
 ברגל שכל המעשרות כלים בו ואין
 הפסח מגיע משנה רביעית אלא כל
 פירות שלישית נתעשרו ה) בין
 פירות האילן בין פירות הארץ
 וי"א דזמן היודיו מעשר כיו"ט ראשון של
 פסח בן ארץ ישראל שהלך לגור בחו"ל
 שלא על דעת לחזור ויש לו נחלה בארץ
 ישראל וקיים ככל מצותיו ע"י שליח לא
 יתודה כיו"ט של גלות אלא ביום השביעי
 של פסח למ"ד בשביעי של פסח או כיו"ט
 ראשון של פסח למ"ד בראשון של פסח
 אילן שנטע ערב ר"ה של שביעית אין מעשר
 פירותיו מתבערין ומתודים עד פסח של שנה
 השביעית הבא ואם נטע מ"ד יום לפני ר"ה
 של שנה הרביעית מעשר פירותיו מתבערים
 בפסח של שנה השביעית (עיין במקור).

דרכינו הרמב"ם גרס בשניות כיו"ט האחרון דלענין יודיו פסק כמנחה
 של יו"ט האחרון ולענין ביעור פסק דערב יו"ט אחרון הי' הביעור אך לענין ביעור יש
 מחלוקת בין הכ"מ והר"ב וכתנבאר בעז"ה"ת לקמן במקור י"ב וגם תמוה דבריו רש"י על
 התורה כפ' תבוא על הפסוק כי תכלה וז"ל: קבע זמן הכעור והיודיו בערב הפסח של
 שנה הרביעית ע"ש וזה לא יעלה אף אליבא דהו' מנוסחאות הני"ל ועוד מביא רא"י לסתור
 דהוכיח משה דכתוב: מקצה שלש שנים תוציא וגו' נאמר כאן מקץ ונאמר להלן מקץ
 שבע שנים לענין הקהל מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג
 הסוכות תלמוד לומר כי תכלה לעשר מעשרות של שנה מעשרות רגל—שחמסעשרות כלין
 בו וזהו פסח שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות נמצאו מעשרות של שלישית
 כלין בפסח של רביעית וכ' מי ששהה מעשרותיו חצריך הכתוב לבערן מן הכית עכ"ל

הרי ראייתו מוכיח דוקא ברגל הקפידה התורה שתעשה הביעור והיודוי ולא בערב הפסח שאינו ברגל דהא מקץ דהקהל ברגל דוקא ואין גז"ש למחצה ואיך יתכן כלל לומר דומן ביעור הוא בערב הפסח. שוב ראיתי להיראים כמי' דמיד שכתב גי"כ כרשי וז"ל: ולמה אמרו ערב יום טוב הראשון של פסח להתודות כדתניא להלן בספרי כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך יכול בחנוכה נאמר כאן קץ מקץ שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך ונאמר להלן קץ מקץ שבע שנים כמועד שנת השמיטה בחג חסכות מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה להלן סוכות אף כאן סוכות ת"ל כי תכלה לעשר רגל שכלו לו מעשדותיו פי' שכל הפירות נלקטו ונדגנו משא"כ בסוכות מכאן אמרו ערב יו"ט הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית ה"י ביעור ובשעת הביעור יודוי ולמה בסוף שנה שלישית דכתיב מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך עכ"ל. ולא אישחמתי חד תנא לומר יודויי בעשנת הביעור ובערב יו"ט הראשון של פסח שוב ראיתי שהשם חדש על היראים כתב על דבריו הנ"ל לא זכותי להכינם שהרי הביעור ה"י עיי"ט והיודוי ה"י כיום שלאחריו כותבין במתניתין והביאה רבינו ע"ש ובתוספות דאם כתב על דברי היראים הנ"ל דלק"ם דבשעת שכתב היראים לאו דוקא אלא דר"ל באותו זמן ודגל ע"ש ילענ"ד לבאר את דבריו בפשיטות כמשמעו כי התלונה הזאת לא רק על היראים לבד מה נענה על דברי דש"י הנ"ל שלא הרגישו לכן נראה דבריו ביעור ויודוי יש דין מדאורייתא ודין מדרבנן דלבאודא קשה רקודם מביא שם היראים: שנינו במנחת יו"ט היו מתודים ולכסוף כתב שם היראים דבשעת הביעור ויודוי, משמע דמי' דהיודוי מקודם יו"ט הוא ועוד דבמגילה (כ) איתא במתניתין: כל היום כשר ליודוי ע"ש, וכמו שהביא רבינו הדמכ"ם לקמן בהלכה ד' ובמתניתין דפ"ה ממעשר שני אמרינן בהדיא דומן יודוי כמנחה של יו"ט ולא כל היום ובתוס' ר"ד לנדרים (פ"ד) כתב וז"ל: והביעור של שלש שנים ה"י בערב הפסח של רביעית כמפורש בספרי וכדתנן במע"ש כו' עד הפסח וביו"ט הראשון של פסח ה"י היודוי בערתי הקדש מן הבית ע"ש הרי מי' דביעור בערב יו"ט הראשון של פסח הוא ויש לזה הרבה דיעות וצריכין להבין איך אפשר לומר כן הא ילפינן מצות ביעור ברגל דפסח מגז"ש דמקץ דכתיב בהקהל ובהקהל קי"ל במגילה (ה) דהקהל מאחרין ולא מקדימין ואמרינן התם בנמרא מעמא דלא מקדימין משום דאכתי לא סמא זמן חיוביהו ע"ש ובסוטה (מא.) אמרינן דהקהל ילפינן מהא דכתיב הג הסוכות אין לומר אפי' יו"ט אחרון דהא כתב רחמנא בכוא כל ישראל מאתחלתא דמועד ע"ש, וכתב דש"י כד"ה מאיתא דמתחיל: ומיהו ביו"ט לא שאין תיקון הבימה דוחה לא את השבת ולא יו"ט ומאתחלתא נמי לא עברינן להו דדחקה לה עורה ע"ש והנה אעפ"י דמבבוא כל ישראל ילפינן דמתחלתא דמועד לא אמרינן דומנו ברגל עצמו שאין רוחין ובכ"ה לא נחשב כמו שמקילין לא בזמנו דהא לא נכלל בכלל אלא שמאחרין דהא על הא דאמרינן במתניתין מאחרין מוקי הירושלמי כגון שחל בשבת ותיפוק ל"י משום יו"ט הראשון דמאחרין אותו למוצאי יו"ט אלא ודאי דבכ"ה לא נכלל בכלל מאחרין כיון דאיא להיות ביו"ט ראשון משום אין רוחין נעשה הזמן העקרי במוצאי יו"ט והא דלא קובעין הזמן לכתחלה בעיו"ט רכיון דאיא ביו"ט משם אין רוחין תיקון הבימה ליו"ט נקבע הזמן בעיו"ט כמו שאמר דיע בפסחים (ה.) על הפסוק אך כיום הראשון תשכיתו שאוד מבתיכם רכיום הראשון לאו בראשון משא"כ אלא ערב יום ראשון דהיינו בי"ד דכתיב כל מלאכה לא תעשה בהם ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה ע"ש. איכ"ה היה זמן הקהלה למה נקבע זמן הקהלה במוצאי יו"ט ולא מקדימין ולקבוע הזמן של הקהלה בערב יו"ט

מפני שא"א לקיים אתחלתא דמועד כיום טוב ולקיים הזמן דמקץ בעיו"ט כמו שהבין ריע
 לפרש כוונת אך כיום הראשון לעיו"ט משום דאיא לקיים כפשומו ותוכיה מוח להקדים
 מיו"ט לעיו"ט ה"ה נפרש כוונת המקצה דהקח' לעיו"ט היינו משום דאמרינן במגיל' (ה')
 מעטא דגבי הקח' דלא מקדימין משום דאכתי לא מטא זמן חיובייהו ע"ש. הכוונה דדין
 הקח' כבוא כל ישראל ליראות תליא כדכתבו החו"ס בסומה (מא.) ד"ה כתב רחמנא
 ע"ש וכיון דעיו"ט ליכא מצות ראייה ממילא אי"א שיחול מצות הקח' קודם יו"ט לאפוקי
 מצות השביתו דאפשר שיחול גם עיו"ט של פסח הי"לכך מקדימין וקובעים הזמן קודם
 הפסח ומפרשים כוונת התורה אך כיום הראשון לפני הפסח וככה"ג כתב בשו"ת הר"ן סי'
 נ"א דבמחלוקת הראשונים שנוי' זו"ל: כהא דגרסינן בריש פסחים דאמרינן התם דכע
 מיהת חמץ משש שעות ולמעלה אמור מני"ל אמר אבוי תרי קראי כתיבי כתיבי שבעת ימים
 שאור לא ימצא בכתיכם וכתיב אך כיום הראשון תשביתו שאור מבתיכם הא כיצד לרבות
 ז"ל ארבעה עשר לביעור ופדשי' זו"ל דהכי קאמר תרי קראי כתיבי דקשו אהרדי דכתיב
 שבעת ימים שאור לא ימצא בכתיכם דמשמע דכולהו שבעה לא ימצא וכיון שכן מיהיב
 לבעוריה מקמי הכי וכתיב אך כיום הראשון תשביתו שאור ואי ראשון דהנך שבעה קאמר
 קשו אהרדי דהא בצרא לה ההיא שעתא דהשבתה מהני שבעה ימים דאזרח רחמנא דבכולהו
 שאור לא ימצא בכתיכם ומשי"ה מסקינן דהאי ראשון על כרחן לאו ראשון דשבעת ימים
 קאמר אלא ראשון שהוא קודם להן דהיינו ארבעה עשר זהו תורף פירושו של רש"י זו"ל
 ולפי דבריו למדנו בנדרון שלפנינו שזה שנשבע שלא יהא שבת הבאה בתוך עיר פירפנייאן
 מכלל שבועתו הוא מחוייב שיצא מעיר פירפנייאן קודם השבת שכשם שאתה אומר
 דמכלל קרא דשבעת ימים שאור לא ימצא משמע שצריך להשביתו קודם לכן הכי נמי
 מכלל שבועתו הוא מחוייב לצאת קודם השבת מפירפנייאן ולפיכך ערב שבת עם חשיכה
 חל הנדר מסרי אבל המפרשים זו"ל פירשו בענין אחר ואמרו דמיתורא פריך ולא דקשי
 קראי אהרדי וכי קאמר כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא ממילא משמע דכיום הראשון
 מיהיב לבעוריה ומשי"ה אמרינן דמיתורא דקרא משמע דהאי ראשון לאו ראשון דשבעת
 ימים קאמר אלא ראשון ומעיקרא זהו תורף פירושו זו"ל ולפי דבריהם יש לומר בנדרון זה
 דלא מקרי חל הנדר שכיון שהם אומרים דמעיקרא דמקרא דשבעת ימים שאור לא ימצא
 משמע שיבעדנו כיום הראשון של שבעה הכי נמי אין בכלל שבועתו של זה שיצא מן
 העיר קודם השבת אלא בתחלת השבת ולפי"ז לא מיקרי חל הנדר עכ"ל, אי"כ ה"ה בנידון
 ענין דידן אם אפשר לדמות למצות ביעור חמץ אולי תליא ג"כ במחלוקת הנ"ל ועוד איכא
 לחלק דעשה דתשביתו שאני דבחסין בפסח מסתבר להקדים ולא לאחר דאיך יתכן לאחר
 עד חול המועד הא לאו דכל יראה וכל ימצא חל עליו תכף מלי' יו"ט ראשון של פסח
 כדכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בכתיכם אי"כ ע"כ אי"א לפרש דאך כיום הראשון הוא
 במוצאי יו"ט הראשון של פסח הי"לכך ע"כ בעינן לפרש להקדים משאי"כ במצות הקח'
 דליכא אימור ושום עבירה מצד אחר חוץ מעצם קיום המצות וליכא רררא דאיסורא לאחר
 הי"לכך מפרשינן כוונת התורה לזמן שיש יכולת בלי שום נדנד עבירה מצד הכשר קיום
 המצות אפי' לזמן מאוחר ולא להקדים קודם זמן החיוב כמובן הפשוט וא"כ הא דילפינן
 ביעור מחלוקת בגו"ש מקץ מקץ דכרנל לא דרשינן הגו"ש דיהי' דין הביעור כדון הקח'
 בדמיון הנמנוד דכרנל של זה כך רגל של זה דהיינו כמו רגל של הקח' בסוכות כך רגל
 של ביעור בסוכות אז היינו מחוייבים לשמור הדמיון כדיוק אך כאמת הגו"ש הזאת לא
 ילפינן שיהי' זה כמו זה בזמן אחר אלא הגו"ש הוא שברגל בעינן להיות אבל הזמנים שונים עפ"י

היכולת והמציאות הילכך אפשר לדרוש עפ"י היכולת להקדים ולא לאחר דהא ברגל ממש א"א כמו שאמר ר"ע שא"א לפרש אך ביום הראשון בראשון ממש מחמת חסרון היכולת ומכריח לפרש הראשון בזמן היכולת ולהקדים כיון שיש תקלה באיתור כן איתא בכבודות (נז): באחר בתשרי מפני שהוא יומ"ט ואי אפשר לעשר ביומ"ט ע"ש היה במצות ביעור שא"א להיות ברגל ממש דהא ביעור דמעי"ש ובכורים בעוד גמור בעינין לבקר מן העולם כמו שכתב רבינו הרמב"ם לקמן וביעור אמור ביומ"ט אפי' לא בשרפה ממש ואפי' בכל אופן מטעם דרחמנא אחשביה כדנבאר לקמן בעזוה"ת כפרושו"ט ויש להעיר עפ"יו מהא דהירושלמי דפ"ה מטע"ש והבאתיו לעיל: יבול בריה חייב את לבקר את המעשרות ע"ש ואיך יתכן לחייב בביעור ביומ"ט של ר"ה הא כתיב כל מלאכה לא יעשה בהם וכאן ברין ביעור בעינין ע"כ לפרש כוונתו לקבוע זמן הביעור ערב יומ"ט של פסח ואין יכולין לפרש לקבוע הזמן לאחר כיוצאי יומ"ט דהא סירי ששהה המעשרות אצלו כמי"ש דש"י בחומש והבאתיו לעיל אי"כ הרי כל רגע עובר בכל תאחר אלא ודאי מסתבר להקדים והא דלא חשיב התנא כפ' קמא דמגילה מצות ביעור בין אלה שאמרו להקדים ולא לאחר משום דלא נכנס כסוג להקדים או לאחר דהכא לא נקרא שם להקדים אלא פשוט כך נקבע הזמן ויש להם דין ברין הקהל וא"כ מדין תורה שתיים נעשים בערב הפסח כי אז זמן ביעור ואחרי הביעור וירוי ומדבבנן עשו דרחות לומר כמנחה של יומ"ט ראשון ולמר כמנחה של יומ"ט אחרון כרמסע בירושלמי פ"ה ממעי"ש דפר"ך התם וז"ל: ויתורה ביומ"ט ראשון של פסח (ומשני) כרי שיהא לו מה לוכל (שוב פר"ך) ויתורה בשחרית (ומשני) עד כאן מצוה הוא לוכל ע"כ, משמע דמצד הרין ח"י אפשר להתורות ביומ"ט בשחרית אלא מחמת תקנת אכילה תקנו ביומ"ט האחרון בזמן המנחה ולפי"ש אפשר לומר דמצד הרין ח"י אפשר לקיים מצות ביעור וגם וירוי בערב יומ"ט של פסח ולסדר הירוי בשחרית ביומ"ט היה כדאי לתקן אפי' בלא הטעם תקנת אכילה משום דביומ"ט בשחרית כלם מתאספים גם בבית"כ דהרמב"ם ולהראב"ד דוקא בכית המקדש דביומ"ט עולים ברגל ומצויים שם אי"כ בזה צורקים דברי רש"י כפ' תבוא לרבני היראים הקשים מאד רש"י בתוד מפרש התורה והיראים בתוד פונה המצות שמדברים ע"ד עיקר הרין מדין תורה וכוז הסה צודקים דמח"ת זמן הביעור והירוי בערב יומ"ט של פסח ולפי"ו בן איי שהלך לחו"ל ע"ד שלא לחזור וקיים מצות ביעור כחק יתורה שבביעי ולא ביומ"ט של גזית ובזמן הזה דליבא טעמא דהירושלמי דהא מע"ש ונטי"ד אין אוכלין בזמניהו מן הראוי לקיים המצות ביעור בערב של פסח וירוי בשחרית ביומ"ט של פסח משום זריו"ם מקדימין למצות וצ"ע ועיין לקמן במקור י"ד מ"ש חז' ועיין מ"ש במקור הקודם בענין זה:

מקור רביעי

ד) שנאמר כי תכלה כו' זה נכלל ברברי הספרי והירושלמי שהבאתי במקורות הקודמים ואע"ג דעיקר דברי הספרי והירושלמי מיוסדים ובנויים בעיקר על דיני הביעור, ממצות הביעור נשמע דין הירוי דאחרי כי תכלה גו' כתיב ואמרת לפני היא בערתי הקדש גו' והנה משמע אי לא הגזיש הא דנאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ מה קץ האמור להלן דגל אף קץ האמור כאן רגל אי מה קץ האמור להלן חג המוכות אף כאן חג המוכות ת"ל כי תכלה לעשר דגל שכלו בו מעשרות הוי אמר זה פסח ע"ש. ה"א רומן כי תכלה כחנכה שבשנה שלישית או בשנה הרביעית דאו כלים כל המעשרות כדאיתא

כדאיתא בפ"ק דבכורים ט"ו ז"ל: מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא בו ע"ש, והטעם הוא עפ"י הספרי פ' תבוא ז"ל: אשר תביא מארצך כל זמן שהם מצויים על פני ארצך ע"ש וכדאיתא ברש"י על פסחים (לז): ר"ה מהחג ועד החנוכה ז"ל: ומהחנוכה ואילך אינו זמן הבאה דתניא אשך תביא מארצך כ"ז שמצויים על פני ארצך שלא כלו לחיה מן השרה ע"ש וכן כתב הר"ש בפ"א דבכורים ע"ש ועיין בר"ב ובחיו"ט שם ועיין בכעלי התוס' על התורה בפ' תבוא על השמקן ושמתח בכלל הטוב ע"ש ויש לדרוק ע"ז מהא דאיתא בכרייתא דפסחים (נג): בויתים עד העצרת כו' בענבים עד הפסח כו' בתמרים עד הפורים ע"ש, וכן פסק רבינו הרמב"ם בפ"ו מה' שמיטה ה"א ע"ש. הרי מדלא כלו לחיה מן השרה כל הפירות עד העצרת צ"ח לא כלו זמן המעשרות עד העצרת ולמה לא תקנו להתורות בעצרת של שנה הרביעית שאז הוא זמן שכלו בו כל המעשרות וברגל הוא זמן תקשה בככורים אמאי לאחר חנוכה אין חיובין להביא כלל הא תמרים וזיתים משבעת המינים הוא ונראה דאיכא להלך בין שנה השביעית לשאר השנים דרוקא בשנה השביעית נמשך הזמנים מלקיטת הפירות הרבה יותר ערוך משאר השנים דהא פירות שביעית אמורין ללקוט בדרך כלל השנה בכמות גדולה בפ"א אלא קיטעא קיטעא ואסור לאספם בדרך כלל השנה אלא צריך להפקיר כולה ורק מעט מעט מותר להביא לחון ביתו כדכ"ט פ"ה מה' שמיטה הלכה א' והכ"ב וכ"ד. הילכך אינם כלים כיב מהר משא"כ בכל שאר השנים שרשארין ללקוט כמה שרוצה בפ"א ורשאי להכניס בתוך הבית כמה שחפץ הילכך כל המעשרות מכל מיני זרע הארץ כלים עד חנוכה כלומר שכבר דאו פני הבית ונתחייבו במעשר וכלה לחיה מן השרה הילכך אי לאו הגז"ש מקץ מקץ הו"א דוכן בעוד בחנוכה הוא וגם בשנה השביעית לא משתנה הזמן דחיוב הבעור הוא אינו אלא בפירות ששית שנכנסו לשביעית עד חמשה עשר כשבט שאינו נוהג דין שביעית ומ"נ אם הגיעו לעונת המעשרות קודם ר"ה (הך ר"ה ר"ל ר"ה שלחן שהוא ט"ו כשבט) הרי אלו מותרין ואעפ"י שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ר"ה הרי הן כפירות שביעית ופטורין ממעשר עני כדכתב הרמב"ם בפ"ה מה' שמיטה ה"ט ע"ש, ורק באחרון דעת הרמב"ם בפ"א מה' מע"ש. משכחת שיש חיוב מעשר ואיסור שביעית ע"ש. אולם בחיוב בכורים יש להקיר רבשמינית שהחנטה היתה בשביעית אפי' לאחר חנוכה בענבים וזיתים ותמרים שאינם כלים לחיה ובהמה מן השרה ה"י צריך לחיוב להביא בכורים אפי' לאחר חנוכה כיא בזמנו דהא גם בפירות שביעית חייבים בככורים עיין ברש"י בפ' משפטים כ"ג פסוק י"ט ועיין בשפתי חכמים על רש"י (שם) ואיכא לצימר דהרמב"ם בפ"ב דבכורים ה"ז כתב מעמא דאין מביאין בכורים אחר חנוכה משום שהבכורים שכברו אחר חנוכה הן חשובין משנה הבאה ע"ש. והרא"ד משיג עליו והקשה: והלא חנוכה קודם שבט הוא ע"ש ותירץ הכ"ט ז"ל דכיון דמחנכה ואילך כלים והראב"ד מ"ל ה"ט משום שהפירות שביכרו אחר חנוכה הן חשובין כאינן אלא פסולת פירות ע"ש ונראה דאין בין הרמב"ם והראב"ד אלא בטעם של הלכה בהפירות שביכרו אחר חנוכה אבל הפירות שביכרו קודם חנוכה לתרווייהו היו מביאין סתן בכורים לעולם אי לאו הטעם משום דלא קרינן בהו בארצך וא"כ משנה השביעית דאינם כלין לחיה מן השרה כשמינית גם אחר חנוכה כמ"ש לעיל מן הדין לחיוב להביא בכורים גם אחר חנוכה שבשנה השמינית דהטעם ולא קרינן מארצך משום דכבר כלה לחיה מן השרה לא שייך בפירות משנה

השביעית דליכא האי מטעמא דהא לא כלה גם לאחר תנוכה ונוכל לקרוא אשר בארצך ואיכא למיטר משום מנו דבשאר השנים נחשכים הפירות שביכרו אחר התנוכה משנת הבאה גם בשנה השביעית דאוליגין בחר רוב השנים ולהטורי אכן למגילת (כ.) ד"ה וכ"ח כתב טעם הא דבכורים לא הוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים ועבדים ג"כ חייבים משום דהא רתנן מהחג ועד התנוכה מביא ואינו קורא וכן התנוכה ואיך אינו מביא לגמרי בשביל זה לא נחשב מצות בכורים למצות עשה שהזמן גרמא משום דהא דמן תנוכה ואיך אינה זמן הבאה אינו מצד עצמן של הימים שגורמים שאינן בני הבאה אלא דבר אחר גורם להם שאין מצויין על פני השרה ולא פוטרין הכתוב מן הבאה מצד עצמן של הימים אלא מפני ד"ה וא"ו היה מצויין עוד על פני השרה ה"י הימים בני הבאה ע"ש. איך תקשה שביעית תוכיה שמצויין על פני השרה אפי' אחר התנוכה ואין מביאין ובמנחת חינוך מצות צ"א מוכיח דהה"מ בים והחינוך מ"ל דבשביעית חייבין בכורים מוסתמו וכתבו דמ"ע להביא בכורים כו' נראה דאין חילוק בין שנה לשנה דאפי' כשמיטה חייב בכורים ועיין באו"ח פ' תבא על הפסוק אשר גו' גותן לך שכתב בדרך פשוט דבשנת השמיטה אין בה הבאה בכורים ע"ש. ולכאורה יש להוכיח דאין חיוב בכורים בשביעית ממה דאיתא בגמ' דכ"ב (פא) ל"ה באילן אחד ולרבנן בשני אילנות מביא ואינו קורא דספוקי מספקא להו ופר"ק: ודלמא לאו בכורים נינהו וקא מספק להו מתרומה ומעשר ע"ש, לוקמא בשביעית דפטור מתרומה ומעשר וחייב בכורים ואיכא למיטר דה"י נראה להגמ' דחוק לומר הכי דר"ם וכן רבנן מיסתם סתמו ואמרו סתם מביא ואינו קורא משמע בכל השנים, אך בעצם לא יתכן לומר דשביעית חייב בכורים סתמא אילו מיטמא בה שריפה היא והא התורה אמרה לאכלה ולא לשריפה כדאמרינן בכורות (יב:): דבמחש של שביעית פטור מן הבכורה מטעם דלאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה ע"ש, ולא אמרינן דיבא עשה דבכורה וירחח הל"ת דלאכלה ולא לשריפה משום דהו"ל לאו הבא מכלל עשה ואין עשה דוחה עשה וה"ה בכורים אמנם יש להלך בכור ודאי אחי לשריפה משא"כ בכורים ספק כפו שחילק הגמ' בכורות (שם) בין בכור לחלה ע"ש וזו דבעינן בחלה לדורותיהם לחייב חלה בשביעית ולא מספיק החילוק הג"ל ובלאו קרא הו"א דפטור בשביעית אע"ג דעיקר לאכילה קאי כמו בכורים וכיון דבכורים ליכא קרא בעינן לומר דליכא בשביעית דבכורים מחלה ליכא למילף כדכתב במנחת חינוך דחלה שאני שכן מובלת וחייב סיתה אם אכל מבל משא"כ בכורים דאינה מובלת ע"ש. ונראה דאיכא למיטר דרוקא בתלה בעינן קרא דאי לא קרא הו"א ליפטור משום דע"ל מאד ליטמא דהא הוכשר לקבל מוטמא משעת גיבול משא"כ בכורים אין צורך להכשיר לקבל מוטמא ורחוק מחשש שיבא לידי שריפה, אך סברא זו תופס מקום בכורים ודא"כ משא"כ בספק חיוב בכורים דמצד אחד המפק חיוב מצוה ומצד השני חשש איסור עבירה דלאכלה ולא להפסד שב ואל תעשה עדיף ואעפ"י דמפק חיוב בכורים ספק אחד וספק אילו מיטמא יש שני ספיקות ספק יבא עליהם מים וספק אילו מיטמא אך באמת אינו אלא ספק א' שטא יבא עליהם מים דאם יהי' מוכשר לקבל מוטמא ע"ל ליטמא עפ"י רוב ולא הוי ספק השקול ע"ל דנגיעה מנדה ומוב ומכל אבות הטומאות ומחמת זה הוצרכנו קרא גבי חלה, ועוד כיון דמחמת הקושי שמקשה הגמ' שם: וליחוש דלטמא לא בכורים נינהו וקא מעייל תולין בעזרה מסיק הגמ' דמיירי דמקדיש להו הרי חיבה יחירה עולה על הבכורים חיבת הקדש וחיבת הקדש מכשרתה ותו"ל רוביא דחלה ודוקא בכורים שהוקדש שייך חיבת הקדש להכשיר אבל בכורים לבר אעפ"י דאוכלין אותם בעזרה ליכא בהם חיבת להכשיר כדכתבו התוס' בפסחים (כ.) ד"ה אלא ואם

מקורות מקור רביעי הברכה כא

בקדשי דמים יש בהם חיבת הקדש החוס' כחולין לו. ר"ה צריך כתבו וז"ל: דלא שייך חיבת הקדש אלא היכא שנחקש בכלי שרת ע"ש. ואפי' אם נאמר דבכורים שצרכים להניח לצד הטובה בקרן רומית מערבית ברדומה של קרן קדשי מזבח דמי כמו שכתבו החוס' כחולין (שם) לענין פרה ארומה ע"ש. ומתא דלא קתני בפ"ב דבכורים מיד תרברים ריש בבכורים משאיכ בתרומה ומעשר דבכורים חייבים אפי' בשביעית משאיכ בתרומ"ע אין להוכיח דבכורים ג"כ אינו נוהג בשביעית דאיכא למימר דתנא ושירי כל מה דקתני בתוספתא פ"א דבכורים ע"ש ויש להעיר ע"ז מתוספתא פ"א מבכורים היט: ובכורים נוהגת בכל השנים משאיכ במע"ש נמפרש המנחת בכורים ר"ה ונוהגת בכל השנים כל שני שמיטה ע"ש. וגי' לענין וירוי המעשרות כגון שלא היה אצלו מע"ש ולא היה בירו אלא הבכורים של שביעית אם יוכל להתרועות בשנה הרביעית אחר השמיטה על סמך הבכורים שהי' לבפירות שביעית אבל וירוי של השנה השביעית לא יוכל להועיל בשום אופן מצי"א אם נחבכרו בשנה השביעית אחר חנוכה בין להרבי"ם ובין להראב"ד אין מביאין ואפי' היו מביאין כיון שהי' קודם חמשה עשר בשבט לפירות ששית יחשב וחיוב בכורים בשום פירות ששית ואפי' אם בשביעית פטור מבכורים פירות הללו חייב מחמת ר"ה ששית יחשב ונראה דאם בשביעית חייבין בבכורים תליא במחלוקת חסבי"ט ומתרי"ט וביי אם פירות עכו"ם בשביעית כשנתמרה ביר ישראל חייבין בתוס"ע אם הקרקע אפקעתא דמלכא אפי' לא הפקיד או בעינן דוקא הפקיד:

מקור חמישי

ה) בין פירות האילן כו' בספרי איתא: ת"ל כי תכלה לעשר רגל שמעשר כלח בו הוי אומר זה חג הפסח ע"ש. לפי"ז אינו מבואר דגם פירות אילנות נכלל במצות כי תכלה גו' ואמרת גו' דאיכא למימר דפירות אילנות דאינו אלא דרבנן ליתנייהו כמוצות כי תכלה גו' ואמרת גו' וכירושלמי איתא וז"ל: ת"ל כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך אימתו הוא מכלה לעשר את כל הפירות בפסח של רביעית ע"ש. מבואר דכל הפירות אפי' פירות אילנות ג"כ בכלל ועל סמך זה כתב רבינו הרמב"ם בין פירות האילן כו' ואזיל לשיטתיה דסי' דפירות אילן חייבין בתוס"ע מה"ת רב"פ בתרומות היא כתב וז"ל: כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה כו' שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו מה רגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות עכ"ל. וכתב הכ"ס משנה בריש מעשרות משמע ל"י דרכינו שהי"בם מן התורה ואעפ"י שכתוב דגן תירוש ויצהר סוכר רבינו דלאו דוקא אלא היה לכל דרכי להו' ופשמא דלישנא רירושלמי ריש מעשרות ורספרי בפ' עשר תעשר מסייקא ל"י וגם בפ"ב (צ"ל בפ"ג) דעירובין ובפ' הפועלים (פ"ת) מוכח דתאנה חייבת מן התורה ע"ש. חוץ מירקות דאינו אלא דרבנן כדכתב הרמב"ם (שם ה' ו') מירקות אעפ"י שהן מאכל אדם אינן חייבין במעשרות אלא מדרבניהן לפי שנאמר במעשר תבואה זרעך תבואה וכיוצא בה אבל מירקות אינן בכלל התבואה ע"ש. וכן הגמ' ספורשת בריה (יב.) מירקות סאי נינהו מעשר ירק חיינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא ע"ש. ועיין בזכחים (ע"ז) ועיין בחוס' (שם) דיה תנא דרבנן וכדאיתא בירושלמי בפ"א דמעשרות וירקות

כב מקורות חמישי מקור חמישי הברכה

ירקות בניין אינו בן יהודה אומר המעשרות לירקות מדבריהן ע"ש, וכחובין כתב רבנו הרמב"ם בה' מעשר פ"א הי"ט ג"כ דהוי דרבנן ע"ש, אך לא כל החובין מדרבנן יש חובין שהייבין מהית כמו כל פירות אילנות ויש בזה הלוקי דעות הכ"ס ס"ל דחובין דקאמר הרמב"ם דרבנן הוא היינו בחרובי שיטה וצלמונה דהמה מינים גרועים אבל חרובים הטובים מהית הייבין ע"ש. ואין בזה התנגדות מצד המשמעות דסתם חרובין יהי' מסין הגרוע שיטה וצלמונה דהא איתא בגמרי' דריה (טו.) נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה ע"ש. ומפריש הרמב"ם דמיידי בחרובי שיטה וצלמונה ולא בחרובים הטובים כדכתב הרמב"ם בפ"א מה' מע"ש הי"ג ע"ז: והחרובין אעפ"י שחנטו פירותיהן קודם מ"ו כשכבט מתעשרין להבא הואיל ומתעשרות מדברי סופרים ויראה לי שאין הרבנים אמורין אלא בחרוב צלמונה וכיוצא בהן שאין ראויין למאכל רוב האדם והן הן שמתעשרות מדברי סופרים אבל שארי חרובין יראה לי שהן כשאר פירות האילן עכ"ל, הרי מבואר בהדיא דמפרש הא דאמרין כר"ה (שם) נהגו העם בחרובין כר"ג מיידי בחרובי שיטה וצלמונה אע"ג דאמר סתם בחרובין והכי מוכח מהא דאמרין כירושלמי ובספרי (שם): פרי העץ לרבות כל פירות האילן כו' יוכל שאני מרבה חרובי שיטה וצלמונה וחרובי גידה ת"ל ספרי העץ ע"ש. הרי מבואר בהדיא דשאר חרובין מהית הוא וכר"ה (שם) אמרין: ולימא לי' כי אמנא לך אנא מעשר חרובין דרבנן ואת אמרת לי שביעית דאודייתא ע"ש. והא סתם חרובין ילפינן ספרי העץ דחייב מהית אלא ודאי הא דנהגו העם כו' ע"כ בחרובי שיטה וצלמונה דאינו אלא דרבנן ויש מהראשונים שמוכיחים ממה דאמרין: כי אמנא לך אנא מעשר חרובין דרבנן דפירות אילנות אינו אלא דרבנן לפי הנ"ל מוכח להיפך דאמר מעשר חרובין דרבנן ולא אמר פירות אילן דרבנן משמע דרוקא חרובין דמיידי במין הגרוע אינו אלא דרבנן משא"כ במין הטוב חייב מהית כמו שאר פירות אילן והילכך בשביעית אמר סתם שביעית דאודייתא משום דבשביעית ליכא חילוק בין מין למין משא"כ, כמעשה לא אמר סתם מעשר פירות דרבנן משום דבפירות איכא חילוק בין מין למין ובוה יתורץ קושי' הראב"ד בפ"א מסע"ש הי"ג ומהירושלמי דפ"ה משביעית היא מבואר בהדיא דהא דאמר ר' יוחנן נהגו העם בחרובין כר"ג מיידי בחרובי שיטה כו' דאיתא שם ע"ז: אריי נהגו בחרובין כר"ג מותיב ר"ש קומי ר"י והא תנינן בנות שוח שביעית כו' ותמיהא אנא כו' אנא דאמר חרובין ואת אמר בנות שוח? ע"ש. ואם נימא דמיידי בחרובים טובים למאכל אדם אי"כ מאי מתמה איך ה' מותיב מחרובין לבנות שוח הא שניהם מין טובים ודומים זל"ז ושפיר מותיב אבל אם נימא דחרובים מסין גרועים אמרי' נהגו בחרובים כר"ג שפיר מתמה מאי מותיב מחרובים לבנות שוח הא לא דומים זל"ז דחרובים גרוע דרבה מבנות שוח והבבלי דלא מחלק ס"ל כמי"ש התוס' בריה (שם) ר"ה בנות שוח דבנות שוח ג"כ פרי גרוע הוא ע"ש. ואיכא לסימר דמה שפסק הירושלמי (שם): אלא היא חרובין היא בנות שוח ע"ש, כוונתם ג"כ כמי"ש התוס' דבנות שוח פירות גרועים כמו שיטה וצלמונה ויש להוכיח מדברי הרמב"ם עצמו שכוונתו דחרובין שיטה וצלמונה כדעת הכ"ס כמי"ש בפ"א דמעשרות הטעם דחרובין אין חייבין במעשרות אלא מדבריהן לפי שאינן מאכל רוב אדם. ובפ"א דמעשר שני כתב מפורש טעם כזה על חרובי שיטה וצלמונה ע"ש. ולפי"ז הא דאיתא בירושלמי פ"ג דמעשרות היא דחרובין מאכל בהמה הן ע"כ מיידי בחרובי שיטה וצלמונה כדכתב הכ"ס בפ"א דמעשרות ועיין בר"ש פ"ג מ"א שכי' דלעילא מתניתין דחרובין דלמא בהמה לאו דוקא דהיה לאדם והא דנקט בהמה כדפרי' בירושלמי לפי שאין דרך תלמיד חכם לאכול בשוק ע"ש. ומתחשפתא דשבת פ"ט ה"ו משמע דחרובים הגרועים סתיחים טפי למאכל בהמה מחמת

גירעוּתם וז"ל: והחרובים כו' משימתקו כמלא פי הגדי ע"ש. ואעפ"י דיש שם גירמא כנגררת אך העיקר כג"י כמלא פי הגדי כמו שכתב הרמב"ם פ"ה מח' שבת ה"ו: עד שלא ימתיקו כנגררת ומשימתקו כמלא פי גדי ע"ש. ומדמתיהם למלא פי גדי כודאי כחרובי שיטה וצלמונה מיירי דהמה מין גרוע ומשתמשים למאכלי כהמה דלשימת הרמב"ם אינו ראוי למאכל רוב אדם ולראב"ד אינו ראוי כלל וכן כבודא מתוספתא פ"ה תרומות דיש חילוק בין חרובי שיטה וצלמונה לשאר חרובים וכמיש המשנה למלך בפ"ג תרומות ח"ג שהביא שם הרמב"ם דברי התוספתא הני"ל: כל תרומה שאין הכהנים מקפידין עלי' כגון תרומות החרובין והקליסין נטלת לכתחלה אחד מששים ע"ש והקשה המשנה למלך: א"ת א"כ חרובין תיפוק ל"י מטעמא דאין חייבים כי אם מדבריהם כו' הא לא קשיא משום דהתם מיירי בחרובי צלמונה אבל שאר חרובין הרי הם כשאר פירות האילן ע"ש. והרדב"ז ס"ל דעת הרמב"ם דאפי' בחרובים טובים אינו אלא דרבנן דראוי למיעוט אדם ובהרובי שיטה וצלמונה אפי' מרבנן פטור דאינו ראוי למאכל אדם כלל ולבסוף גם הוא מסיים לפי מ"ש הרמב"ם בפ"ק דמע"ש צ"ל דמיירי הרמב"ם כפיא דמעשר בחרובי שיטה וצלמונה ע"ש, וכן דעת ר"ת כדעת רבינו הרמב"ם דפירות האילן מדאורייתא חייב כתומ"ע ע"ן ככפתור ופרח פ"ג ורש"י ותוס' והראב"ד ס"ל דפירות אילנות חוץ מתירוש ויצהר אינו אלא דרבנן וחרובי צלמונה ושיטה ס"ל להראב"ד דפטורין לגמרי ונראה להביא רא"י לדעת רבינו הרמב"ם מהספרי פ' קרח ס"י ס"א וז"ל: ר' ישמעאל אומר איצ מה חלה שאין נוהגת בכל הפירות נוהגת בפירות כהנים מעשר שנוהג לכל הפירות איד שנוהג בפירות כהנים עכ"ל. וכן איתא בספרי פ' נשא על פסוק וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל וז"ל: בא הכתוב ולומר על התרומה שתהא נוהגת בכל ע"ש. וכן איכא להוכיח מה דאיתא בירושלמי פ"ג דחלה היה וז"ל: לקט דעת להיות ספרישין עליה והולך הרי זה לוקט ובא ורושם עד כא תרומה ועד כאן תרומה דברי רבי רשב"ג אומר לוקט ומחשב כמות שהוא למוד ע"ש. והא דמחשב כמות שהוא למוד ספרשים כמו שלמוד לתרום אי בעין יפה אחד מארבעים ואי כבינונית אחד מחמשים ואי בעין רעה אחד מששים ואם נימא דליכא חיוב מעשרות בפירות אילנות מה"ת אלא בדגן תירוש ויצהר א"כ ליכא כלל שיעור אחר חוץ מאחד מששים ואעפ"י דשם בדלעת מיירי וכירק ל"כע אינו אלא דרבנן דהאי דלעת ג"כ לפירי אילנות יחשב כדכתב רש"י בפסחים (ו): דיה קישואין וז"ל: מקשאות ומדלעות קרי כל האילנות ע"ש ועיין ב"ם (ג.ג.): המשמר ד' וה' מקשאות ומוקי לה שם בעקורין ע"ש, ועיין בפ"י רש"י שם ועיין ברי"ש בחלה פ"ב מיב שכתב: אינן דלעת כאילן חשיב ע"ש ויש לחלק ועיין מ"ש בספרי תורת ציון על הלכות שביעית פ"א ה"ו אך הרמב"ם בפ"י המשניות בפ"ב רשביעית מפרש מקשאות מקום וריעת הקישואים וכן פ"י במדלעות ע"ש, והנה מ"ש חכ"ם דמעורובין פ"ג מוכח דפירות אילן חייב מה"ת כמעשרות כוונתו להא דאיתא בעירובין (לכ): אמר רב ששת מנא אמינא לה כו' עד כאן ל"פ כו' אבל כ"ע חוקה שליה עושה שליחותו ע"ש. ומאי דא"י דבדאורייתא אמרינן חוקה שליה עושה שליחותו הא התם כמעשר פירות מיירי והי' כוונת חכ"ם והתוס' (שם) דיה תאנים כבר הרגישו כזה וכתבו וז"ל: אע"ג דמעשר פירות מרבנן וריג מודה דבשל סופרים חוקה שליה עושה שליחותו כיון דעיקר שם מעשר שני מה"ת חשיב לה כשל תורה עכ"ל. וכן כתבו (שם) לז: ד"ת מאן חאי תנא: הוה מצי למימר ר' יוסי דאגודה של ירק הוא דהוי מרבנן ושמא כיון דעיקר מעשר מה"ת חשיב ל"י כדאורייתא כדפ"ל גבי לקט תאנים מתאנתי עכ"ל, ולפי דעת החס"לם שחוכית בפ"ד מח' בכורות ה"א בדיה ומלכך דעת הרמב"ם כדעת התוס' בעירובין (שם) דענין

כד מקורות מקור חמישי הברכה

לענין שאלתו במי שהי' לו כהמת מבכרת והי' רוצה לפוטרה מהבכורה ע"י שימכור לנכרי חלק ממנה כפרומה ועשה שליח כדי שימכור לנכרי והלך השליח ולא ידע אם השליח עשה שליחותו וכתב רבנדון דרין לא שייכא ההיא דמתלקינן בין איסורי תורה לשל' סופדים דרוקא תחומין שאין לו עיקר סן התורה הוא דסקלינן כזה אבל דבר שיש לו עיקר מן התורה אף שאין איסורו כ"א מדים דין תורה יש לו ולא סמכינן אחזקה שליח כו' וכי תיסא הניחא למכרת התום' דס"ל דפירות האינן אינם חייבים כ"א מדרבנן ניהא שיש להכריח דכל דבר שעיקרו מה"ת אף שאין איסורו אלא מדים חשיב כשל תורה אבל למכרת רבינו דאית לי' רכל פירות האינן חייבים מה"ת וכמ"ש ריש פ"ב מ"ה תרומה סנא לן חילוק זה לזה אוסר דאף אליכא דרבינו צריכין אנו לחילוק זה שהרי רבינו ס"ל דאפי' כימי עזרא אין חיוב בתרומת' ואפי' בודן תירושי ויצהר כ"א מדרבנן וכמו שכתב בפ"א מה תרומות ה' כ"ז ואיכ' עדיין קושיית התום' במקומו עומדת רמאי קא פשיט רב ששת מסעשר שאין חיובו בזמן תזה כ"א מדרבנן וצריכין אנו לחילוק התום' ע"ש ולפי"ז הכימ' סתא דעירובין (שם) ליתא אולם הניב חלק אה"ע סי' ב' מהדורא מטא משיג על המל"ם והוכיח דהרמב"ם ס"ל דאיסור דרבנן אעפ"י דיש לו עיקר מה"ת נמי דין דרבנן גסור אית לי' תחומין דלחרמב"ם הוי עיקר מה"ת דהא ס"ל פכ"ז מה' שבת שלוקין על עירובי תחומין סדאורייתא היינו י"ב ס"ל ע"ש ואיכא להוכיח דס"ל דהרמב"ם כדעת התום' דכל דבר שעיקרו מה"ת אף שאין איסורו אלא מדים כשל תורה חשוב מהא מדברי הרמב"ם עצמו דכתב הרמב"ם בפ"ד דתרומות ה"י וז"ל: האוסר לשלוחו צא ותרום לי והלך לתרום ואינו יודע אם תרם ואם לא תרם וכו' ומצא כרי תרום אין חוקתו תרום שאין אוסרים באיסורין חוקת שליח עושה שליחותו לחק"ל אלא להתמיר והושש שמא אחר תרם שלא ברשות עכ"ל והא כיון דהרמב"ם פסק בפ"א בתרומות דתרומה בזמן הזה דרבנן אי"כ למה לא אמרינן חוקה שליח עושה שליחותו אלא ודאי דגם הרמב"ם ס"ל דכל חיובי דיש לו עיקר מדברי תורה כדברי תורה הוא וכן יש להוכיח מדברי ר"ג שאמר בחולין (יב) הדין דהאומר לשלוחו צא ותרום והלך ומצאתו תרום דאין חוקתו תרום והא ר"ג בעצמו אומר בעירובין (שם) דבדרבנן אמרינן חוקת שליח עושה שליחותו ואיכא למימר דדין ס"ל תרומה בזמן הזה דאורייתא דהא ככתובות (כה) אמר ר"ג בר יצחק: ואלא מאי גדולה חוקה כו' השתא אכול בתרומה דאורייתא ואביא כו' בתרומה דאורייתא לא אכול ע"ש ועיין בתום' ד"ה וכו' מסקינן ע"ש והא דש"י בגימין ספ"ג כתב דסתם ר"ג הוא רבנ"י אי"כ הא ר"ג ס"ל תרומה בזמן הזה דאורייתא והילכך ס"ל דעושה שליח לתרום אמרינן חוקה שליח עושה שליחותו אולם הרמב"ם עצמו פסק דתרומה בזמן הזה דרבנן איך פסק כר"ג כהאומר לשלוחו צא ותרום דלא אמרינן חוקה שליח עושה שליחותו אם לא נימא דס"ל כהתום' דכל דבר שיש לו עיקר מה"ת כדברי תורה דמי וזה שתקשה דהרמב"ם מהא דתחומין דלחרמב"ם הוי"ל עיקר מה"ת ואמרינן חוקה שליח עושה שליחותו כדהקשה הניב איכא למימר דהרמב"ם ס"ל כמ"ש התום' בעירובין (לכ) ד"ה רב דגבי האומר לשלוחו צא ותרום גם לרב ששת לא אמרינן חוקה שליח עושה שליחותו דהא יתשוב לתרום משום שאם לא יתרום יראה המשלה שאינו תרום ולא אסיק אדעתיה שמא אחר ישמע ויתרום ע"ש. עוד איכא למימר דכדבר שיש לו עיקר מה"ת יש חילוק בין היכא דליכא חוקה לאיסור להיכא דאיכא חוקה לאיסור וכדאיכא חוקה לאיסור לא אמרינן חוקה שליח עושה שליחותו וכדליכא חוקה לאיסור אמרינן חוקה שליח עושה שליחותו הילכך בעירובי תחומין אע"ג דיש לו עיקר כראורייתא אמרינן חוקה שליח עושה שליחותו כיון דליכא חוקת איסור כנגד ואע"ג דיש לו חוקת תחום גיטו יש כזה מחלוקת

מקורות

מקור חמישי

הברכה

כה

רש"י ותוס' בעירובין (ל"ה:) ותוס' מ"ל ר"א הוי חזקה ע"ש. משאיכ בתרומה רגס קורם הפרשה יש לו חזקה טבל ודוקא קורם שנתחזק אם ראה פני הבית הוא דכתבו תתוס' בכבודות (ד'), ר"א הוי חזקה איסור משאיכ בודאי נגמר מלאכתו וראה פני הבית ומפק אם נתרם אז הויל חזקה איסור ולא אמרינן חזקה שליח עושה שליחתו אפי' בעיקר טראורייתא. ועוד יש להוכיח כזאת הרמב"ם דפירות אילנות חייבין בתומיע מה"ת מהא דאיתא בעירובין (כ"ט:) ובפסחים (ל"ב.) הכרייתא רתניא אכל גרונרות ושילם תמרים תבא עליו ברכה ומכרייתא זו רצה הגמ' (שם) לפשוט דלפי טדה משלם ודמעיקרא שויא זוזי ולבסוף שויא ארבעה לפי טדה משלם דא"ל גריוא אכל גריוא משלם וענין הרומה שאכל זה בשוגג דקפיד רתמנא אתשלוטי פירות דבר הראוי להיות קדש קדושת התרומה והתשלוטין נעשין תרומה במקום התרומה שאכל בין כשהוא משלם לפי טדה ובין כשהוא משלם לפי רמים והניח הוא היכא—דמעיקרא שויא זוזי ולבסוף שויא ארבעה אם לפי טדה משלם משלם לפי הכרה שאכל אע"ג דשוויא השתא טפי ואם לפי רמים משלם אע"ג דהקפידה התורה לשלם פירות לא הקפיד אלא לפי הרמים כשאר תשלוטין ומה שישלם ישלם בפירות דבר הראוי להיות קדש ומיפשט מהא דאמרינן דאכל גרונרות ושילם לו תמרים תבא עליו ברכה דלפי טדה משלם משום דעיקר קפידה שהתשלוטין תהי באותו הכרה שאכל כדי שיהול עליהם קדושת התרומה תמורת התרומה שאכל ע"ש. ואם נימא דפירות אילנות חוץ מתירוש ויצהר לאו דאורייתא איכ לא מצינו בתורה קפידה בתמרים וגרונרות לשלם דבר הראוי להיות קדש כיון דמדין תורה ליכא חיוב כלל ועליהם לא אמרה תורה: ונתן לכהן את הקדש וכן מבואר בהספדא פ' אמור ס' ק"א: ומנין שאין משלמין אלא ממין על מינו ת"ל ונתן לכהן את הקדש לפיכך אם אכל קישואין של ערב שביעית ימתין לקישואין של מוצאי שביעית וישלם מהם דברי ר"ע דא"א משלמין ממין על שאינו מינו ובג"כ שישלם מן היפה על הרעה חא כיצד אכל גרונרות ושלם לו תמרים תבא עליו ברכה עכ"ל. וכן במתניתין דפ"ו דתרומות מ"ו פלגינן בזה ר"ע ור"א ע"ש. ואם שייך הדין דאוכל תרומה בשוגג משלם חולין מתוקנים והם נעשין תרומה והתשלוטין תרומה לענין אם אכל אותן מה שחוזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשין תרומה שייך אפי' בתרומה דרבנן אע"ג דליכא באכילתן כמזיד דין חיוב מיתה וממילא לא שייך לחייב בשוגג תשלוטין של החומש החומש כמקום קרבן הוא דחייב בשוגג וקרנן לא מתחייב אלא היכא דכמזיד מחויב מיתה דמיתה במקום כרת הוא כמזיד ששאר רבא בשבת (מ"ט:) מיתה במקום כרת והחומש במקום קרבן ע"ש. וכמ"ש השע"ם דמדין אוכל תרומה טמאה בשוגג דחייב קיה הוציא הרמב"ם ריש פ"ט מה' סנהדרין את דינו דאף על תרומה טמאה הור חיוב מיתה דמדחייב בקויה וחומש במקום קרבן הוא וקרנן ליכא אלא אם כמזיד חייב כרת או מיתה במקום כרת וכיון דבתרומה דרבנן ליכא כמזיד חיוב מיתה ממילא ליכא כשוגג דין קיה ובמקום דליכא חיוב קיה איכא להוכיח דתשלוטיהן לא נעשין תרומה מהא דאיתא בפ"ו דתרומות מ"ד: זה הכלל כל המשלם קרן וחומש התשלוטין תרומה ע"ש איכ בתרומה דרבנן דליכא חיוב חומש לא נעשין התשלוטין תרומה וכמו דאמרינן בפ"ו דתרומות מ"ג נבי: האוכל תרומת ח"ל כ"ו משלם את הקרן ואינו משלם את החומש והתשלוטין חולין ע"ש. אולם בתרומת ח"ל אין ראי' לתרומה בזמן הזה או כמינים שאינם חייב מן הית דתח"ל קילא יותר מכל שאר איסורי דרבניהם כדכתב הב"י ב"ד ס' צ"ט בשם הרשב"א והרמב"ן ע"ש. ובפ"א דתרומות מ"ה איתא ח"ל: אין תורמין שכן על זיתים הנכתשין כ"ו ואם תרם תרומתו תרוקח (נגמרה היא מדאורייתא) ויחזור ויתרום (מדרבנן) לאחר שישלם כתישת אותן חיותים)

כו מקורות חמישי הברכה

הראשונה סרמעת כפי' והייבין עלי' חומש (שתרומה גמורה סדאורייתא היא) אבל לא שני' לפי שאינה אלא מדרכבן ע"ש, והא דאמרינן כפי' מתרומות מי' דהאזכר תרומת משלם קרן וחומש כו' ואחד הסך כו' משלם חומשה כו' והם נעשין תרומה ע"ש. ולמי' דמי' כשתיה לא הוי אלא מדרכבן והא דדרשינן מקרא דולא יהללו את קרשי בני ישראל להביא הסך הא כתבו התומ' בנדה (לכ) דלא הוי אלא אסמכתא בעלמא ע"ש, איכ תקשה למה הייב חומש ותשלומיו נעשין תרומה הא אמר רבא בשבת (שם) דחומש במקום קרבן וליכא קרבן במקום דליכא חיוב כדת או מיתה שהוא במקום כדת לרבא וכמו שפסק הרמב"ם כפי' מתרומות היא ע"ש אך להרמב"ם איכא למימר דמי' דגם על הסך הייב מיתה ומי' דדרשה מקרא ולא יהללו גוי' הוי' דרשה גמורה וכמו שמשמע דעתו כפי' המשניות שלו כפי' אמר מתרומות ע"ש. והילכך רבא למעמיה דהוא פוכר דחומש במקום קרבן וקרבן ליכא אלא היכא דהייב כרת כמזיד ומיתה במקום כרת כאשר הוא דברי המשנה בב"ם (נה): חמשה חומשין הן כו' ותרומת מעשר של דמאי ע"ש. בא הוא והקשה על דין זה כמו שרואין אנחנו שב ווי': אמר רבא קשיא לי' לדיא תרומת מעשר של דמאי וכי עשו חכמים חיווק לדבריהם כשל תורה פי' הא עיקר חומש ליכא אלא היכא דאיכא חיוב מיתה ובדמאי ליכא חיוב מיתה ומשני הא מני ר"ם אבל לחכמים ליכא חיוב חומש בתרומת מעשר של דמאי ולא תקנו חומש לחיווק דחומש כקרבן דמי ולא משום קנס כמו שכתבו התומ' בב"ם (שם) ד"ה וכי ווי': אעיג דבכמה מקומות עשו אפי' יותר משל תורה חיינו היכא דשייך לקנוס כדי לעשות סייג אבל הכא אפי' בתרומת מעשר ודאי לא הוה שייך למקום חומש אם לא שאמרה תורה ולכך לא הו' לקנוס כשל דמאי ע"ש. ומכאן זו אליכא דחכמים אמרינן כשם שאין עושין הולד ממזר היכא שלא עשה תקנת חכמים ולא אמר בפני נכתם ובפני נחם משום דבאשת איש הולד ממזר דאין סברא לעשות הולד ממזר היכא דמיתה הגמ' כשר משום דבאשת איש הולד ממזר מה"ה ולר"ם כשם שעושין הולד ממזר כשעובר על תקנת חכמים משום דבאשת איש גמורה הולד ממזר הי"ג כיון דבדאי תרומת מעשר הייב חומש גם בדמאי הייב חומש אולם הרמב"ם אעיג דהוא פסק כחכמים בדין הסביא גמ' ממדינת הים בדין תרומת מעשר של דמאי פסק כסתם משנתניו ב"ם (שם) דכתב כפי' לתרומות היד: וכן הדין היה שאין הייבין חומש על תרומת מעשר של דמאי שאין הייבין על מע"ש שלו כמו שיתבאר אבל אסרו חכמים אם לא יתחייב עלי' חומש וילולו בה עכ"ל. וכתב שם ע"ז הרדב"ז: ואית תרומת מעשר של דמאי מדרכבן ומעשר שני של דמאי נמי מדרכבן מי'ש דעשו חיווק בתרומת מעשר ולא עשו חיווק כמעשר שני וי"ל לתרומת מעשר דהוי כמיתה בשל ודאי עשו חיווק בשל דמאי אבל מעשר שני שאינו בשל ודאי במיתה לא עשו כו' חיווק בשל דמאי עכ"ל. הסברה הזאת לא שייך אלא לר"ם משאיכ' לחכמים דלא חששו בדמאי משום ודאי וכיון דהרמב"ם פסק כחכמים אין חילוק בין תרומות מעשר של דמאי למע"ש של דמאי ועוד הרמב"ם נתן טעם שמשמע שהחוק הוא שלא יולדו בדין תרומת מעשר של דמאי כמו שכתב מפורש ואם לא יתחייב עליה חומש יולדו כה. אולם כאמת השני המעטים טעם הגמ' בב"ם (שם) והטעם שהביא הרמב"ם שונים נינהו ושניהם הובאו בירושלמי פי'א דמאי חיב וי"ל: תמן תנינן התרומת ותרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי והכא את אמר הכן (פי' דפריך בב"ם פי' מ"ז שנינו חמשה חומשין הן ואחד מהן תרומת מע"ש של דמאי הרי יש חומש גם לדמאי) והכא את אמר הכן (דהרמב"ם אין לו חומש) ארי' אין המשנה הזאת יוצאת ידי תרומת מעשר של דמאי מהו כדון תמן ר"ם כרם הכא רבנין (משנה דב"ם היא אליכא דר"ם דמסמיר כדכרייהם

כשֶׁ תורה ומשנתנו היא אליבא דרבנן וזהו כטו התידן הכבלי בכ"מ (שם) ר' זקירא אמר בשם רבנן ברין ה' תרומת מעשר של דמאי שלא יפריש עליו חומש ולמה אמרו שיפריש מפני גדרה שאם את אומר לו שלא יפריש אף הוא אינו נוהג בה קדושה (פי' בתרומיע אפי דבנן מודים מפני הגדר שגדרו חכמים שלא יבא להקל בה ולא יתן לכהן כלל ויואכל אותם בעצמן דעל פי הרין איננו מחויב לתת דמאי לכהן אלא משום תקלה הילכך תקנו חכמים לחייב חומש אבל סדינא אינו חייב אלא במקום שיש חיוב מיתה שהוא במקום כדת וחומש במקום קרבן משאיכ ברמאי דליבא חיוב מיתה ליבא חיוב חומש) וברין הית מעשר שני של דמאי שיפריש עליו חומש ולמה אמרו שלא יפריש מפני גזירה שאם אתה אומר לו שיפריש אף הוא אינו מפרש כל עיקר (פי' החומש של סעיף אינו תלוי בחיוב מיתה הילכך היה שייך עפ"י הרין אפי' במעיש של דמאי וחכמים הקילו לא לחייב אותו לתוסף חומש בפדיונו כיו שלא יקר לאכול בלא פריה ע"ש, ורבינו הרמב"ם סובר כתירוץ הג' שברושלמי דאין לומר כתירין הב' דמשנה דבי"ט מ"ל כר"ם ומשנה דפי"א מרמאי אתיא כרבנן דא"כ א"א לפסוק כשתי המשניות ופסק בפ"י מתרומות כמשנה דבי"ט דאיבא חומש בתרומיע של דמאי ובפ"ה ממעיש פסק הרמב"ם כמשנה דפי"א מרמאי הילכך מוכרח הרמב"ם לאהזו הטעם דתרומיע איבא חומש לאו סדינא אלא מתקנה דאם לא יתחייב עליו חומש יולולו בה ויאכל בעצמו בורות וזהו כונת הרמב"ם שכתב אבל אמרו חכמים אם לא יתחייב עליו חומש יולולו בה, אולם הטעם הזה שמחייבים חומש בתרומיע של דמאי לא שייך בתרומיע של ודאי הוהו דרבנן דבשלמא תרומת מעשר של דמאי דאינו מחויב לתת לכהן, מספק חישינן שמה יאכלן הוא בעצמו משאיכ בתרומת מעשר ודאי מדרבנן דמחויב לתת לכהן מחמת שרין תרומה יש להם לא יבאו לולול ולאכול בעצמו וכיון דליבא חיוב חומש בתרומות דרבנן מבילא לא נעשין זו התשלמין תרומה ולא הויין ראוי להיות קדש ואיכ שפיר מוכח מהא דפסחים (שם) דמיפשטא דלפי מדה משלם ותתם כנגדונות ובתאנים מיירי דהוי' פירות אילנות הדי מוכח כדעת הרמב"ם דפירות אילנות חייבין בתרומיע מהית וכן הוא דעת ר"ת והתסמיג מצוה קל"ג והרין לבי"ט (פי"ח) ובשי"ט (שם) אבל דעת הראב"ד כפי"א מה' מעשר הי"ט וכפי"ג ממעיש הי"ג ובפי"ג מתרומות והתום לדיה (י"ב) ד"ה תנא והריש פי"א דמעשרות והדימב"א לדיה (טו) והרין כחידושו (שם) ותום דוי"ד כחובות (כה) והרמב"ן על התורה וכחידושו לשבת (סח) והדימב"א והרשב"א לשבת (שם) והשי"ט לברכות (לו) והחנינך מצוה שצ"ח והמאירי לשבת (שם) והיראים ס' קמ"ו והכ"פ פי"ג והרא"ש לגדרים (נה) ובפי"א מפרה ובר"ש (שם) ובתשב"ץ ד"ג כל אלה מ"ל פירות אילנות חוץ מרגן תידוש ויצהד אינו אלא דרבנן והדרשות בהספדי והירושלמי הניז אינו אלא אסמכתא ומה שהקרנו מהא דפסחים (שם) איבא למימר דהם מ"ל דמהית סיכה לאו כשתיה והא דילפינן דסך תרומה כשוגג משלם חומש והתשלומין נעשין תרומה מלא יחללו את קדשו בני ישראל אינו אלא אסמכתא בעלמא כמו שכתבו החו"ם בפרק בנות כותים (ל"ב) איכ מוכח מזה דהכפ"ס יכולים לחייב בתשלומין אפי' במקום שמהית הוא פטור ולעשות התשלומין תרומה מדרבנן דהא תשלומי הסך אינו אלא מדרבנן וחייב קו"ח והתשלומין תרומה ככל דין תרומה דאורייתא הילכך שפיר מיפשט הגמ' בפסחים (שם) מראכל גדרות ומשלם תאנים תבא עליו ברכה דלפי מדה משלם אע"ג דפירות אילנות דרבנן ועוד יש לחוכיה מהספרא ומתניתין דפי' מתרומה מ"ו והבאתים לעיל: לפיכך אם אכל קשוואין של ערב שביעית ימתין לקשוואין של מוצאי שביעית ע"ש, והא ירקות אליבא דכ"ע אינו אלא דרבנן ולתרמב"ם איבא למימר דקשוואין לאו דוקא כמו שכתבו החו"ם בי"ט (פי"ח).

דיה חכא כחאנה: לאו דוקא חאנה ע"ש. ולהרמב"ם שם להיפך ודוקא נקמ תאנה דחא הרמב"ם מ"ל דפירות אילנות מה"ת הוא דהייבין בתוס'ע ואיכא לסימנ דחתם גם הרמב"ם מפרש כהתוס' דתאנה לאו דוקא דהא מוכח מסדרש רבה בהר פל"ג דר' ינאי מוכר דפירות אילנות אינו אלא דרבנן דאיתא התם על הפסוק מות וחיים ביד לשון א"ר ינאי הי' ככר טבול אכלו עד שלא עשאו מות ביד לשון עישרו ואכלו חיים ביד לשון א"ר חייא ב"ר אבא חיתה לפניו כלכלה של תאנים אכלה כו' ע"ש, ועיין מ"ש בשער התחזקות סי' כ"ד וצריכין להבין במאי פליגי איכא לסימנ דפליגי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם פירות אילנות דאורייתא או דרבנן ר' ינאי מוכר דפירות אילנות אינו אלא דרבנן ואינו חייב מיחה משום טבל רק באחד סאלה או דגן או תירוש או יצהר ותאנים שאינו אלא דרבנן אינו חייב מיחה הי"לכך מפרש ר' ינאי דמות וחיים ביד לשון לענין ככר טבול שהוא מסין דגן והוי"ל טבל דאורייתא וחייב במיתה ור' חייא בר אבא מוכר דפירות אילנות דאורייתא והילכך מפרש גם כחאנה מות וחיים ביד הלשון וכיון דמוגי הגמרא דבי"ט (שם) דמוקי כחאנה גם לר' ינאי הוא ע"ש. וכיון דמוכח דר' ינאי ס"ל דפירות אילנות דרבנן בעינן לסימנ כמו שכתבו התוס' התם דתאנים לאו דוקא ולפי מה שבארנו דעת הרמב"ם כדן חומש בתרומה דרבנן נובל לחרץ קושיי התוס' ביבמות (צ). ד"ה או"ל כהן ומקדש אשה כו' וז"ל: וא"ת ולמה אינו מוקדק דמראורייתא תשלומין ונעשים תרומה וקאמרי דבנן דאינן תשלומין והוי חולין ושריין לזרים ע"ש. ולפי דעת הרמב"ם איכא לסימנ דליכא לסיפוך כמו שכתבו התוס' דאיכא לסימנ דמחלוקת דר"ם והכמ"ס בתרומה דרבנן דליכא משום דנעשין תרומה ונתפלל ושיירין לזרים ולא הוי אלא כמו אוכל תרומה כמיוד דתשלומין איכא ולא נעשין תרומה וס"ל להרמב"ם דאם אכל כמיוד נמי חייב לשלם חולין מחוקנים אעפ"י דאין התשלומין נעשין תרומה ה"ה בתרומה דרבנן אעפ"י דאין נעשין תרומה התשלומין צריך להיות בחולין מחוקנים. והכ"ס מוכיח מפרק הפועלים (פח) וכוונתו דהא דאיתא התם: אמר רב פפא הכא כחאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לתצר עסקין ע"ש, מוכח דפירות אילנות ומהא ע"ש והתינוך מצוה שצ"ה מוכיח מסוגי' דבי"ט (שם) הנ"ל להיפך דפירות חינוך שם הניח דבריו בצ"ע ע"ש ולהבין את זה עיין כשיטה מקובצת לבי"ט (שם) ורוב הסוגיות משמע כשיטת הרמב"ם בפסחים פ' אלו עוכרים מעשר תבלין דרבנן משמע דוקא תבלין ולא פירות אילנות וכן ברי"ח (יב). מעשר ירקות דרבנן משמע דוקא ירקות ולא פירות אילנות ומאה דאמרינן בסוכה (לה) דאתרוג של תרומה טמאה פסול משום דלית בה היתר אכילה ע"ש אין להוכיח דפירות אילנות מה"ת הייבין בתרומ'ע דאלי"כ למה אתרוג של תרומה טמאה פסול הא מדאודייתא יש לו היתר אכילה ככד הרגיש בזה הרשב"א בחידושו לסוכה וז"ל: ואע"ג דתרומת אתרוג שהוא תרומת פירות מדרבנן בעלמא הוא כל היכי דקאי לשריפה מידי טמא להוי כחוחי כו' ופסולו מה"ת עכ"ל. אולם יש להעיר ע"ז מהא דאיתא התם: ושל תרומה טהורה לא יטול פליגי בה ר' אמי ור' אמי הר אמר מפני שטכשירה כו' וכתב רש"י בד"ה שמכשירה לקבל טומאה דאמרינן בטעניתין מקבלת אשה מיד בנה ומיד בקלה ומחזרת למים בשבת כו' וכשנגועים באתרוג הוכשר לטומאה כו' ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב משמרת תרומתי אמר רחמנא קשה לה שימור עכ"ל ואם נימא דתרומת פירות אילנות אינו אלא דרבנן ואיסור טומאה אפי' בידים ג"כ אינו אלא מדרבנן איך יתכן להחמיר כי"כ לאסור ליטול הלולב למצוה מפני חרבה ספיקות שמא יבא לידי הכשר ואח"כ יתגלגל עפ"י איזה מכות שפ"י יבא לידי טומאה ולפי מ"ש לעיל מעטא דעיבת שביעית אי לאו קרא לדורותיכם הו"א דפטור מחלה

משום דאי מטמא בת שריפה היא והתורה אמרה לאכלה ולא לשריפה ולא אמרינן דלא אתי ספק דאי מטמא ומוציא מידי ודאי תיוב מצוה דהלה היינו משום כיון דעיסה סחבת הניכול נעשית מוכשרת לקבל טומאה ועלולה לקבל טומאה כודאי לשריפה דמי חני עיי הנטילה למצוה תתגלגל ודאי שתנתן עליו מים ותחי מוכשר לקבל טומאה ותחי עמידתה לטומאה ודאית הילכך נרחית למפרע להשתמש למצוה נפילת לולב אפי' שהיא מצוה סדאורייתא וטומאה דרבנן דודאי מיירי הכא שאפשר לקיים המצוה באחד כונבאר לקמן בעזוזיית וכן יש להעיר מהא דיבמות (פב.): אי"ל ר' יוחנן דר"ל סי' סכרת תרוסה בוח"ז דרבנן אי"ל אין שאני שונה עיגול בעגולים עולה ע"ש. ועיין ברש"י ותוס' שם וכן בחולין (ק"כ.) איתא: במאי פליגי ברוך מינה ומינה וברוך מינה ואוקי באתרה קסיפליגו כו' ומינה מה בכורים אפי' שאר מינים אף תרוסה נמי אפי' שאר מינים ע"ש. ועיין ברש"י ד"ה אף תרוסה ואפי' ר' יהושע דאמר התם תירוש ויצהר אין מידי אחרינו לא איכא לסיסר דהיינו דוקא לענין משקין היוצא מהן דלאו כמותן אלא כמינים הללו משום דמינים אחרים לאו למשקין הן עומדין הילכך משקין שלהן לאו כמותן ואינן אלא כיוקה בעלמא כמו דאמרינן בפסחים (כד:): ע"ש. וכוה נבין ג"כ מה שחקשו התוס' בחולין (שם) ד"ה אף תרוסה: ואית אכתי אימא דוקא שבעה מינים שהבכורים נוהגים ויין תפוחים מנלן ע"ש. ולפי הנ"ל לאו קוש"י היא דהא דילפינן מבכורים אינו לענין חיוב הפירות מאיוה מין שהוא כי על עצם החיוב ילפינן מלימוד אחר והא דילפינן מבכורים אינו אלא לענין משקין היוצא מהן כמותן וכיון דילפינן מבכורים דבשבעה מינים משקין היוצא מהן כמותן אפי' דלא תירוש ויצהר אי"כ מאי שנא שבע מינים משאר מינים לענין משקין היוצא מהן כמותן כמו בשבע מינים ולענין בכורים שאני דבכורים ליכא חיוב בכורים כלל חוץ משבע מינים משאי"כ בתרוסה כיון דחיוב תרוסה איכא בכל המינים כמו בשבע מינים היוצא מהן כמותן היה בכל המינים שהייב בתרוסה בשלמא אם נאמר דרון מינה ואוקי באתרה תירוש ויצהר אין מידי אחרינו לא איכא טעם ונמוק החילוק שיש בין תירוש ויצהר לזמן אחר דמינים אחרים לאו למשקין עומדין אבל בתרוסה כיון דבכל הפירות יש חיוב בתוס'ע מהית ובכל השבע מינים ילפינן מבכורים דמשקין היוצא מהן כמותן מה חילוק יש בין השבע מינים לשאר המינים ודעת הראב"ד, הוא מיוחד כמינו והביא אותו הריטב"א ובש"ס ל"כ"ט (פ"ה.): וני"ל דכל ז' המינים שהיו חייבים בבכורים הייבין בתרוסה ומעשרות דגמר ראשית ראשית בראשית כל פרי האדמה וראשית דגנן תירושך ויצהרך ע"ש. משום דמי"ל דעצם החיוב ילפינן תוס'ע מבכורים ונראה דתרי ראב"ד ניתנו כמי"ש הש"ך בח"מ סי' ל"ט רהא לעיל כתבתי בשם הראב"ד דכל פירות האילן הוין סרגן תירוש ויצהר אינו אלא דרבנן והראב"ד הנ"ל ס"ל דכל השבע מינים סדאורייתא הוא וכן כתב המנחת חינוך במצוה שצ"ח והכתת ופרת פ"ג הביא בשם הראב"ד ענין חדש וי"ל: ואומר אני שאין חייבין מיתה אלא על תרוסת דגן תירוש ויצהר ועל המכל שלתן אבל שאר מינין תרוסה נוהגת בהן וכן מעשרות אין חייבין על תרומתן מיתה ולא על טבלן וחוץ מזה ומה אף אם נאמר שאין חייבין מן התורה אם קרא עליהם שם יש עליהם קדושת תרוסה מן התורה ומרמקת כשל תורה עכ"ל. לכאורה יש הרבה סוגיות נגד זה דהיינו כיבכות (פ"א) אמר ר"ל מאכלה בתרוסה ואין מאכלה בחזה ושוק כו' מאי שנא חזה ושוק סדאורייתא תרוסה נמי סדאורייתא הכא במאי עסקינן בתרוסה בזמן הזה דרבנן ע"ש ובכ"ג יש הרבה סוגיות ולדברי הראב"ד אחר שקרא את השם נעשה היא כבר תרוסה גמורה ויש לה קדושת תרוסה סדאורייתא ואין חילוק רק אם הל חיוב קודם שקרא את השם להפריש אבל לאחר שקרא

את השם הכל אחד כיון שקרא השם מקודש קרושת התרומה והו"ל כמו מקדש קרושת מוכח בזמן הזה ויש לחלק בין קרושת תרומה בזה"ל לקרושת המוכח בזה"ל קרושת המוכח ככה היא גם עכשיו בתקפה בלי שום גרעון ומה שאיננה נוחגת בפועל הסבה היא ספני הסגרעת שיש בנו אין לנו בית המקדש ואין לנו אפר פרה לטהר את הטמאים ואין לנו כהנים טהורים ומיוחדים הילכך כשמקדש אפי' קדשי מוכח חופם הקרושה וכן הקרושה חל על ההקדש שהקדש לאפוקי קרושת התרומה שעצם הקרושה נפקעת בזמן הזה שגם סבכה נפקע כיון רעכשיו ליכא כבואכם הקרושה עצמה נגרע ונפקע וכיון שבוטן הזה כמלה קרושת התרומה בתרומה מעשר בכלל איכ מה הוא"ל קריאת השם של שם תרומה בזמן הזה כיון שאין בכלל עכשיו דין קרושת תרומה דאורייתא ויש להעיר ע"ז מהא דאיתא בכתובות (כה): ואלא מאי גדולה חזקה מעיקרא אכול בתרומה דרבנן השתא אכול בתרומה דאורייתא ואבע"א השתא נמי בתרומה דרבנן אכול בתרומה דאורייתא לא אכול ע"ש אם נאמר רחוקה לא מהני יותר ממה שהחזיק דרבנן דרבנן, ודאורייתא דאורייתא והא קודם לא הי' קריאת שם מהני כלל להוסיף קרושה מרבנן דאורייתא ראו לא הי' כלל במציאות תרומה דאורייתא ואח"כ כיון שהי' תרומה דאורייתא ממילא גם על תרומה מרבנן הי' מועיל קריאת השם להיות אפי' דרבנן איסור דאורייתא איך הי' מותר להם לאכול ע"י החזקה אפי' תרומה דרבנן הא אפי' מרבנן קרושה דאורייתא ע"י קריאת השם ואיכא למימר רמ"ל רגם אחרי שעלו לארץ ישראל לא הי' תרומה דאורייתא כלל רמ"ל תרומה בזה"ל דרבנן ואין קריאת השם יכול לעשות איסור דאורייתא והא דאמרין ואבע"א בתרומה דרבנן כו' בתרומה דאורייתא כו' השמות האלה הם רק על שם העבר ועכשיו אין ג"כ רק בין בחרי דרבנן לחד דרבנן דגן תירוש ויצהר ויצהר בזה"ל חד דרבנן ושאר הפירות וירקות חרי דרבנן וככל אפי' דגן תירוש ויצהר הי' חרי דרבנן ולזאת מועיל החזקה דבכל לענין רבזמן הזה יכולין להתיר לאכול תרומה דרבנן שחי' בזמן יהושע, ועכשיו הוא חרי דרבנן ולא לאכול דגן תירוש ויצהר שהי' בזמן יהושע תרומה דאורייתא ועכשיו חד דרבנן הוא כנ"ל לבאר דרעת הראב"ד ועוד נ"ל דאפי' דרעת הראב"ד דקריאת השם מהני להיות מתרומה דרבנן דאורייתא היינו רק לאיסור ולא לחיוב מיתה איכ אפי' אחרי הקריאת השם יש הברל בחומר התרומות ובפרה פ"א מ"ג איתא וז"ל: רבילה של תרומה שנפלה לסי חטאת ונמלה ואכלה אם יש בה כביצה בין מטמה בין טהורה המים טמאים והאוכלה חייב מיתה עכ"ל, הרי מפורש דפירות אילנות דאורייתא עיין ב"ש ובתוס' בכורות (נד) ועיין בפ"י הה"מ שם ויש מוכיחים מגמר' דגדרים (נה) רבשאר פירות אילנות אינו אלא דרבנן מהא דאמרין החם: מאי כפרון הרבר הרבו אמר אביי לאחויי פירות האילן וירק ע"ש. משמע דפירות אילנות חזיקה תקן וקודם תקנתו לא היו מתחייב במעשרות ואם נימא דבכל הפירות נתחייבו מה"ת בתומ"ע איכ הא גם קודם תקנת חזיקה נמי נתחייבו בתומ"ע ולשיטת הרמב"ם איכא למימר רהוא ופרש דה"ק לאחויי פירות האילן רהיינו מבינים הגרועים דאינו אלא מרבנן והיינו בשיטה וצלמנה כו' רגם רבינו הרמב"ם מודה דאינו אלא דרבנן וכן בפירות צלף ובנות שוח גרועים נינהו וכן יש להעיר מהא דאיתא ביומא (פג): וגוזזין לו את הכרשין ומאכילים אותו ואין צריך לעשר ומסיק: עד כאן לא אמר רבי החם אלא לענין מעשר ירק דרבנן ע"ש. משמע דרק מעשר ירק דרבנן אבל פירות אילנות מה"ת. אולם איתא החם וז"ל: אבל במעשר דגן רטבל דאורייתא איכא דרסק להיפך למה אמר במעשר דגן ולא אמר מתם מעשר דאורייתא אלא ודאי מוכח דרק דגן מה"ת הוא ולא פירות אילנות. הא אכתי איכא דרסק וכי דגן לבד מה"ת הא איכא ג"כ תירוש ויצהר.

ואיכא להוכיח מזה לשיטת הרמב"ן והיראים דדוקא המשקה היוצא מהן אמר מהיה לאפוקי תפירי שלהן אינו אמר אלא מדרבנן אולם משמע דתריח איננו גורם דגן אלא סתם "מעשר" דאורייתא וכן משמע מרב ניסים גאון בברכות (ל"ו) דלא גרם ביומא דגן ע"ש, ולפי גירסת רבי ניסים גאון (שם) יתרוץ ג"כ שיטת הרמב"ם מהא דאיתא (שם) וז"ל: אי אמר הכי הוא הני מילי גבי מעשר אילן דבארץ גופה מדרבנן ע"ש הרי מפורש דפירות אילן אינו אלא מדרבנן יתקשה להרמב"ם ולפי מה שראיתי בתוספת ר"י חסיד על ברכות משמע דהוא גרם (שם), הו"א ה"ם גבי מעשה צלף דבארץ גופי' מדרבנן זכו' לפי' אין ראי' מכאן לענין פירות אילנות דאינו אלא דרבנן דאיכא לסימך דרק צלף אינו אלא דרבנן ולא שאר פירות אילנות וברב ניסים גאון איתא הגירסא כך: אי אמר הכי הו"א הני מילי מעשר ירק דבארץ גופי' מדרבנן עכ"ל. ואע"ג דהמגיה הגיה שם בטקום "ירק" "אילן" אבל האמת אינו כן דכתלו של המאמר שם יוכיח דירק כתוב ולא אילן דהא המשך לדבריו הנ"ל כתב וז"ל: שנינו במסכת ראש השנה בפ"א באחד בתשרי דהא השנה לשנים ולששמים ולעובלות לנטיעות ולירקות ובכריתא (שם י"ב) לירקות ולמעשרות ואמרין לירקות מאי ניהו מעשר ירק הוינו מעשרות תנא דרבנן וקתני, דאורייתא ע"ש הרי מכל זה מוכח דגרים בגמר ירקות דרבנן וע"ז הביא הסוגי' דר"ה דגם משם מוכח הך דין דירקות דרבנן ויש לו צורך להאריך בזה ולהוכיח דירק דרבנן מחמת המאמר שהביא שם אח"כ שממנו יכולין להוכיח דיש מקום לספק כמו שהביא שם וז"ל: ובתלח' מסכת מעשרות דבני מערבא אמרי ירקות מנין איסי' בן עקיבא אומה מעשרות לירק מוכריהן לפי שהכתוב לא זכר אלא זרע הארץ ופרי העץ כדכתיב וכל מעשר הארץ מועד הארץ מפרי העץ אבל ירק מדרבנן הוא עכ"ל הרי מפורש כתב דפירות האילן דאורייתא ומעשר ירק דרבנן ואיך יתכן שתתי' גירסאנו "התנ"ל מעשר אילן כו' מדרבנן" והוא כתב שהכתוב לא זכר אלא זרע הארץ ופרי העץ משמע דס"ל דפירות האילן מדרבנן הוא והוא מאריך חק לברר שמעשר ירקות דרבנן וכן בתום חולין (ר: ד"ה) והתיר משמע שגורסין בברכות (שם) כגירסא של רב ניסים גאון הנ"ל וז"ל: זכרית ביצד מברכין כו' ומשני הו"א אפי' כו' אי אמר הכי הו"א הני מילי מעשר ירק וצלף דבארץ גופיה דרבנן כו' ע"ש הרי לפי גירסא זו דוקא ירק וצלף דרבנן אבל פירות אילנות דאורייתא ולכסוף ססוים התום' דלא גרסינן ירק ולגבי נמי מעשר ע"ש משום דהתום' מ"ל דפירות אילנות אינו אלא דרבנן אח"כ ראיתי שבר' תותני הגאון הצדיק מיה' נפתלי הירץ ז"ל כתב הגה על הפי' רב ניסים גאון וכתב למקום ירק אילן וז"ל: מעות הוא רק גרסתו היתה ירק על הארץ שהביא הוא על ירק ומשמע מוכריהו ומעשר אילן מהיה כדכתיב מכל מעשר כו' מפרי העץ, הרי הוא זה מתאים לזה שכתבנו כנ"ל ובהריא מכוואר ברמב"ם דלקפריסין והתמרים של צלף אינם פירות אילנות לר"ע רהא כתב בפ"ב דתרומות פ"ב היד וז"ל: תמרות של תלתן ושל' חרדל ושל' פול חלבן ושל' צלף והקפריסין של צלף פטורין מפני שאינן פירי בר"א בשורען לרע' אבל זרען לירק הרי אלו חייבין ע"ש ומכוואר דהיא בר"א קאי גם על הצלף וכמכוואר בירושלמי ספ"ד דמעשרות דמחלוקת דר"א ורי"ם היינו דווקא בזרע לרע' אבל לירקות לכ"ע חייבין ענין כמרא הפנים בר"ה מה פליגי' ע"ש. אי"כ ע"כ הא דאמר ר"ע דאין מעשרין אלא אכיונות היינו משום דבזרע לרע' דאי' כמתם הא תליא אם הוא מתחלתן דעדיין ירק ודאין לאכילה חייב לעשר ואם לאח"כ שאין ראוי לאכול כלל פטור, מלעשר אי"כ למה אמר ר"ע סתם פטור וכשזרען לרע' מ"ל לר"ע דתמרות וקפריסין דכלל פירות אילנות לא באו ומכלל ירקות יצאו כיון שזרע לרע' הי"כך לר"ע אפי' התמרות והקפריסין עדיין ירוקין ורבים פטורין מלעשר

לב מקורות מקור חמישי הברכה

מקשר ואין שום צד לחיובן לעשי' אלא אם לא יצאו מכלל ירק כגון שהיו באחת משתי אלה אופנים או שורע לירק או שורע סתם ועדיין ירוקין ודכים וראוין לאכילה או יש להם דין ירק והייבין מדרבנן ולפי' ביאור הגמ' הא דאמרינן בברכות (שם) אי אסד חכי' היא הני' גבי מקשר ירק כו' ה"פ התמרים והקפריסין אם היו כמצב שהייבין במקשרות באחד מאופני הנ"ל לא היו חייבין דק מטעם ידק דמרבנן הוא אפי' בארץ כשלא היו אף באחת משני האופנים הנ"ל גם בארץ פטורין חילוך בח"ל מקייצין לפסוק כרע אבל גבי ער'ה דבארץ באופן שאסור מדאורייתא אסור ואפי' קליפות הפידי אסור דמרביןן מקרא וער'תם גו' את פרוו וכדאמר שמואל בירושלמי קפרם אסור משום קליפן ע"ש חילוך בח"ל נמי אימא דגוזר אול'ם הסוגי' דבכורות (ג"ד). עוד זקוקה ביאור לדעת הרמב"ם שהוא סרא כעומרת נגד דאמרינן התם : ושני מינין בעלמא מנלן (ומשני) הני דרבנן נינהו ע"ש הרי מפורש דכל מין ולא כתביי כהאי קרא דרבנן כדמוכי' התם התום הרמב"ם שהוא מ"ל דפירות אילנות ילפינן מתירוש ויצהר כמו שכתב בפ"ב התרומות היא וז"ל : שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגיודליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במקשרות עכ"ל הרי כל פירות אילנות כסאן דכתיבי דמי והגמ' לא שואלת אלא על שני מינים דעלמא שאינם דומים לרגן תירוש ויצהר ולא מצינו למי'ף מהם עליהם שואלת מנלן שלא יתקשרו מזה על זה ומיני ידקות אעפי' שהן מאכל אדם לא כתיבי דכתב הרמב"ם בפ"ב התרומות הוי הירקות אעפי' שהן מאכל אדם אינן חייבין במקשרות אלא מדבריהן לפי שנאמר במקשר תבואת זרעך תבואה וכיוצא בה אבל הירקות אינן בכלל תבואה ע"ש ועליהם הל' שאלת הגמ' אליבא דהרמב"ם ורשי' ור"ג (שם) מפרשים מפורש על מיני קטניות שאינם אפי' לדעת הרמב"ם מהית שכתבו דיה ושני מינין בעלמא חיל' : שאינו דגן כגון פולים וערשום מנלן דלא יתקשרו מזה ע"ז עכ"ל. ואי' הרמב"ם למעשה שפיר כתב על הא דכתב בתורה כי תכלה לעשר היינו ברגל שכל המקשרות כלים בו וכולל בו בין פירות תאילן ובין פירות הארץ דגם פירות תאילן לדעתו חייב מן התורה בתומיע אך רשי' שהוא מן הסובדים דפירות אילנות אינו מדאורייתא כמו שספור דעתו בתרומה מקומות בש"ם בברכות (ל"ו). דיה גבי מקשר דיה (י"ב) דיה מנהי' (י"ג) דיה מתוך (ט"ו). דיה אם קיבלה ביצה (ג'). דיה תנא שבת (ס"ח). דיה שביעית יבמות (פ"א) דיה שאני שונה פסחים (מ"ד) דיה במסכת נוזר גרסינן כתובות (כ"ה) דיה ואב"א (כ"ח). דיה בתרומה דרבנן קירושין (ג"ג). דיה מפני (ס"ט). דיה השא' נמי נדרים (נ"ה). דיה אסד אבוי ב"ם (פ"ח). דיה בענבים וייתים חולין (ק"ב) דיה אף תרומה בכורות (ג"ד). דיה הני בודה (ג). דיה לא קתני. אי' איך כתב רשי' על התורה כפי' תבוא על הפסוק כי תכלה ז"ל. דגל שהמקשרות כלין בו וזהו פסח שהרכת אילנות יש שנלקטין אחר המוכות נמצאו מקשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית ע"ש איזה עסק יש להפסוק כי תכלה עם פירות אילנות שאינם חייבין אלא מדרבנן שאינם מתירוש ויצהר ונוכל' להבין דברי רשי' עפי' מ"ש הסמי' במצוה קל"ז ; אמנם בספרי פ' דאה משמע שמקשר שני נוהג בכל דבר מהית דתניא אין לי אלא דגן ותירוש ויצהר בניין לרבות שאר פירות הארץ ת"ל עשר תקשר את תבואת זרעך וגו' בניין לרבות השחללים והגנדי' ושאר ידקות ת"ל וכל מקשר הארץ מורע הארץ מפרי העץ קדש לה' בניין לרבות פירות אילנות ת"ל מפרי העץ עכ"ל ועיין במס' ב"מ קמ"א ולעיל בתבוא רעת הסמי' דפירות אילנות אינו אלא דרבנן ואעפי"כ במצוה קל"ח כתב שבטרם הגיע הפסח משנה הרביעית כל פירות שלישית נתקשרו בין

מקורות מקור חמישי הברכה לג

פירות האילן בין פירות הארץ ע"ל. וכן היראים מן הסוכרים פירות אילנות אינו אלא מדרבנן ואעפ"כ כתב כמי' רס"ד אי מה להלן סוכות אף כאן סוכות ת"ל כי תכלה לעשר דגל שללו לו מעשרותיו פי' שכל הפירות נלקטו ונדגנו משאיכ בסוכות ע"ש, אבל לפי דברי הסמ"ג שמע"ש נוהג בכל דבר מה"ת אחי שפיר דעיקר ביעור וירודו על מע"ש הוא והיראים בעצמו כתב בחדיא במצות תרומת מעשר מ" קמ"ז וז"ל: וכאשר דין תרומה אינו כשאר פירות דכתיב בתרומה ראשית דגנך תירושך ויצהרך אף תרומת מעשר אינו כשאר פירות נו' אבל מע"ש שני נוהג כשאר פירות אפי' בירקות שבו ריבה הכתוב ע"ש וזכה יתרוץ גם דברי רש"י בחומש דאיכא לסימך דמ"ל כהסמ"ג והיראים דמע"ש נוהג בכל דבר מה"ת והא דכפ"כ דבכורים מונים מה דיש בכורים ותרומה מה שא"כ במע"ש ומה שיש במע"ש ובכורים משא"כ בתרומה ויש בתרומה ומע"ש משא"כ בכורים ויש בכורים משא"כ בתרומה ומע"ש נוהג בכל דבר משא"כ בתרומה ובכורים איכא לתרץ כמו שתירץ הרשב"א בחדושי ליבמות (ע"ה) וז"ל, וא"ת אמאי לא נקט שנוהגת כשאר שני שבוע משא"כ במע"ש וי"ל דהכא גבי חומרי לא נקט אלא חומרי שכגופא לאחר שהוא תרומה עכ"ל. וה"ה בחומרי שיש במע"ש משא"כ היך ג"כ לא שייך אלא אם ה' נמצא איזה חומר לאחר שהוא מע"ש אך ראיתי לה שער המלך בה' מע"ש הי"ב שמוכח דרש"י מ"ל פירות אילן וירק פטורין מה"ת אפי' במע"ש מהא דפי"ק דקידושין (ג.) ד"ה מפני שדרכו ליגדל על כל מים; ואע"ג דמע"ש דידהו דרבנן הא אסמכיהו אקראי ע"ש. וכן מוכיח מרש"י בפ' כל שעה (ל"ט) כמה שפי' רש"י וז"ל: מדוד דמע"ש ירק דרבנן ומדאורייתא אית ל"ה היתר בכל מושבות נו' ה"י מבואר דמ"ל דרש"י דמע"ש נמי הו"י דרבנן ע"ש ולפי"ז לא יתכן לפרש דברי רש"י כמו שכתבנו וראיתי להטורי אבן לרי"ה (טו): שהבוא דברי היראים וכתב: עליו; ופליאה היא בעיני מאד לומר שמע"ש שני כלבד נוהג בכל ולא שאר תרומות ומעשרות דאיכ כשתיקנו כהו רבנן תרומות ומעשרות וצריך להפרישן על. הסדר תרומה גדולה תחלה ואח"כ מע"ש ראשון ואח"כ מע"ש וכדתנן בפ"ד דמס' תרומות והשחא כשאר פירות איך אפשר להקדים תרומה ומע"ש ראשון למע"ש הא כיון דבן התורה לאו בני תרומה ומע"ש נינהו הא ספו לכהן, וללוי טבל טבול למע"ש ע"ש לעניד נראה דאיכא לסימך דכיון דק"ל דמורקך ממעמינן דלוקח פטור ממע"ש כדאיחא ב"ם (פח) ובפוסקים א"כ הא דנותן לכהן התרומה וללוי המע"ש היות שמה"ת אינו מחויב לתת לכהן וללוי מה שנותן להם כמתנה יחשב ומתנה כמכר ולוקח פטור מה"ת כמילא החלק המאה שנותן לכהן וחלק המע"ש שנותן ללוי ל"כא בהן חשש טבל למע"ש כלל עור איכא לסימך עפ"י מה שיש דקרקע לפני תקנת חכמים לחייב פירות אילן וירק בחומ"ע איך יתכן לקרוא בשם מע"ש אם ראשון אין שני מנין אלא ודאי דלכתחלה כאשר חייבה התורה במע"ש בלי מע"ש ראשון ותרומה קודם החיוב שבתחלה לא ה"י אלא לפי חשבון של מע"ש שקיים כדגן תירוש ויצהר דהיינו חלק התשעית שבפירות אילן וירק שהוא חלק של מע"ש שני בדגן תירוש ויצהר אי"כ אפי' אם מפרש בפירות אילן או ירקות תרומה ומע"ש קודם אין חשש על חלק המע"ש ותרומה שום חשש טבל דהמע"ש שיפריש אח"כ יתקן גם התרומה והמע"ש מחשש טבל מצד מע"ש, ומדברי רש"י על התורה בפ' בחקתי כ"ז פ"ל על הפסוק: וכל מע"ש משמע דמ"ל כהסמ"ג והיראים דמע"ש חייב מה"ת אפי' בדברים דל"כא חיוב מה"ת כתובע וז"ל במע"ש הכתוב מדבר ע"ש, וצריך להבין מה חשמעני רש"י בזה שכתב במע"ש הכתוב מדבר לכן נראה דאתא להשמענו דהא דילפינן במפרי פ' ראה וכל מע"ש הארץ היינו לריבות את

לד מקורות מקור חמישי הברכה

הירקות לחיובי בהפרשה ובאמת הא אנו קיי"ל דירקות אינו אלא דרכנו ולזה מכוון רש"י מ"ש במע"ש הכתוב מדרב כלומר לא לכל מעשר מרבה אלא רק במע"ש דגם בירקות חייבה התורה להפריש והיינו כרעת הסמי"ג והיראים ועפ"י שפיר כתב על הפסוק כי תכלה שכולל גם פירות אילנות דהיינו לענין מע"ש שחייבין בכיעור בחג הפסח שבשנה הרביעית מחמת המע"ש בדמקום מעשר עני שחייבין בשנה השלישית והנלקטין רביעית עד הפסח ברגן תירוש ויצהר בפירות אילנות חייבין מה"ח במע"ש ומה שמוכיר רק פירות אילנות ולא מוכיר גם ירקות שג"כ חייבין במע"ש מה"ח היינו מטעם דירקות הולכין בחר לקיטת הילכך מה שלוקטין בשנה הרביעית אינה מתיחסת לשנה השלישית כלל ולא נכנסת בחשבון הוידוי וכיעור של שנה הרביעית אלא בשל שנה שביעית ורש"י שעל הגמר חזר מזה ולא סבר בהסמי"ג והיראים וכמו שכתבנו במבואר היטב בירושלמי פ"ה ממע"ש ה"ג: ח"ל כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך אימתי הוא תכלה לעשר את כל הפירות בפסח של רביעית כו' בשנה ההיא את זקוק לבער ואין את זקוק לבער ירק שיצא מריה עד הפסח ע"ש הרי הוא מבואר כמו שבארנו דמע"ש ישנם גם בפירות אילנות וגם בירק זרק יש הברל ביניהם פירות אילנות הנלקטין עד פסח שבשנה הרביעית דהמה מתיחסים אחר שנה השלישית והולכין בחר הנטה משא"כ ירק מאלה שנלקטין אחר ר"ה יצאו מחשבון כי תכלה לעשר כי אינם שייכים לשנה השלישית כלל והולכין בחר לקיטת והמה עוברים לכיעור ולוידוי בפסח של שנה השביעית אבל בכלל חיובי הכיעור ווידוי נכנס גם ירק אפי' מה"ח מפאת החיוב של מע"ש שחלין גם על ירק מה"ח ולענין נראה להרש דמע"ש עני נוהג בשנה השלישית בכל דבר מן התורה אפי' בפירות אילנות וירקות והמה דשנת הכיעור הוא שנה של מעשר עני ומעשר עני מטעם צדקה הוא חייב להפריש מעשר עני מכל רבד שיש לך מורע הארץ וקרא דכי תכלה לעשר גו' במעשר עני הכתוב מדרב כמו שכתב אברבנאל ב'פ' תבוא: ואע"ה לי ע"ז שני עדים נאמנים הא' מאמרו כי תכלה לעשר וגו' מורה שבמע"ש מדבר שהי' בשנה השלישית כו' והעד השני אמרו ז"ל במסכת מעשר שני שלא הי' מתורה הוידוי הזה כי אם בשנת מעשר עני שהוא השנה השלישית ע"ש, וכמו דאיתא בספרי (שם) סו' י"ב: ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית ובשביעית מפני מע' שבששית ע"ש, ובכח"ז במצות פאה שחייבין אפי' בפירות אילן אינו חייב בתומיע מה"ח וירקות וקטניות שמכניסין לקיום ולקיטתן כאשר אפי' למי' פירות אילן אינו חייב בתומיע מה"ח בפאה חייב מה"ח דהא החינוך הוא מאלה דמי' דפירות אילן אינו חייב בתומיע מה"ח וככ"ז בפאה מי' דאפי' בפירות אילן וירקות ראינם חייבים בתומיע מה"ח מי' דפאה חייבים מה"ח כמו שכתב במצוה רמ"ז ע"ש, וכן הוא דעת רש"י בחולין ע"ין במנחת חינוך (שם אות ה') וכן בד"ן לקט ע"ין במנחת חינוך במצוה ר"ח אות א' ע"ש. אי"כ היה מעשר עני דנוהג מה"ח בכל זרע הארץ אפי' חוץ מרגן תירוש ויצהר דהמה ג"כ מטעם צדקה ושויכים לעניים הילכך כ"ע מורים דמע"ש עני חייב אפי' בפירות וירקות מה"ח הילכך שפיר כתב רש"י על הפסוק כי תכלה: וזהו פסח שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הפסח נמצאו מעשרות של שלישית כלן בפסח ע"ש דמשמע מזה דמי' לרש"י דפירות אילנות חייב בתומיע לאו כל דינו תומיע אלא רק דין מעשר עני הוא דחייב בכל אילנות מה"ח והא דלא מוכיר גם ירקות היינו עפ"י הירושלמי דרד"ש: בשנה ההוא אתה זקוק לבער ואי אתה זקוק לבער ירק שיצא מריה עד הפסח ע"ש, הילכך לא משכחת לה בירק לומר שכלן מעשרותיהם עד הפסח לכיון שנכנסין בשנה הרביעית כבר עבר ובטל חיוב מעשר עני מהירקות ומחית אין בהם חיוב מעשרות כלל אלא מעשר עני ובשנה הרביעית כבר עבר ובטל דין חיוב מעשר עני

מקורות

מקור תמישי הברכה לה

עני ראזלינן בתר לקיטת ובאתרוג גם לדעת הרמב"ם דמי' פירות אילן מהית כיון דאתרוג
בתר לקיטת אוזלינן לא שייך לומר עליהם. שכלין מעשרותיהן עד הפסח אולם לדעת התוס'
סוכה (ל"ט): ודיה (יד); והר"ש פ"ט דשביעית שגם ירק אחר שנגמר גידוליו לא אוזלינן
בתר לקיטתו ע"ש. אי"כ אם נגמר גידוליו לפני ד"ה אפי' לקיטתו אחר ד"ה אוזלינן בתר
שנה גיטתו ולפי מה שרצו התוס' לחלק בין אתרוג לירק ובאתרוג המיד אוזלינן בתר
לקיטתו לפי"ז באתרוג. אינו במציאות שכלה מעשרותיו עד הפסח כי אם כלה מעשרותיו
רק עד ד"ה של שנה הרביעית דהיינו עד חמשה עשר בשבט שבשנה הרביעית. ואיחא
בתוספתא פ"ה ממע"ש הלכה י"ב: אילן שנמטעו בערב ד"ה של שביעית (כך גורס המנחת
ככורים) אין מעשד שני שלו מתבער אלא בשביעית, ומפרש המנחת ככורים הם דאילן
שנמטעו בערב ד"ה: היינו שהעדיה הוא שביעית ודיה הוא שבמינת אין מע"ש שלו מתבער
עד שביעית הבאה דבשנה רביעית דהוא זמן הביעור עדיין נ"ר ע"ש. לפי זה איחא התוספתא
אליבא דר' יהודה ובשוגג דאי במזיד יעקר ואליבא דר"ם אפי' בשוגג יעקר דאיחא בניטין
(ג'ג): דהניא הנוטע בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקר ובשביעית בין בשוגג בין במזיד
יעקר דברי ר"ב רבי יהודה אומר בשביעית בשוגג יקיים במזיד יעקר ע"ש. ואיכא למימר
לפי"ז אחי שפיר הא דחשמיט רבינו הרמב"ם דכדי התוספתא הנ"ל משום דהרמב"ם פסק
כר"ם דהנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר עיין בפ"א מה' שמיטת ויובל הי"ב
ובחסדי דוד על התוספתא הכל מפרש התוספתא הא דאילן שנמטעו בערב ד"ה של שביעית
וה"ל: נראה פירושו משום דקתני בשביעית פ"ב מ"ו אין נוטעין בו והך הנא סובר
דלא קנסינן ל"י לעקוד אלא מפני הרואים אמרינן שלא יעלה לו שנת השביעית
למנין ערלה אלא יתחיל למנות משנה ראשונה ונמצא ששנה רביעית היא לו
רבעי ופטורה מן המעשר שאם הי' מתחיל משנת השמיטה הי' רבעי שלו בשנת השלישית
וברביעית יתחא חייבת במעשר והי' צריך לבקר בפסח של רביעית והשתא שלא התחיל
משנה ראשונה אין מע"ש שלו מתבער אלא בשנה השביעית שהרי הביעור אינו אלא
ברביעית ובשביעית ואע"ג דמפקינן ל"י בשנה הרביעית מן המעשרות קסבר יש כח ביד
חכמים לעקוד דבר מן התורה משום גזירה דילמא אחי למשרי נמיעה בשביעית עכ"ל ולפי
דבריו איכא למיטר דהרמב"ם חשמיט דברי התוספתא הנ"ל משום דפסק בה'
שמיטה פ"ג ה"א: נמצאת אומר שהנוטע או המכריך או המכריב ערב שביעית קודם ד"ה
כמ"ד זום יקיים פחות מכן יעקור ואם לא עקר הפירות מותרין ע"ש. הדי ממי' לא שייך
דברי התוספתא אליבא דהרמב"ם או שיעקור לגמדי האילן שנמטע ואם לא עקר אחרי
שעבר השלש שנים שנות הערלה הפירות מותרים ולא קנסינן ל"י יותר לחוסף שנה על
שנות הערלה לאסור הפירות של השנה הרביעית ומי' דהא דמפקינן ל"י בשנה הרביעית
מן המעשרות משום דיש כח ביד חכמים לעקוד דבר מן התורה צ"ל על סמך זה איך
יכולים להתיר בשנה הרביעית לאכול בלי מעשר הא אין כח ביד חכמים לעקוד דבר מהית
אלא בשב ואל תעשה אבל להתיר לאכול בלי מעשר הו"ל עוקד דבר מהית בקום ועשה איכא
למיטר דע"כ בשנה הרביעית שהוא חמישית מיום נמטעתי קאמר דאי בשנה הרביעית
משנה הנמטעה הרי לא מפקי ממעשר כלל דהא בשנה הרביעית פטור ממעשר אלא צריך
לפדות להתיר הפירות כאכילה ואם קונסין אותו שלא לחשוב שנה השביעית משנות
ערלה הרי השנה הרביעית לשנה השלישית תחשב ואמרינן הפירות לאכלם כלל ומחו
מפקיע אלא ודאי כוותו על השנה החמישית משנה הנמטעה ומעלה דאו מצד הדין כבר
השנה הרביעית שחייבין לפדות ולחלל הפירות עברה והשתא נכנס כבר השנה החמישית
שמצד הדין חייבין בהפרשת התומע ואם יאכל אפי' ע"י תילול הדי אוכל מכל גמור

שחייבין מצד הדין בהפרשת תרומות ומעשרות ויאכל טבל גסור כלי הפרשה ויעבור בקום וקשה והכתב הוא בענין דין מכת הפקר ב"ד הוא כדי שלא יבואו לידו החרת נמיעא בשביעיות גזרו להתנג שנות ערלה ארבעה שנים עם השנה השביעית ושנה החמישית יחשב לשנה הרביעית ואעפ"י דמצד הדין חייבין הפירות בחומ"ט אבל כיון דהיוב הו"מ"ט קשור לקנין נכסים וכיון שיש כח ביד ב"ד להפקיד רכושו וכיון שהרכוב הפקר ממילא פטור מהרומות ומעשרות וגירסת הנריא זצ"ל בתוספתא הנ"ל: אי"ן שנמטעו בערב ר"ה של רביעיות אין מעיש שלו מתבער אלא בשביעית ופי' המפרש: ר"ל אבל לא כרביעית אף שהיא גמי שנת הביעור שלא יגיעו לעונת המעשרות אף כפסח של רביעית ופטורין מן הביעור כדתנן במתניתין ח' פ"ה והיינו לר"ע שם אבל לא למשנה ראשונה שם עכ"ל, פי' זה איננו מבין אם נמטע ערב רביעית הרי בשנה הרביעית א"א כמציאות דין ביעור בלאו טעמו שלא הגיע לעונת המעשרות הא גרוע יותר מזה איכא דהפירות אמורין מחמת ערלה ולענין לפרש כוונת הנריא זצ"ל דלא ניהא ל"י הגרסא שלפנינו דנמטע ערב שביעית ממי"א א"א אם נמטע בזמן שאסור לנטוע משום שביעית הרי דינו לעקר ואם נמטע קודם ר"ה מ"ד יום הרי בשנה הרביעית אחרי השמיטה כבר עבר על הנמיעה חמש שנה ושנה הרביעית הוא השישית לנמיעה ולכת לא מתבער בשנה הרביעית ומעשר עני משנה החמישי דגם נמטע רבעי מתבערים בשנת הביעור ובתורים כדאיכא במתניתין דמעיש פ"ה מ"י: כיצד ה"י הוידוי בערתי הקדש מן הבית זה מעיש ונמטע רבעי ע"ש לכן גרס אי"ן שנמטעו בערב ר"ה (דהיינו קודם מ"ד יום) של רביעית אין מעיש שלו מתבער אלא בשביעית פי' מ"ד יום קודם ר"ה של שנה הרביעית כיון שהגיע ר"ה עלתה לו שנה ומונה עוד שתי שנים הרי השנה השישית כבר עבר שנות הערלה מקודם והשנה השישית הוא רבעי וכשהגיע השנה השביעית שנת הביעור סבכרים הנ"ד ובתורים ומה שאמר הנריא: אין מעיש שלו כו ולא אמר אין נ"ד דנ"ד ג"כ קודם בשם מעיש משום דשניהם אקרו דכתב קדש הלולים וכמו דאשכחן כהניג כפיה דמעיש מ"י: ומעשר שני והכבירים כו' והשמיט נמטע רבעי וכאמת גם נ"ד כדיון מעיש דמתבערים בכל מקום אלא דבכלל מע"ש הוא ע"ין כמשנה ראשונה שם וקס"ל דאעפ"י ר"ת ל"י רק הנ"ד לא צריך לחכות עד שנת הרביעית הכא כדי שיהי' לו הכל תומע ומע"ש עם הנ"ד אלא מבקר בזמן הביעור ויכול להתודות בשביעית ודאיח' לחזון יחזקאל שהוא מבאר דברי התוספתא הנ"ל לפי הגרסא שלפנינו: אי"ן שנמטעו בערב ר"ה של שביעית אין מעיש מתבער אלא בשביעית וז"ל: בערב ר"ה של שביעית הוא כיום האחרון של השנה הששית שפירותיו ערלה עד השנה השלישית של השמיטה שלאחריה ומרי"ה השלישית עד סופה פירותיו נמטע רבעי: אין מעיש שלו מתבער. לכך נקט מעיש שהעיקר הוידוי והביעור במע"ש הוא עכ"ל, פי' כזה לא מתקו כלום דהא סוף סוף תקשה אם נמטע ביום האחרון של השנה הששית איך אפשר להתקיים ולעמוד עד השנה השביעית הכא הא דינו שיעקר כדאיכא כפ"ב דשביעית אין נומטעין כו' ערב שביעית פחות משלשים יום ואם נמטע כו' יעקר ע"ש, ואפי' במת פסק הרמב"ם בפ"ג משמיטה דמחייבין את הירושל לעקור ע"ש, משום דאסור לקיימו מפני החשד כדאיכא בירושלמי דפ"ב משביעית ע"ש. ומטעם זה שייך אפי' בשוגג לחייב שיעקר ואם נאמר דהנ"ל ל:נין הפירות כדבעבר אם לא עקר אי"כ תקשה מתוספתא זו לר' אילא בירושלמי דאוסר את הפירות ע"ש. והא מהתוספתא הנ"ל מוכח דהפירות מותרים ואיכא למומר דכתרא יתורם השני' דר' אילא מ"ל דהתוספתא מ"ל כו' יהודה דאפי' בנומטע בשביעית עצמו כשוגג לא יעקר ותו"ם שביעית לא גרע משביעית עצמו ור' אילא מ"ל כר"ם דאפי' בשוגג יעקר והיה בערב שביעית ואפי' בשוגג וגם הפירות אמורין:

מקורות הברכה השקפה לברכה לו

הלכה ד'

מקור ששי

ו' אין מתודין אלא ביום וכל היום כשר לוידוי המעשר. ודוקא לאחר הנץ אם נחפו לצאת בדרך השכם יתודה גם קודם שתנץ החמה אבל לא קודם עלות השחר אם התודה בלילה אינו יוצא וחייב לחזור ולהתודות ביום ואם התודה בין השמשות בזמן הזה אינו חוזר ומתודה ביום:

ו' ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות י"א שאין וידוי מעשר נוהג אלא בפני הבית והעיקר כדעת רבינו וגם בזמן הזה חייבין במצות וידוי במקרה שהוא פטור ממצות הוידוי מעשר אסור להתודות

ו) אין מתודין כו' מדין תורה כשר כל היום והמעס הוא כמו דאמרינן במגילה (כ'). דכתיב ואמרת לפניי היא בערתי הקדש מן הבית ומסמך ל"י היום הזה היא מצוך עכ"ל, ואמרינן התם: זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ע"ש ולכתחלה פתחילי חוסן לקיים המצוה מן המוכרח משתנץ החמה ובריעבר גם קודם הנץ משעלה עמוד השחר יוצא כמו מצות תקיעת שופר עיין בשע"א או"ח סי' תקפ"א ונמ"ל לולב בשע"א או"ח סי' תרנ"ב ובקריאת מגילה סי' תרפ"ו ועיין בסתניתין דמגילה (כ'): עד שתנץ החמה וכו' כו' ועיין במג"א סי' תר"ב סק"ב

והכ"י באו"ח סי' תקפ"א שהביא שם מתניתין דמגילה (שם) וכתב וז"ל ומהתם שמעינן דכל דבר שמצותו ביום צריך לכתחלה לעשותו משתנץ החמה ואם עשה משעלה ע"ה כשר א"כ גם מצות וידוי ל"ש אבל בלילה אם התודה גם בריעבר לא יצא ידי חובתו ונ"מ כ"ו לדינא בזמן הזה דהא דתקנו חכמים להתודות דוקא במנחה של יו"ט אחרון של פסח ולא כל היום היינו משום כדאיתא בירושלמי: עד כאן מצוה הוא לולב. וכמה שהכאנו דברי הירושלמי לעיל במקור ג' ובזמן הזה דלויכא מעבא דהירושלמי אוקמינן אדינא כמו שכתבנו לעיל א"כ מצוה מן המוכרח להתודות ביו"ט ראשון של פסח משתנץ החמה ובלילה גם בהו בריעבר לא וכדכתב הר"ן בספ"ב דמגילה: וכל הנך דמתניתין דוקא נינהו אינהו דקתני ביום ביום ולא בלילה והני דקתני בלילה בלילה ולא ביום ע"ש. וכדאיתא בגמ' דמנחות (ע"א). והא תנן כו' זה הכלל דבר שמצותו כל היום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה קתני לילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום נמי לא ע"ש. ותא דאמרינן לענין תפלה ברכות (כו.) טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים במנחה מתפלל בערבית שתיים ע"ש היינו משום דאפי' ל"מ"ד תפלה דאורייתא זמנם לאו דאורייתא ומה"ת אין זמן קבוע כדכתב הרמב"ם בפ"א מה' תפלה והזמן רבנן תקנו (עיין כש"א סי' י"ד וט"ו) הם אמרו והם אמרו והילקו בין מויד לשונג משא"כ בוידוי דמה"ת הוא ביום דוקא ביום ולא בלילה אפי' בריעבר לא יצא ואין לו תקנה אם עבר יו"ט אחרון של פסח ולא התודה חז"ל מעוות שאין יכול לתקן ויפה כתבו החו"מ (שם) דיה איבעיא להו: לא בעי אם טעה ולא התפלל תפלת מוסף דהא ודאי אינו מתפלל בערבית דהוא יקרא את הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף וגם לא תקנו שבע ברכות של מוסף אלא משום ונשלמה פרים שפתינו וכו' ודאי עבר זמנו במל קרבנו אבל שאר תפילות דרחמי

ניתנה ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ואין כאן עבר וזמן בתפלה אחרת עכ"ל. ובטעות
 ק"ש יש מחלוקת הפוסקים אם יש לה תשלומין עיין בב"י אי"ח סי"ס ג"ח ובש"ע שם איכא
 ל'מיטר דפליגי אם ק"ש דאורייתא או דרבנן וכתפלה דמי ואפי"ה אם ניטא דאורייתא זמנה
 דאו דאורייתא עיין בש"א סי' א' ב' עור איכא ל'מיטר דתפלה שאני דגם התשלומין בשעת
 זמן תפלה הוא עיין ברמב"ם פ"ג בה' תפלה ובראב"ד שם והמשנה למלך שם ובש"ע
 אומ"ת סי' ק"ח סעיף ג' וכן תשלומין של הק"ש בזמן ק"ש רשניהם תפלה וק"ש בהר"ד תניא
 דמאן דסי' דק"ש יש לה תשלומין מוכיח מהברייתא דריש פ' תפלה השחר: סעות לא
 יוכל לתקן כו' זה שבטל ק"ש של ערבית וק"ש של שחרית או תפלה של ערבית
 או תפלה של שחרית ע"ש. וכיון דתשלומין דתפלה דוקא בשעת תפלה היה תשלומין דק"ש
 בשעת ק"ש משא"כ בטעות וירוי עבר זמנה כמ"ל לגמרי ודמי לתפלה מוסף כמו שכתבו
 החוס' ועיין בהנהגות מייסדיו וירוי עבר זמנה כמ"ל לגמרי ודמי לתפלה מוסף כמו שכתבו
 דמי לטפירת העומר שכתבו החוס' במגילה (כ"ג) ד"ה כל תפלה: אומר ר"ת שאם שבת
 בדרך בלי"ה לא יברך ביום כו' משום דשנה עליו הכתוב לעכב רכתיב תמימות ע"ש.
 משמע הא אי לא שנה הכתוב לעכב ה"י מברכין אפי' ביום איכא ל'מיטר דעיקר שנה עליו
 הכתוב בעינין דלא מהני תשלומין בלי"ה שני' דאו זמן ספירה דדמי לתפלה דבשעת
 תפלה מהני תשלומין. אולם א"א לומר הכי דאפי' בתפלה ליכא תשלומין אלא בתפלה
 הסמוכה בלבד למשל שאם טעה ולא התפלל שחרית ולא מנחה מתפלל ערבית שתיים
 אחרונה לתשלומי מנחה אבל שחרית אין לה תשלומין וכן בשאר תפלות עיין בש"ע א"ח
 ג"ח סעיף ד' איכא אם שכת ספירה בלי"ה אפשר בתשלומין לסחר ביום ולא בלי"ה שאחריו
 וביום לאו זמן: בספירה הוא ועוד בספירה לא שייך תשלומין דהא צריך לומר היום יום
 פלוני ומספר היום שהוא סופר היום הוא מספר אחר ואם הוא יגיד היום פלוני במספר
 של אחרת מספר יום שכתב הלא הוא משקר לפני ה' הילכך אין במציאות כלל לספירה
 תשלומין ול"ל שנה הכתוב לעכב. ואפשר לומר דהיינו טעמא דבעינין שנה עליו
 הכתוב לעכב דכתב המרדכי בספ"ב דמגילה וז"ל: נראה לרבו"ה דהני מילי כהנהו דכתיב
 בהו ביום בהריא אבל ציצית לא כתיב ב"י יום בהריא וראיתם אותו בראיית תליא מילתא
 ומעמוד השחר שרי לכתלה ע"ש איכא בספירה אי לא שנה הכתוב ולא הוי כתיב תמימות
 הויא רמזות לספור לכתלה בלי"ה משום שהיא תחילת היום ומאחר דלא כתיב לילה
 מפורש ברע"ב אם טעה ולא ספר בלי"ה גם ביום כשר הילכך בעינין דלכתוב תמימות
 לומר דוקא בלי"ה וביום פסול אפי' ברע"ב ועוד החוס' כתבו ל'מי' דקצירת העומר ביום
 כשר הילכך הויא דגם ספירה כשר בעינין שנה הכתוב לעכב משא"כ וירוי דילפנין דביום
 משום דדרשינן סמוכים כמו שכתוב בוירוי ביום דמי הילכך דוקא ביום ולא בלי"ה אפי'
 ברע"ב לא יצא ואם ה"י נחוי לצאת לדרך השכם קודם הג' החמה סחוי' הוא להתודות
 גם קודם ובלבד שכבר עלה השחר כדכתבנו לעיל אבל בלי"ה גם ברע"ב לא יצא דהא
 במשנה תורה לכ"ע דרשינן סמוכים כדאמרין ביבמות (ד.) וכמו דאמרין תם: ובמשנה
 תורה מאי טעמא דריש אביא משום דמוכח ואביא משום דמופני ע"ש. גם הכא סוכה הוא
 דהא על עצם הפסוק יש לשאול וכי באותו היום צוה ה' את החקים והמשפטים לעשות
 וכי באותו היום ניתנה תורה לישראל והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה אלא וראי ללמדך
 לדרוש סמוכים על מצות וירוי שזמנה ביום והא דבעינין גם התנאי שיחי' במשנה תורה
 אם סמוכים ומוכח בעינין לפרוש גם ככל התורה כבר כתב ע"ז הרמב"א ליבמות (שם):
 דככל התורה לית ל"י מוכח לא מוקדם ומאוחר וכלה כהרא פרשה ובמשנה תורה משמע

ל' שכתוב על הסדר ויש שם לרון דין סיכה ע"ש ואעפ"י דרש"י פ' תבוא דריש הפסוק: חיום הזה לדרשה אחרתא לענין דבכל יום יהיו בעיניך חרשים כאלו בו ביום נצטוו עליהם ע"ש. הא ר' יהודה בעצמו דריש דרשה זו מפסוק אחר כראיתא בכרכות (סג:) פתח ר"י בכבוד תורה ודרש (דברים כז) הסכת ושבע ישראל היום הזה נהיית לעם וכי אותו היום ניתנה תורה לישראל והלא אותו יום סוף ארבעים שנה הי' אלא לעמך שהביכה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שניתנה מהר סיני ע"ש. מטילא נשאר הפסוק היום הזה לדרוש סמוכים וחנין מפסוק הסכת ושבע יש הרבה פסוקים שדורשים דרשה הנ"ל עיין רש"י פ' ויתרו י"ט פ"א ואם התורה בין השמשות דהו"ל ספק לילה איננו יוצא לצורך למחר כיום לחזור ולהתורות אם עוד לא עבר זמן הרגל וליכא למיחש משום דאומר השקיפה ולשון השקיפה היא לרעה ורק הסצוה מהפכו ומספק שמה פטור כבר אינו ראוי להפך לטובה ואומר ראיתי כקונטרס דבר אליהו מהגאון האדרי"ת זצ"ל באות ה' שנשאל לענין ספק וידוי אם אינו אסור להתורות משום התפלה דאומר השקיפה והשיב לו שיכול להתורות לכתחלה בכל לשון ושלא לומר השקיפה שהוא לשון רע ויאמר לשון טוב ועיין מ"ש לקמן בשם נתיבות עולם ע"ש. איכ"ג בנירן שהתורה בין השמשות צריך להתורות כיום משום ספק ולא יאמר לשון השקיפה וכאמח נלע"ד רגם כלשון השקיפה מותר לומר ולשון השקפה עצמו אינה לשון קללה ומח שאמר בירושלמי שכל השקפה שכתורה ארורה אין הפ"י שלשון השקפה עצמו הוא קללה אלא דכתיבא במקום שהכתוב מודיע ענין שהוא לרעה לאיזה עיר לאיזה אומה כמו: וישקף על פני סרום ועמרה וגו' וירא והנה עלה קיטור הארץ וגו' וכתוב וישקף אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן וגו' וכיון שהוא מתפלל לברכה ולא לקללה מאי איכפת לן אם אומר כלשון השקיפה הירושלמי אומר רק בדרך רמז שהתורה מרמז שכחות המצוה הקב"ה מהפך כגוירה רעה לטוב ולא דמי להא דירושלמי ריש תענית: לא דמי ההוא דרמיק"ל הוא דלא מצלי ולא מיקל רהם לענין אם מתפלל בימות החמה ומוכיר של גשם שלא בזמנו והוא סימן קללה לפיכך מחזירין אותו משאיכ"ג כאן שאומרים לשון השקיפה בתפלת הברכה והצלתה אין בה שום מיחש ואומרים מספק אפ"י לכתחלה הי"כך אם התורה בין השמשות חוזר למחר כיום להתורות אולם יש להעיר איך יוצאין בוידוי שהתורה אחר עלות השחר קודם שתנין החמה הא כתב רש"י בסגולה (כ.) ד"ה ער הנץ החמה: שיצא מספק לילה עכ"ל משמע דמעלות השחר עד שתנין החמה יש ספק לילה ובספק לילה לא יוצאין ידי מצות וידוי אך כשתעיינן ברש"י ברי"ה וכו'ן שעשו בו כתב וז"ל. דמעלות השחר ימא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאות בו צריכין להסתין ער הנץ החמה עכ"ל הרי מה שחמר ברי"ה ער הנץ בו מבאר הדי"ה השני זאת אומרת מ"ש ברי"ה הקודם שיצא מספק לילה מבאר כאן דלאו ספק לילה משם אלא רק לפי שאין הכל בקיאות בו לא יודעים כי כבר ימא הוא אבל כמציאות ימא הוא ומצות הנהגת ביום מחזיר מעלות השחר לכן מסיים שפיר התנא: וכו'ן (כל אלו שאמרו שם ער שתנין החמה) שעשו משעלה עמוד השחר כשר ע"ש. וכמו רילפינן בסגולה (שס) מהא דכתיב ואנחנו עושים כמלאכה וחצים מחזיקים כרמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואמר והיו לנו הלילה משמר מאי ואומר וכ"ת משעלה עמוד השחר לאו ימא ומכי ערבא משמא ליליא ואינהו מקדמי ומחשכי ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה עכ"ל. והא דלא ילפינן דבין השמשות ימא מהא דכתיב ער צאת הכוכבים כמו רילפינן מהא דכתיב מעלות השחר גו' דמעלות השחר ימא הוא כבר הרגישו כזה התום בריש פסחים ובסגולה (שס) ד"ה והא ע"ש. ובפסחים (כ.) אמרינן בפשימות ותא קימ"ל עד צאת הכוכבים ימא הוא וכתבו תתום

התום: אומר ר"י דפשימא ל"י לגמר' דעד צאת הכוכבים יממא משום דמסקינן בספ"ב דמגילה (דף כ"ו.) דמעלות השחר יום הוא דכתיב ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה ומהתם נמי מוכח דעד צאת הכוכבים יום הוא ע"ש. וכתב מהרש"א שם על דברי התום הנ"ל: ומיהו ק"ק בסוגיא דהתם לפי"ז דקאמר וכו'ן שעשו משעלה עמוד השחר מה"ם כו' אלא מפתח כו' הא ק"ל דעד צאת הכוכבים כו' אלא אמר ר' זירא מהכא ואנחנו עושים במלאכה מעלות וגו' וא"כ ע"כ צאת דפריך והא ק"ל דעד צאת כו' לאו אהאי קרא סמ"ך דא"כ הוה ידע נמי מהאי קרא דמעלות השחר יום הוא וכדמסיק ע"ש ולעני"ד נראה דלדיק היות דבמגילה (שם) אמרה הגמ' רק השלילה דקמ"ל דעד צאת הכוכבים לאו לילה הוא ולא אמרה בחיוב דעד צאת הכוכבים יממא הוא היינו משום דסמ"ך אסוגי' דריש ברכות לענין אכילת תרומה דכתיב ובא השמש ומהר מאי ומהר מהר יומא כראמרי אינשי איקרב שמשא וארכא יומא דהיינו צאת הכוכבים ע"ש הרי בתרומה כתיב בחורה בהריא דעד צאת הכוכבים לאו לילה הוא וכדכתב הרמב"ם בפ"ו דתרומות ה"ב ע"ש ומתרוסה ילפינן לשאר מצות כמו דיליף מתרומה לצמן ק"ש של ערבית כראמרינן בריש ברכות מאימתי קורין את שמעבערבין משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרוסתן ע"ש. וכן משמע ממה דק"ל דצאת הכוכבים נקרא בדאיכא ג' ככבים בינונים דלא ילפינן הא דק"ל דעד צאת הכוכבים לאו לילה מקרא ואנחנו עושים דהתם כתיב עד צאת הככבים וסתם ככבים הוי שתים וכדחזיח הפני' לשבת בפ"ב בסוגי' דבין השמשות ע"ש. ועיין בירושלמי ברכות פ"א ה"א ואחרי שפסקי הגמ' במגילה דילפינן דמשעלה עמוד השחר יממא הוא מקרא דואנחנו עושים גו' ומאומר יהיו לנו הלילה גו' ממלא ילפינן ג"כ דעד שעלה עמוד השחר יממא הוא כדכתיב והיו לנו הלילה ששחר והיום מלאכה כתיב מעלות השחר עד צאת הכוכבים ע"ז סמ"ך הגמ' דריש פסחים לימר בחיוב והא ק"ל דעד צאת הכוכבים יממא הוא ולמסוד ע"ז בעניני מצות א"א כסו שכתבו התום דאין אנו בקיאים בצאת הכוכבים והילכך פליגי ר' יוסי ור' יהודה בבין השמשות ואיכא למימר דבה"ז אם התורה בתוך הרגל ביה"ש אינו חוזר כיום דאינו אלא דרבנן והו"ל ספק דרבנן להקל ולדעת הפוסקים דבאיסור דרבנן שהוא עיקר בדאורייתא ספק דרבנן להחמיר גם כאן הכי הוא :

מקור שביעי

ז) **ובין** כפני הבית כו' כן הוא דעת הרמב"ם והסמ"ג. והראב"ד משיג על הרמב"ם וכתב: איא זה שיבוש שהוידוי אינו אלא לפני י"י ואין לפני י"י אלא בבית עכ"ל. ומשמע דכן דעת התום סוטה (לג.) ד"ה ברכת המזון ע"ש. והחינוך חולק על שניהם שכתב במצות תרי"ו: ומצותו בבית המקדש שנאמר לפני ד' אלקיך אבל אם התורה בכ"ם יצא כו' ונהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים ועובר ע"ז ולא התורה וידוי זה של מעשרות בזמנו בזמן הבית בטל עשה זה עכ"ל הרי שלש מחלוקת בדבר. א) דעת הרמב"ם בין בזמן שבית המקדש קיים ובין שאינו קיים חייבין להתודות והזמן שבית המקדש קיים גם הרמב"ם מורה במצוה הוא להתודות לפני ד' רהיינו בבית המקדש אך לא לעיכובא אלא למצוה כמ"ש בה"א: מצות להתודות לפני ד' כו' ובה"ז: ומצותו במקדש שנאמר לפני ד' כו' ב) דעת הראב"ד דהתרי' לעיכובא דוקא בזמן שהמקדש קיים ובכית המקדש דוקא ג). דעת החינוך בזמן שהמקדש קיים לעיכובא ובכית המקדש למצוה. אולם כולם ס"ל דלפני ד' חיינו במקדש כמו שמצינו במצות לולב בפ"ז מה' לולב הי"ג וז"ל: ובמקדש לבדו נומלין

בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמתם לפני ד' אלקיכם ע"ש. בכלל כ"ט דכתיב לפני ד' סבארים לפי הסברה המקום היותר חביב לפני ד'. אמנם בכל לפני ד' הנאמר בתורה אין מקומו שזה כי גם בכיהמ"ק יש מקומות שונות כי יש מקום היותר מקודש שהוא קדשי הקדשים ויש מקום התיכף ויש בהיכל מקומות שונות יש צד צפון ויש צד מערב המזבח ויש שער המזרחי של העזרה שהוא שער נקנור ומן הסברה נדרש ככ"ט לפי ענינו וכן מצינו במעשר שני דכתיב ואכלתם שם לפני ד' ואכלים בכל העיר ירושלים וירושלים ג"כ נקרא לפני ד' וירושלים מקודש יותר מארץ ישראל כדאיחא בפ"ק דכלים עשר קדושות כו' ירושלים מקודש ממנו הר הבית מקודש ממנו וכו' ק"ק מקודש מכולם ע"ש אי"כ כל מקום דנתקדשה בקדושה יחידה לפני ד' קרוי ועיין בתורה אוד בפ' צו אות א' משי"כ בזה ע"ש, ובירודי נמי מעניני דירודי, מוכח דלפני ד' במקדש הוא דהא כתב בפ' הירודי השקיפה מסעון קדשך פי' שהוא עומד בחצרות בית ד' מבקש שיחברך מן השמים מפני שהמקדש היא המקום שדרך שם תעלה תפלתו השמימה ומשם ידבק ד' שפעת ברכתו לפי"ז מבואר מעניני הפרשה דאמירה לפני ד' א' היינו בבית המקדש: שמעתי בקול ד' אלקי שהביא לבית הכחירה הילכך שפיר אמרינן דהסוכן לפני ד' א' היינו במקדש והא דס"ג הרמב"ם לענין ירודי דבמקדש בעינן למצוה ולא לעכב ס"ל הרמב"ם דמצות ירודי במצות ביעור תליא דכתיב בתורה כי תכלה לעשר את כל מעשר וגו' ואמרת לפני ד' אלקיך ביערתי הקודש וגו' ובביעור לא כתיב לפני ד' א' ובכ"ה מצינו דאעפ"י דכתיב לפני ד' אלקיך לא מעכב בדיעבד כמו דאיחא במכות (י"ט): יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה בירושלים ויאכלו כו' ת"ל ואכלת שם לפני ד' מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו אלא לפני הבית אף מעשר אינו אלא לפני הבית. וכן כתב הרמב"ם בפ"ב דמע"ש ח"א ואם איתא דכל היכא דכתיב לפני ד' דעיכו"ב הוא ד"ל דמילף מבכור תיפוק לי דבמע"ש כתיב לפני ד' וכן ס"ל הכ"מ והר"ב"ז מעטא דרבינו הרמב"ם משום דירודי לביעור דמיא וכן משמע מהרמב"ם עצמו שכתב: וכן בפני הבית וכן שלא בפני הבית חייב לבקר ולהתודות ע"ש. מתחיל בירודי וסמיים בביעור וירודי ובביעור קודם דמשמע דקודם הוא הביעור והיינו משום דלפני ד' ירודי מביעור דאפי' שלא בפני הבית נוהג ירודי אך בזה פליגי הכ"מ והר"ב"ז דהכ"מ ס"ל אליבא דהרמב"ם דלפני ד' אינו מוכרח לומר שהוא דוקא בבית המקדש אלא בכל מקום הוי לפני ד' היכא דליכא מקדשאו אפי' בזמן דאיכא מקדש בדיעבד הירודי כשר בכל מקום והיינו משום דבכור הקב"ה מלא כל העולם כולו הלכך בכל מקום הוי לפני ד' והר"ב"ז ס"ל כמו שכתבנו אנתו דלפני ד' היינו במקדש אך לא לעכובא בעינן לפני ד' אלא התורה אמרה לפני ד' רק למצות מן המוכרח אבל החיוב חל אפי' בלא לפני ד' רתיינו אפי' בבבולין ובכל מקום שהוא ואפי' לאחד החורבן ולפי מה שבארנו לעיל במקור א' לבאר דברי הספרי על הפסוק ואמרת לפני ד' אלקיך זה ירודי מעשר, דיליף ממה דכתיב לפני ד' גו' דמצוה להתודות בלבו שלא יודע רק ד' ורק לפני גלוי מה שמתורה בלבו בלא"ה ליכא למילף מואמרת לפני ד' גו' לענין אמירה במקדש דוקא אלא העיקר לענין להתודות שנתן מעשרותיו כמיש דשי בחומש על הפסוק הני"ל והא דתולה הרמב"ם דין ירודי כרין ביעור משום דס"ל דביעור וירודי מצוה אחת נינהו וכוח פליגי הרמב"ם והראב"ד הרמב"ם ס"ל דהרא"ב נינהו וכיון דמצינו במצות ביעור דנוהג אפי' בזמן הזה דליכא מקדש כדאיחא בפ"ה דמע"ש משנה ז' וז"ל מי שהיו לו פירות בזמן הזה והגיעה שעת הביעור ע"ש וכן במשנה ח' ט' ע"ש ומגו דביעור נוהג אפי' בזמן דליכא מקדש גם ירודי נוהג אפי' שלא בפני הבית והראב"ד ס"ל דהוי"ל שתי מצות ולא תלויים זכ"ו מצות ביעור נוהג אפי' שלא בפני הבית ומצות

מב מקורות מקור שביעי הברכה

וידוי כיון דכתיב לפני ד' דוקא בזמן הכית וספיי הרמב"ן על התורה משמע נמי דסיל דהו"ל מצוה בפעי שכתב על הפסיק דהנחת בשערך דהוא מצות עשה על חכיעור עיש. אך הוא זיל לא זכר במצותיו שהוסיף על הרמב"ם בספר המצות להרמב"ם מצות עשה קליא מונה אותם לחדא מצוה עיש. ווידוי הוי גמר המצוה של הביעור. ולדעת החינוך דבזמן הכית מתודים בין בכית המקדש ובין חוץ למקדש ולאחר התורבן אינם מתודים כלל וכתב הנתיבות עולם עלהמסיק להקשות על החינוך ממינ אמ לפני ד' דוקא אמאי אם התורה בכים יוצא ואם לפני ד' לאו דוקא למה לא נתחייב גם לאחר התורבן ותידן דסיל דזמן שכות המקדש קיים יוצא אפי' שמתורה חוץ לבית המקדש משום דקיל דכל הראוי לביצה אין ביצה מעכבת בו משאיכ לאחר שחרב הבית המקדש שאין ראוי לביצה ביצה מעכבת הילכך ליכא וידוי כלל לאחר התורבן וכתב האחרית השנים לרבדי הנתיבות הרמב"ם והראב"ד דפליגי אם קדושת המקדש בטלה בזמן הזה או לא בטלה אזלי לשיטתיהו דהרמב"ם סיל קדושת המקדש לא בטלה הילכך סיל דגם בזמן הזה חייבין בוידוי דהא ראוי לביצה דהא קדושת המקדש לא בטלה והראב"ד רסין דבטלה הילכך שפיר פסק דלאחר התרבן ליכא מצות הוידוי עיש אך לפי תקשה למה מוכר הראב"ד דבזמן המקדש בעינן שיתורה דוקא במקדש הא בזמן המקדש הו"ל ראוי לביצה ואפי' שלא במקדש נמי ליתכשר ועוד איך יתכן לומר דהרמב"ם גם בזמן הזה הו"ל ראוי לביצה הא אגן טמאי מתים אגן ואכורים להכנס על מקום המקדש ואין לנו עכשו אפר פרה לטהר איכ מעלתה גרועותא היא דמתמת שקדושתה לא בטלה אטורים טמאי מתים להכנס ולא הוי ראוי לביצה בזמן הזה ואין לומר דלא דמי להא דאין ראוי לביצה דאבד ד' זורא היינו גם ככת אי"א כמו במנחות אם מתנדב מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד כיון דששים נבליין ביהר יפה בלוג שכן אפי' לא כלל כשר אבל אם אמר הרי עלי ששים ואחד אין מביאין בכלי אחד דכיון דאיא להיכלל ביצה מעכבת בו. והרי שם האי"א ככת הוא משאיכ הכניסה למקום מקדש ככת ראוי להכנס ורק בפועל אי"א מתמת איסור טומאה במקדש הוא מנלך דגם ככה"ג אינו ראוי לביצה הוא לעכב איכא להוכיח דגם ככה"ג אינו ראוי לביצה הוא מהא דאיתא ב"ב (פא:) דר"ם בליין אחד ולדבנן בשני איגנות דספוקי מספקא ל"י מביא ואינו קורא פריך התם: ודילמא ככורים ניגהו ובעו קרייה ומשני קרייה לא מעכבת והדר פריך: והאמר ר' זורא כל הראוי לביצה כו' שאינו ראוי לביצה ביצה מעכבת עיש. ושם הא דאין יכול לקרוא לאו משום דאי"א ככת אל"א דק בפועל וגם לאו דמראווייתא הוא דמטמא דאין יכול לקרוא היינו משום דמחוי כשיקרא או כשיקרא אתי דאפסוקינתו מתרומה ומעשר עיש והאיסור מדרבנן הוא כמקדשין בקדשי מזבח דאין לביצה וכן מבואר מהגמר' דחולין (פג:): דמצות כמיו דהם כמקדשין בקדשי מזבח דלא אפשר שיתן עפר למעלה ולמטה והתם לא אפשר דאי לבטליה קמוסיף אבנין ואם לא לבטליה קא הוי הציצה ואמרינן התם דככה"ג הו"ל אינו ראוי לביצה ומעכבת עיש. והא התם ג"כ האינו ראוי לביצה אינו ככת אל"א דק בפועל מתמת איסור הציצה או משום מוסיף אבנין ועיין בתום' שם ד"ה אין וכן מבואר דעת הרמב"ן, והובא דבריו כדאי"ש פ"ד דתענית סי' ס' עיש ועיין כש"א סי' ו' ובט"ז או"ח סי' ל"ב ס"ק י"ה מ"ש בשם הכ"ה. ועיין במשנה לסלך פי"ג מה' ככורים ה"ד ולפי מ"ש דדעת הראב"ד דביעור ווידוי שתי מצות והילכך אעפי' דסיל דמצות וידוי ליכא בזמן שאין ביהמ"ק קיים מצות ביעור איכא כדאיתא במשנה ז' כפ"ה מסעי' וסחא דעוקרא דר"ג במעי' שם מ"ט דדעת ד"ה בתום' קידושין (כ"ז): וכזה נבין הא דאיתא בכ"ב (ס':): פירות לא נאכל שכבר בטלו ככורים אפשר

בפירות אחרים ע"ש הא גם בפירות אחרים יש טענה בשלמא מצד תרומות ומעשרות אין טענה אפי' לדעת הרמב"ם דמי' דפירות אילנות דאורייתא הא עכ"פ חיוב מדרבנן נשאר גם אחר החורבן ואפי' בזמן בית שני ג"כ לדעת הרמב"ם אינו אלא דרבנן אך לדעת הראב"ד דמי' בזמן שאין ביהמ"ק קיים בטל מצות יודיו מעשר לגמרי למה לא אמר לגזור גם על שאר פירות וגם על ירקות משום ביטול מצות יודיו וזוהו איכא להביא ראי' להרמב"ם דגם לאחר שחבר הכיהמ"ק מצות יודיו מעשר לא בטל אולם אם ניכא דמצות ביעור ומצות יודיו המעשר שתי מצות ניהו אתי שפיר דהא מצות ביעור לא בטל גם אחר החורבן ומצות יודיו לחוד אעפ"י דבטל לדעת הראב"ד משום זה ליכא למגזור על הפירות משום דמצות יודיו מעשר מצוה בפני' על האדם להתודות ולא חל על הפירות כי הפירות אינם אלא טיבה למצות יודיו והיינו הביעור והיא שחיא והטיבה עורנה קיימת בתקפה אפי' נבטלה ואיכא למימר דעת הראב"ד דלפני ד' דוקא וסי' כההניך דבזמן דאיכא בית המקדש מתודים בכל מקום ובזמן דליכא בית המקדש אין מתודים כל עיקר דבזמן דאיכא מקדש קרינ' לפני ד' בכל מקום ובזמן דליכא מקדש בטל לפני ד' בכל מקום דבזמן דאיכא בית המקדש בעולם השכינה והקדושה שורה בעולם והבית המקדש הוא המרכז של השכינה והקדושה ומשם יוצא אור בכל העולם וכבודו מלא עולם כולו בקדושתו ושכינתו וכשחבר הבית המקדש פנה זיו הקדושה ואור השכינה מהמרכז' בטל הקדושה בכל העולם ואפי' במקום בית המקדש והליכך סי' הראב"ד כריש פרק בהכ"ח דקדושת המקדש בטלה כיון שחבר הבית ונחרכ הפרכו התנהג העיקרית של הקדושה בטלה הקדושה בכל העולם הליכך קודם החורבן בכל מקום נקרא לפני ד' כי מהתנהג של הקדושה האירי הקדושה בכל העולם וכשנחרכ מקום המרכז או ככה אור הקדושה בכל מקום ואין קורין בשום מקום בעולם השפל ואמרתם לפני ד' גו' ומיש הראב"ד שהיודיו אינו אלא לפני ד' ואין לפני ד' אלא בבית הי"פ אין קורין בשום מקום לפני ד' אלא בזמן שבית המקדש קיים ובזמן שבית המקדש קיים לאו דוקא בפנים בית המקדש נקרא לפני ד' אלא בכל מקום עומדין לפני ד' שהשכינה שורה בכל מקום אשר מזכירים שמו של הקב"ה כדכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וכדכתיב והרמב"ם אויז' לטעמיה דהא סוכר דקדושת המקדש לא בטלה גם בזמן חוה ומכוה"ל מערבי מעולם לא זוה שכינה ומשם עולה ומשפיע שפע קדושה בכל העולם מרכז ביעור אנפין נשאר במקומה ומעציל קדושה בכל מקום שמוזכרים שם ד' שם קדושה שורה ולפני ד' קרינ' ומיש הרמב"ם בפ"י מה' לולב הי"ג: ובמקדש לכו נומלין אותו בכל יום יום משבעת החג שנאמר ושמתח לפני ד' אלעך כו' משהרב בית המקדש התקינו שיהי' לולב נומלין בכל מקום כל שבעת ימי החג וכו' למקדש ע"ש הרי לכ"ע אין מצות לולב נוהב אפי' בזמן שביהמ"ק קיים רק במקדש לכו משום דכתיב לפני ד' וביודיו אמרינן דלפני ד' מקיימים בכל מקום איכא לסימר דהתם שאני תרא משום כיון דבנבולין צותה החורה מפורש שאינו נוהג רק ביום ראשון כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון הרי מוכה מתוכו דלפני ד' דכתיב בלולב לפני ד' דוקא ועוד הא כתיב: ושמתחם לפני ד' אלעיקם שבעת ימים ואין שמתח אלא במקדש כמו ראשכתן כשמתח בית השאבה הוה בעזרה וכן לפני ד' דכתיב בבכורים לכ"ע במקדש דוקא דהא כתיב: והניחו לפני מוכה ד' אלעך ועניתי ואמרת לפני ד' אלעך. הרי מפורש דבמקדש כתוב וכוה מרה דכרי בכורי יעקב והביאו בעהמ"ח ספר ציץ הקודש סי' מ"ז שיוצא לחדש דבירושלים גם בחו"י חייבין במצות לולב כל שבעה מה"ח ועי' כל מה שפסול בסמינה ביום ראשון פסול כל שבעה בירושלים לפי דברי הרמב"ם בפ"י המשניות פי"ג רסוכה על מתניתין

בראשונה הי' לולב ניטל במקדש שבקה ובסדינה יום א' דמדינה היינו כל העירות שבארץ ישראל מלבד ירושלים מבואר דירושלים יש לה דין מקדש וגם בירושלמי (פיג דסוכה הייא ופיד דריה היג) איתא דירושלמי לפני ד' הוא ושמתחם לפני ד' שבעת ימים קאי על ירושלים עיש. ולפימיש דבריו אין לו שחר דמצד לפני ד' הי' החיוב בכל מקום אלא טעמא מאי דאינו חייב בכל מקום שבקה מחמת התנאי דהתנה התורה ושמתחם במקום השמחה ובזמן שביחמ"ק קיים דאיכא שמחה ובעזרה דשם השמחה בשלימות כמו שמדרו שמחה בית השאבה דוקא במקדש וגם הרמב"ם מודה לזה ומ"ש דהא דאמרינן לולב ניטל במקדש שבקה וגם הירושלמי אומר דושמתחם לפני ד' שבעת ימים קאי על ירושלים לאו משום דסוכה דירושלים מקדש הוא לענין זה דאיכ' למה כתב הרמב"ם בפ"ז מה' לולב הי"ג: מצוה לולב להנמל' כיום ראשון של חג בלכד בכל מקום ובכל זמן ואפי' בשבת שנאמר ולקחתם כיום הראשון ובמקדש לבדו נומלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמתחם לפני ד' אלפיכם וגו' ע"ש. הרי במקדש לבד ולא בירושלים אלא ודאי כוונת הרמב"ם כפי' המשניות ובירושלמי דדרש ושמתחם גו' קאי בירושלים הי"פ הא דצותה התורה ושמתחם לפני ד' גו' כשכיל אנשי ירושלים הוא כיון שהמה קרוכים לעלות בבית המקדש ולימל' את הלולב במקדש חייב הוא ללכת בבית המקדש ולקיים שם מצוה ושמתחם לפני ד' ובעונותינו שאין בית המקדש קיים כמל' גם מצוה זו דושמתחם לפני ד' גו' ומ"ש הקרבן ערה (שם): אפי' בירושלים לפני ד' היא שבמעשר שני כתיב לפני ד' וכו' והיינו בירושלים עכ"ל. לפי דברי הנ"ל לפני ד' נקרא בכל מקום אפי' בגבולין והא דמעי"ש שאני דהא טעונין הבאת מקום והיינו דוקא בירושלים והא דמסקינן בסכות (יט.) דאיתקש מעי"ש לבכור דאין סעלין כוונתו היינו משום דכלא חומה הו"ל חסרון במקום ולא חסרון בלפני ד' והא דברשי' מבואר דחסרון בלי חומה הו"ל חסרון בלפני ד' כדכתב רש"י (שם) בריה אי קמבר וז"ל, קמבר קרושה ראשונה של בית קדשה לעתיד לבא וכו' וקא מקעו ל"י מי קרינן ב"י השתא כלא חומה לפני ד' עכ"ל, איכא למיטר דהמגרעת של חומר החומה איננה מגרעת בלפני ד' אלא בירושלים כיון דהתנה התורה כמע"ש דהלפני ד' יהי' דוקא בירושלים איכ' הצריכה התורה לצמצם המקום לפני ד' שיהי' דוקא בירושלים ולירושלים אין יתרון על כל ארץ ישראל אלא דוקא בזמן דאיכא חומה בירושלים אכל' במצוה דלא צמצמה התורה מקום יסודח בלפני ד' כ"ו דקדושת המקדש קיים כל מקום שמוכרים שם ד' שם שם לפני ד' קרינן ונמילת' לולב דצמצמה התורה הגבול לפני ד' יותר מצומצם דהיינו דוקא במקדש אפי' בזמן דאיכא חומה גם בירושלים לא בכלל לפני ד' הוא ובני ירושלים חייבין ללכת בעזרה ליטול את הלולב כל שבקה ועכשיו דליכא מקדש נפ"ע מבני ירושלים החוב של נמיילת' הלולב שבעת ימים הי"כך מ"ל הרמב"ם דאפי' לאחר החורבן חייבין בוידוי מעשר ובכל מקום שיתודה לפני ד' קרינן ויש להסתפק דהראב"ד והחינוך שלא בפני הבית חיוב וידי' ליכא הא אם התודה ליכא איסור או כיון דאינו מחויב להתודות אסור להתודות והנה ראיתי להנתיבות עולם על הסמ"ק (שם) שכתב בנדר הנ"ל: מאי איסורא איכא אם יתודה ושמא משום ברכה שאינו צריכה שעוברין כלא תשא ע"ש. הרי הוא הבין דהראב"ד והחינוך מ"ל דשלא בפני הבית אסור להתודות אך מאין הוכיח שכך דעתם ואיפה דאה כתוב דצדיק לברך ולעיל במקור א' הנני מאריך להוכיח דאיצ' לברך ואם אינו מחויב בודאי איצ' לברך ואיכא למיטר דלמיד דאינו מחויב להתודות שלא בפני הבית אסור להתודות משום דמחוי' לשיקרא כמו דאמרינן בגמ' דביב (פא) כמצות בכורים בקונה אינן אחר לדים בשני איצנות לרבנן סביא ואינו קודא פריך תחם: רב אחא בריה דרב

מקורות מקור שביעי הברכה מה

אויא לרב אשי מכרי פסקוי נינהו וליקרי א"ל משום דמחזי כשיקרא ע"ש. וה"ה בוידוי מעשר. האחרית השנים כתב דבזה"ו דאוי להתורות כביהמ"ד ובביהכניס שהוא מקדש מעט ושכינת השם יתברך שורה שם ושפיר מקרי לפני ד' אליך ומכ"ש מי שזוכה לבא להתורות לפני כותל מערכי ע"ש. ובשיע י"ד ס"י שלא פסק כהרמב"ם ועיין במקורות דלקמן מ"ש עוד בענין זה וכיון דרוב הפוסקים הסכימו עם הרמב"ם דקדושת המקדש לא בטלה גם בזה"ו, (עיין במג"א ס"י תקס"א) הילכך שפיר פסק הש"ע כהרמב"ם דמצות וידוי בכל מקום ובכל זמן ועיין לקמן במקור י"ב ומ"ש רבינו בתשובותיו ס"י קע"א והביעור אינו תלוי בפני הבית אלא נוהג בכל מקום שהמקשרות נוהגים ולא הזכיר שם כלל דמצות וידוי אינו תלוי בפני הבית כמו שכתב כאן היינו משום דהתם הוא מדינא את הדין דהביעור נוהג בכל מקום שהמקשרות נוהגים ויש הרבה מקומות שהמקשרות נוהגים וביעור ג"כ נוהג בהם וידוי אינו נוהג בהם כגון בכל מצרים וסוריא דמקשרות נוהג בהם וגם ביעור ולא וידוי דמצות וידוי אינו נוהג אלא בפירות הארץ כמו שנבאר לקמן במקור י"ח: